

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA**

DOVILĖ DAČKAUSKAITĖ
APLINKOSAUGOS TEISĖ

**ŽALIOJO KURSO ĮGYVENDINIMO TEORINIAI IR
PRAKTINIAI ASPEKTAI**
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: Dr. lekt. A. Margevičiūtė

(parašas)

Darbo autorius: D. Dačkauskaitė

(parašas)

Kaunas, 2022

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	3
IVADAS.....	4
1. TARPTAUTINIAI TEISINIAI DOKUMENTAI FORMUOJANTYS ŽALIOJO KURSO TEORINĘ SAMPRATĄ IR PRIELAIDAS.....	8
1.1. Tarptautinio žaliojo kurso įgyvendinimo teisinio reglamentavimo ištakos, strategijos ir tikslai.....	8
1.2. Tarptautiniai teisiniai dokumentai reglamentuojantys žaliojo kurso sistemos teisinio reguliavimo atsiradimą.....	10
2. EUROPOS SĄJUNGOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS ĮGYVENDINANT ŽALIAJĄ KURSĄ.....	20
2.1. Žaliojo kurso teisinio reglamentavimo formavimosi priežastys.....	20
2.2. Žaliojo kurso teisinė bazė Europos Sąjungos pagrindiniuose teisės aktuose ir dokumentuose.....	22
2.3. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos teisinis reglamentavimas tarptautinių aplinkos apsaugos sutarčių kontekste.....	26
2.4. Žaliojo kurso konceptas.....	27
2.5. Žaliojo kurso įgyvendinimo tikslas ir uždaviniai.....	27
2.6. Žaliojo kurso įgyvendinimo teisinės priemonės.....	29
3. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI REGLAMENTUOJANTYS ŽALIOJO KURSO ĮGYVENDINIMĄ.....	33
3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija.....	33
3.2. Lietuvos Respublikoje ratifikuotos tarptautinės sutartys.....	34
3.3. Žaliojo kurso teisinio reglamentavimo formavimasis Lietuvos Respublikos aplinkosauginiuose teisiniuose dokumentuose.....	38
3.4. XVIII Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa žaliojo kurso įgyvendinimo kontekste.....	41
IŠVADOS.....	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	59
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	70
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	71

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ES – Europos Sąjunga;
EK – Europos Komisija;
JTO – Jungtinių Tautų Organizacija;
JT – Jungtinės Tautos;
EEB – Europos Ekonominė Bendrija;
EB – Europos Bendrija;
LR – Lietuvos Respublika;
ESV – Europos Sąjungos sutartimi dėl veikimo;
ŠESD – šiltnamio efektą sukeliančios dujos;
KT – Konstitucinis Teismas;
LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

„Prieštaravimai tarp žmogaus veiklos ir gamtos šiuo metu tapo itin raiškūs ir kuo tolyn, tuo jie didėja. Oro, dirvos, vandens teršimo, neracionalaus gamtos išteklių naudojimo neigiamos pasekmės juntamos ne tik konfliktinių židinių aplinkoje, bet visoje planetoje, pradeda grėsti Žemės civilizacijai. Dėl to paskutiniaisiais dešimtmečiais ypač aktuali tapo mus supančios aplinkos apsauga.“¹

IVADAS

Žmonių bendruomenė Žemėje negyvena izoliuota, visi mes esame priklausomi nuo aplinkos ir nuo tarpusavyje vienaip ar kitaip veikiančių aplinkos veiksnių, todėl itin svarbu, kad žmogaus veikla vyktų tinkama kryptimi su gamta. „Jau nuo senų laikų žmonės naudojos gamtos išteklių, nes tai yra viena iš būtinų jų egzistavimo sąlygų: maistas, oras, vanduo ir kiti ištekliai yra būtini sėkmingai kiekvienai gyvybės formai egzistuoti.“² „Per XX a. visos planetos mastu įvyko daug pokyčių, prie kurių per tūkstančius metų susiformavę biologinės įvairovės kompleksai nespėjo prisitaikyti, tai urbanizacija, intensyvi antropologinė žmonių veikla, didėjantis užterštumas, klimato kaita.“³ Na, o „XX a. pabaigoje ėmė aiškėti nerūpestingos industrializacijos padariniai <...>. Savo neribota ūkine veikla sukūrėme aibes problemų. Svarbiausiomis iš jų galima įvardinti šias: klimato kaita, nykstantis ozono sluoksnis, katastrofiškai nykstanti miškų ir biologinė įvairovė.“⁴ Dar vienas svarbus aspektas, kurį būtina paminėti, kad „<...> aplinka neturi sienų – upių vanduo nenustoja tekėti, migruojantys gyvūnai nesustoja prie valstybių sienos, oro tarša gali būti pernešama šimtus ar net tūkstančius kilometrų“⁵, todėl būtina sukurti *tinkamą bendrą požiūrį* į aplinkos apsaugą ir nustatyti tokią aplinkos apsaugos teisinę bazę, kuri realiai funkcionuotų ne tik nacionalinėje, bet ir tarptautinėje erdvėje.

Baigiamojo darbo aktualumas ir naujumas. Mokslininkai jau kelis dešimtmečius konstatuoja apie besikeičiantį klimatą, apie žmonių neracionalų gamtos išteklių naudojimą, pramonės keliamą taršos poveikį ekosistemoms, gyviems organizmams ir žmogaus sveikatai. „Aplinkos apsauga tapo tokia sudėtinga problema, kad jos jau negali išspręsti pavienės valstybės ar kraštai, tenka jungti pastangas, pasitelkti mokslo laimėjimus, įtraukti į šį didelį darbą visuomenę.“⁶ Atsižvelgiant į problemos sudėtingumą atkreiptinas dėmesys į tai, kad „žmonės yra

¹ Kazys Šešelgis, *Aplinkos apsauga* (Vilnius: Mokslas, 1991), 3.

² Kristina Karosevičienė, Erika Matulionytė-Jarašūnė, "Biologinės įvairovės išsaugojimo teisinio reguliavimo ypatumai." *Visuomenės Saugumas Ir Viešoji Tvarka : Mokslinių Straipsnių Rinkinys = Security of Society and Public Order:Proceedings of Scientific Articles* 13 (2015): 70, <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB8735311>

³ *Ibid*, 71.

⁴ Alfonsas Vaišnoras, *Europos Sąjungos aplinkos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 7.

⁵ Rimantė Kraulishė, „Dr. Indrė Žvaigždininė: „Tai, kokioje aplinkoje gyvename, priklauso tik nuo mūsų pačių sąmoningumo“, Teismai.lt, 2020 m. rugpjūčio mėn., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/12/zurnalas_nr22_-web.pdf

⁶ Šešelgis, *op. cit.*, 5.

viena iš ekosistemos struktūros dalių, tačiau, skirtingai nuo kitų rūšių, gali daryti esminius pakitimus tiek ekosistemose, tiek ir ekologiniuose procesuose. Todėl žmonių įnašas į aplinkos kokybę ir ekosistemų stabilumą yra daug didesnis negu kitų rūšių. Skirtingai negu kiti ekosistemos dalyviai, žmonės gali reguliuoti kitų populiacijų aplinką, paveldimus požymius bei kintamumą.“⁷

Ilgą laiką nusistovėjusios problemos susijusios su aplinkos apsauga šiuo metu kaip niekad yra aktualios. Nors tobulėjančios technologijos ir investavimas į aplinkos gerinimą, duoda teigiamų rezultatų, tačiau ne tiek, kad išspręstų pagrindines aplinkos problemas – neracionalaus gamtos išteklių naudojimo, biologinės įvairovės nykimo, didėjančius atliekų kiekius ir kt. Norint pasiekti teigiamų rezultatų reikia gilių sisteminių pokyčių žmogaus veiklos srityse: ekonomikos, energetikos, žemės ūkio, transporto ir kt. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad aplinkosauginių problemų nepavyko išvengti nė vienai valstybei, tačiau 2019 m. ES pristatydama savo ambicingus ir konkrečius tikslus – žaliąjį kursą, tikisi pasiekti klimato neutralumą Europoje ir tuo pačiu tapti pavyzdžiu tarptautinėje bendruomenėje sprendžiant klimato kaitos problemas.

Nagrinėjamos temos aktualumą taip pat pabrėžia ir žaliojo kurso įgyvendinimo programos naujumas ir nepakankamas ištirimo lygis. Kadangi spartus pramonės augimas sukūrė ekonominių, socialinių ir aplinkos problemų, ryškėjančios aplinkos apsaugos problemos ir neigiamas poveikis aplinkai suponavo Europai išsikelti naują, visam pasauliui siektiną ambicingą tikslą „<...> iki 2050 m. siekiama sukurti gamtą tausojančią ir klimatui nekenkiančią ES.“⁸ 2019 m. EK pirmininkė Ursula von der Leyen pristatė naują ambicingą strategiją Europos žaliąjį kursą (angl. European green deal) - „Europos žaliasis kursas yra mūsų nauja augimo strategija. Jis padės mums kuriant darbo vietas mažinti išmetamų teršalų kieki“⁹, užtikrins tinkamą ir racionalų gamtos išteklių naudojimą, išsaugos biologinę įvairovę, užtikrins „<...> ne tik dabartinės visuomenės nariams, bet <...> ir būsimoms kartoms, <...> teisę į sveiką aplinką“¹⁰.

Lietuvos teisės doktrinoje, moksliniuose darbuose, studijose pakankamai daug ir įvairiais aspektais skirta dėmesio aplinkos apsaugos teisinio reglamentavimo formavimosi sričiai. Pvz. Pranas Mierauskas analizavo Lietuvos aplinkos apsaugos formavimąsi ir įgyvendinimą¹¹ bei šiuolaikinės aplinkosaugos valdymo iššūkius¹². R. Ragulskytė – Markovienė išsamiai pateikė

⁷ Regina Gražulevičienė, *Žmogaus ekologija* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2002), 18.

⁸ Julija Šakytė, „Pandemija grasina ambicingiems ES planams tapti žaliuoju žemynu – tarša gali tik didėti“, LRT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1161449/pandemija-grasina-ambicingiems-es-planams-tapti-zaliuoju-zemynu-tarsa-gali-tik-dideti>

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Kristina Mikalauskaitė -Šostakienė, "Administracinių Teisinių Ginčų, Kylančių Aplinkosaugos Srityje, Neteisminio Nagrinėjimo Problemos." *Visuomenės Saugumas Ir Viešoji Tvarka (6) : Mokslinių Straipsnių Rinkinys* 6 (2011): 177, <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB3021029>.

¹¹ Pranas Mierauskas, "Aplinkos Apsaugos Politikos Formavimas Ir Jos įgyvendinimas Lietuvoje." *Viešoji Politika Ir Administravimas* 18, no. 1 (2019), <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB36074079>.

¹² Pranas Mierauskas, *Aplinkosauga: šiuolaikinio valdymo iššūkiai* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017).

Lietuvos aplinkos teisės derinimo reikalavimus su Europos Sąjungos teise¹³. Europos Sąjungos aplinkos politikos formavimąsi nagrinėjo Alfonsas Vaišnoras¹⁴. Zenonas Venckus pateikia tarptautinį, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos aplinkos politikos formavimąsi bei teisinį aplinkos apsaugos reglamentavimą¹⁵.

Tuo tarpu žaliojo kurso įgyvendinimui, atsižvelgiant į pakankamai trumpą laiko tarpą nuo jo paskelbimo nemažai skirta dėmesio, tačiau trūksta teorinių ir praktinių vertinimų. Analizuojant temą buvo remtasi aukščiau išvardytais autorių darbais, o taip pat tarptautiniais, Europos Sąjungos, Lietuvos Respublikos teisės aktais, Lietuvos Konstitucinio Teismo oficialia doktrina bei kitais autorių darbais, kuriuose akcentuojamas aplinkos apsaugos teisinio reglamentavimo formavimosi indelis įgyvendinantis žaliąjį kursą.

Baigiamojo darbo temos problema. Naujai pristatytam veiksmų planui – Europos žaliajam kursui, sėkmingam jo įgyvendinimui būtina „<...> teisės normomis sureguliuoti visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustatyti pagrindines juridinių bei fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą.“¹⁶. Dėl žaliojo kurso numatytų veiksmų naujumo mes negalime nustatyti kokį poveikį turės įgyvendintas žaliasis kursas klimato kaitoje, socialinėje erdvėje, tačiau visiems akivaizdu kad turime imtis įgyvendinti numatytus tikslus siekiant išsaugoti sveiką aplinką ir „<...> ateities kartoms perduoti ne tik pažangias technologijas, bet ir švarią, saugią žmogaus aplinką.“¹⁷ Paminėtina tai, kad klimato kaita nėra tik Europos Sąjungos problema, tačiau ji ėmėsi lyderės vaidmens klimato kaitos politikoje ir išsiskeldama ambicingus tikslus žengė didelį ir drąsų žingsnį, taip neabejotinai tapdama pavyzdžiu tarptautinėje visuomenėje.

Baigiamojo darbo objektas. Žaliojo kurso įgyvendinimo teoriniai ir praktiniai aspektai.

Baigiamojo darbo tikslas - atskleisti žaliojo kurso įgyvendinimo teorines ir praktines ypatybes.

Siekiant įgyvendinti iškeltą baigiamojo darbo tikslą, suformuoti šie **uždaviniai**:

1. Apžvelgti esminius tarptautinius dokumentus nustatančius žaliojo kurso raidą.
2. Išanalizuoti Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą įgyvendinantį žaliąjį kursą.
3. Apžvelgti esminius Lietuvos Respublikos teisės dokumentus reglamentuojančius žaliojo kurso įgyvendinimą.

¹³ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005).

¹⁴ Alfonsas Vaišnoras, *Europos Sąjungos aplinkos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011).

¹⁵ Zenonas Venckus, *Aplinkos politika* (Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universitetas, 2012).

¹⁶ Mikalauskaitė - Šostakienė, *supra note*, 10:177.

¹⁷ Mierauskas, *supra note*, 12: 102.

4. Atskleisti teisinio reguliavimo įtaką, siekiant įgyvendinti žaliojo kurso tikslą ir uždavinius Lietuvoje.

Ginamasis teiginys. XVIII LR Vyriausybė savo programoje žaliojo kurso įgyvendinimą integravo į visas vykdomas politikos sritis ir pristatė kaip prioritetinę sritį Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane. Tačiau žaliojo kurso numatomos teisinės įgyvendinimo priemonės dar nėra visiškai išplėtos, tad sunku įvertinti, ar numatomo teisinio reguliavimo pakanka, kad būtų užtikrintas žaliojo kurso įgyvendinimas.

Baigiamojo darbo metodika (metodologinis pagrindas). Siekiant atskleisti žaliojo kurso įgyvendinimo teorinius ir praktinius aspektus buvo taikyti įvairūs tyrimo metodai, „<...> kurių taikymas konkrečiu atveju leidžia pasiekti norimų rezultatų.“¹⁸

1. Istorinis metodas taikytas atskleidžiant žaliojo kurso teisinio reglamentavimo raidą.
2. Duomenų analizės metodas taikytas analizuojant tarptautinius, Europos Sąjungos ir nacionalinius teisės aktus atskleidžiant žaliojo kurso įgyvendinimo teorinius ir praktinius aspektus.
3. Aprašomasis metodas naudotas aprašant žaliojo kurso sampratą, teises įgyvendinimo priemones.
4. Apibendrinimo metodas taikytas išanalizuotos medžiagos apibendrinimui ir formuojant išvadas.

Baigiamojo darbo struktūra. Magistro baigiamasis darbas sudaro: antraštinis lapas, turinys, santrumpų sąrašas, įvadas, trys skyriai: pirmame darbo skyriuje - „Tarptautiniai teisiniai dokumentai formuojantys žaliojo kurso teorinę sampratą ir prielaidas“, pateikiami esminiai tarptautiniai teisiniai dokumentai formuojantys žaliojo kurso teisinį reglamentavimą. Antroje dalyje - „Europos Sąjungos teisinis reglamentavimas įgyvendinant žaliąjį kursą“, analizuojama Europos Sąjungos teisinės sistemos kūrimas bei apžvelgiama žaliojo kurso koncepcija. Trečioje dalyje - „Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuojantys žaliojo kurso įgyvendinimą“, pateikiami esminiai LR teisiniai dokumentai ir strategijos formuojantys žaliojo kurso teisinį reglamentavimą. Darbas baigiamas suformuluotomis išvadomis, literatūros sąrašu, santraukomis lietuvių ir anglų kalbomis.

¹⁸ Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (Šiauliai: Liucilijus, 2005), 91.

1. TARPTAUTINIAI TEISINIAI DOKUMENTAI FORMUOJANTYS ŽALIOJO KURSO TEORINĘ SAMPRATĄ IR PRIELAIDAS

Tarptautinė visuomenė sudėtingas reiškinys, kurio egzistavimas neišsivaizduojamas be elgesio taisyklių. Kadangi gyvename didžiulėje ir sudėtingoje pasaulinėje bendruomenėje, neabejotinai tenka tvarkyti ne tik asmeninius, t. y. nacionalinius, bet ir bendras visai tarptautiniai visuomenei aktualias problemas.¹⁹ Ypač aktualios yra aplinkos problemos, kurias pasak Zenono Venckaus būtina spręsti tarptautiniu bendradarbiavimu, o ne tik nacionaliniu lygiu.²⁰ Paminėtinas dr. Indrės Žvaigždinienės pastebėjimas, kad aplinka neturi sienų ir, kad aplinkosauginės problemos nesustoja prie valstybių sienų.²¹ Vadinasi, tam kad tarptautinė bendruomenė pradėtų spręsti susidariusias aplinkos problemas, būtina priimti teisės normas, kurios reguliuotų viso pasaulio valstybių santykius.²²

1.1. Tarptautinio žaliojo kurso įgyvendinimo teisinio reglamentavimo ištakos, strategijos ir tikslai

Pirmieji neigiami žmogaus poveikiai gamtai kilo jau prieš 10000 – 15000 metų.²³ Prof. habil. dr. Romualdas Juknys, nagrinėdamas žmogaus veiklos keliamą neigiamą poveikį aplinkai istorinį vystymąsi, išskiria keturias epochas (žr. į žemiau pateiktą 1 lentelę. Žmogaus poveikis aplinkai istorinis vystymasis):²⁴

1. *Medžioklės* epochą apibūdina, kaip žmogaus ir gamtos tarpusavio darnos išlaikymą, kai poveikis aplinkai buvo ganėtinai silpnas ir grįžtamojo pobūdžio.²⁵

2. *Žemdirbystės* epochoje jau galime pamatyti įvairesnes ir intensyvesnes žmonių veiklas t. y. miškų naikinimą lydiminei žemdirbystei, intensyvių gyvulių ganyką, kurių poveikis aplinkai didesnis nei medžioklės epochoje.²⁶

3. *Pramonės* epochoje sparčiai vystėsi pramonė, augo miestai, intensyvėjo transporto ir energetikos gamyba, o kartu augo ir aplinkos teršimas, gamtos išteklių naudojimas, biologinės įvairovės nykimas. Visi aplinkos pokyčiai įvykę pramonės epochoje turėjo didelį neigiamą poveikį, tačiau jis buvo lokalaus pobūdžio.²⁷

¹⁹ Gediminas Vitkus, *Politologija* (Vilnius: Danielius, 1997), 15.

²⁰ Venckus, *supra note*, 15: 90.

²¹ Kraulišė, *supra note*, 5.

²² Genovaitė Dambrauskienė ir kt., *Lietuvos teisės pagrindai* (Vilnius: Justitia, 2004), 547.

²³ N. Kačergienė ir R. Vernickaitė, *Sos gyvybei žemėje* (Vilnius: Diemedis, 1999), 67.

²⁴ Romualdas Juknys, *Aplinkotyra* (Kaunas: VDU, 2005), 15.

²⁵ *Ibid*, 17.

²⁶ *Ibid*, 18.

²⁷ *Ibid*, 23.

4. *Informacijos* epocha išsiskiria sparčiu žmonių populiacijos augimu, dideliu mastu gamtos išteklių naudojimu pramonėje, energetikoje bei transporto vystymuose. Augimo tempai buvo tokie dideli, kad aplinkos pokyčiai iš lokalių virto pasaulinio masto, o poveikis aplinkai tapo stiprus.²⁸

1 lentelė. Žmogaus poveikis aplinkai istorinis vystymasis

Epocha	Pagrindinė žmogaus veikla	Išteklių naudojimo pobūdis	Poveikis aplinkai	Poveikio pobūdis
Medžioklės (ankstyvasis ir vidurinis akmens amžius)	Medžioklė, rinkimas	Natūralūs medžiagų, energijos ir informacijos ištekliai	Miškų naikinimas; stambiųjų žinduolių naikinimas	Silpnas; vietinis; grįžtamasis
Žemdirbystės (nuo vėlyvojo akmens amžiaus iki XVIII amžiaus vidurio)	Klajoklinė gyvulininkystė; lydiminė žemdirbystė; sėslioji žemdirbystė; amatai	Antropogeniniai medžiagų ištekliai (maisto produktai)	Miškų naikinimas; intensyvus žemės dirbimas ir ganiava; dirvų erozija, dykumų plitimas	Vidutinis; vietinis ir regioninis; iš dalies negrįžtamas
Pramonės (nuo XVIII amžiaus vidurio iki XX amžiaus vidurio)	Pramonė; energetika; transportas; industrinis žemės ūkis	Antropogeniniai medžiagų ir energijos ištekliai (garo mašina, vidaus degimo variklis, elektra)	Miškų naikinimas; aplinkos teršimas; neorganinės ir toksiškos atliekos; kraštovaizdžio niokojimas	Stiprus; vietinis; iš dalies negrįžtamas
Informacijos (žinių) (nuo XX amžiaus vidurio)	Pramonė; energetika; transportas; industrinis žemės ūkis; mokslas; informacinės technologijos	Antropogeniniai medžiagų, energijos ir informacijos ištekliai	Iki 1970 ypač spartu poveikio aplinkai augimas; poveikio aplinkai mažėjimo tendencijos; link darnaus vystymosi	Stiprus; regioninis; pasaulinis; iš dalies negrįžtamas

Šaltinis: Romualdas Juknys, *Aplinkotyra*²⁹

Aplinkos problemos tapo tokios akivaizdžios, kad jų nepastebėti buvo neįmanoma. Tačiau aplinkos apsaugos problemomis tarptautiniu mastu, pasak prof. habil. dr. Kazio Šešelgio pradėta rūpintis tik po Antrojo pasaulinio karo.³⁰ Pokariniu laikotarpiu valstybės susidūrė su ekonominiais sunkumais, o aplinkosauginės problemos tuo laikotarpiu mažai kam buvo aktualios.³¹ Visgi, aplinkos blogėjimas pasaulį privertė sunerimti ir susidariusias problemas spręsti

²⁸ Juknys, *supra note*, 24: 26.

²⁹ *Ibid*, 25.

³⁰ Šešelgis, *supra note*, 1: 5.

³¹ Venckus, *supra note*, 15: 81.

tarptautiniu bendradarbiavimu. Didelį įnašą tarptautiniu mastu aplinkosaugos teisinio reglamentavimo raidoje turėjo 1945 metais įkurta *Jungtinių Tautų Organizacija* (toliau – JTO) ir tuo metu priimta Jungtinių Tautų (toliau – JT) Chartija. Paminėtina ir tai, kad vėliau buvo įsteigti įvairūs JTO padaliniai - komitetai, agentūros skirti aplinkosauginėms problemoms spręsti ir kurių iniciatyva įvyko daug tarptautinių konferencijų susijusių su aplinkosaugos problemų sprendimu.³²

1945 m. priimtoje JT Chartijoje³³ tiesiogiai ir aiškiai nebuvo įtvirtinta aplinkos apsaugos reglamentavimas, tačiau iš Chartijos 1 str. įtvirtintų vieno iš tikslų, t. y. 3 p. nustato, kad „įgyvendinti tarptautinį bendradarbiavimą sprendžiant ekonominio, socialinio, kultūrinio ir humanitarinio pobūdžio tarptautines problemas, ugdant ir skatinant pagarbą visoms žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms <...>“,³⁴ o taip pat iš 2 str. 5 p. kuriame nurodoma, kad „visos narės teikia Jungtinėms Tautoms visokeriopą pagalbą bet kurioje veikloje, kurios ji imasi vadovaudamasi šia Chartija <...>“,³⁵ bei iš 55 str. 1 d. b) p. įtvirtintos nuostatos, t. y. „spręsti tarptautines ekonomines, socialines, sveikatos apsaugos ir su jomis susijusias problemas; plėsti tarptautinį bendradarbiavimą kultūros ir švietimo srityse“³⁶ galima išvelgti pirmąsias su aplinkos apsauga susijusias teisinio reglamentavimo užuomazgas, kurios ateityje turės įtakos ir žaliojo kurso teisinio reglamentavimo formavimuisi.

Panašu, kad pasaulis per trumpą laiko tarpą išgyvenęs du Pasaulinius karus nebuvo pasiruošęs priimti aplinkos problemas, kaip vienas iš aktualiausių problemų ir niekas neįsivaizdavo, kad ateityje bus susidurta su ekologine krize, todėl aplinkos apsaugos teisinio reglamentavimo būtinybė liko neįvertinta.

1.2. Tarptautiniai teisiniai dokumentai reglamentuojantys žaliojo kurso sistemos teisinio reguliavimo atsiradimą

Pasaulyje aplinkosaugos idėjos plėtojosi palengva.³⁷ Tačiau besivystanti visuomenė vis labiau pradėjo domėtis aplinkos apsauga ir kaip vis ryškėjančias aplinkos problemas spręsti neįtakojant tolimesnį visuomenės ekonominį progresą.³⁸

Svarbus istorinis žingsnis link tarptautinio aplinkosaugos teisinio reglamentavimo laikoma 1972 m. Jungtinių Tautų iniciatyva įvykusi pasaulio valstybių atstovų konferencija – Jungtinių Tautų Žmogaus aplinkos konferencija (angl. United Nations Conference on the Human Environment), daugumai žinoma dar kaip *Stokholmo konferencija*.

³² Venckus, *supra note*, 15: 80.

³³ „Jungtinių Tautų Chartija“, LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.160266?jfwid=pd6eq7mgf>

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Mierauskas, *supra note*, 12:36.

³⁸ Juknys, *supra note*, 24: 29.

Tolimesniam tarptautiniam aplinkosaugos teisės vystymuisi, konferencijos metu buvo priimti reikšmingi dokumentai: Žmogų supančios aplinkos deklaracija (Stokholmo deklaracija) ir patvirtintas veiksmų planas.³⁹ Priimtoje deklaracijoje buvo įtvirtinti, pirmą kartą visuotinai sutarti⁴⁰ 26 principai, veiksmų planas ir 109 rekomendacijos, kaip įgyvendinti deklaracijoje užsibrėžtus tikslus.⁴¹

Tam kad suvokti priimtos deklaracijos svarbą žaliajo kurso teisinio reglamentavimo formavime, tikslinga trumpai apžvelgti Stokholmo deklaracijoje priimtus principus. Deklaracijos 1, 2, 3 ir 5 principai akcentuoja, kad „gamtos ištekliai turi būti naudojami planuojant taip, kad patenkintų esamų kartų poreikius ir būtų išsaugoti ateities kartoms.“⁴² 4 principu pabrėžiama ne tik valstybių, bet pačių piliečių atsakomybė, t. y. kiekvienas „<...>“ turi ypatingą atsakomybę saugoti ir protingai tvarkyti gamtos išteklius <...>“⁴³ Valstybių pareigas nurodo deklaracijos 7, 13, 17, 22 principai: „<...> imtis visų įmanomų priemonių užkertant kelią taršai, kurios gali kelti pavojų žmogaus sveikatai, kenkti gyvajai gamtai <...>“⁴⁴, „<...> turėtų laikytis integruoto ir koordinuoto požiūrio į gamtos išteklių planavimą <...>“⁴⁵, „<...> kontroliuoti valstybės gamtos išteklius<...>“⁴⁶, „<...> bendradarbiauti plėtojant tarptautinę atsakomybę dėl žalos atlyginimo nukentėjusiais šalimis nuo taršos ir kitos žalos aplinkai <...>“⁴⁷. Deklaracijos 10, 12 ir 20 principai pabrėžia paramos suteikimą besivystančioms šalims įgyvendinančioms aplinkosaugos priemones.

Deklaracijos principuose suformuluotos pagrindinės mintys apie būtinybę pradėti spręsti aplinkosaugines problemas susijusias su sparčiu ekonomikos augimu, neracionaliu gamtos išteklių naudojimu. Akcentuojama, kad būtent nuo aplinkos kokybės priklauso tolimesnis žmonijos egzistavimas ir norint pasiekti aplinkosaugos tikslą, reikia visų mūsų pastangų, t. y. tiek piliečių, tiek verslo įmonių, tiek Vyriausybės veiksmų. Taip pat pabrėžiamas būtinas tarptautinis bendradarbiavimas sprendžiant aplinkos problemas, nes augančios problemos turi įtakos visai tarptautiniai bendruomenei. Todėl privalu remtis minėtais aplinkosauginiais principais norint įgyvendinti aplinkos problemų veiksmų sprendinius.⁴⁸

³⁹ Venckus, *supra note*, 15: 84.

⁴⁰ Pamela Chasek, „Stockholm and the Birth of Environmental Diplomacy“, International Institute for Sustainable Development, žiūrėta 2020 m. spalio 10 d., <https://www.iisd.org/articles/stockholm-and-birth-environmental-diplomacy>

⁴¹ Bertram I. Spector, Gunnar Sjostedt and I. William Zartman, *Negotiating International Regimes: Lessons Learned from the United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)* (Austria: International Institute for Applied Systems Analysis, 1994), <http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/3986/1/XB-94-009.pdf>

⁴² „Report of the united nations conference on the human environment, Stockholm, 5-16 June 1972“, Un-document, žiūrėta 2021 m. spalio 16 d., <https://digitallibrary.un.org/record/523249#record-files-collapse-header>

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Mierauskas, *supra note*, 12: 38.

Kalbant apie konferencijos esmingumą būtina paminėti tai, kad pirmą kartą tarptautiniu mastu buvo konstatuota, kad žmogus nenumatydamas tolimesnių pasekmių, vykdydamas ūkinę veiklą, neracionaliai naudodamas gamtos išteklius pakeitė aplinką ir pasiekė pavojingas ribas, dėl kurių pasaulis ateityje susidurs su ekologine krize ir sukels grėsmę žmonijos egzistencijai.⁴⁹ Panašu, kad konferencijoje nustatyti principai paskatino padėti pamatus ne tik aplinkosaugos teisiniam reglamentavimui, bet ir tapo varomuoju varikliu plėtojant aplinkos apsaugą. Pasak Prano Mierausko deklaracija, buvo svarbus ataskaitos taškas link tarptautinės aplinkosaugos teisės reglamentavimo, tačiau tai dokumentas tik politinio pobūdžio.⁵⁰

Zenono Venckaus teigimu, Stokholmo konferencijoje išdėstyti tikslai neliko nepastebėti, plečiant tikslų įgyvendinimą⁵¹ toliau buvo plėtojamos ir įgyvendinamos aplinkos apsaugos priemonės. 1980 m. Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos (angl. International Union for the Conservation of Nature (IUCN)) iniciatyva buvo parengta *Pasaulio apsaugos strategija* (angl. Conservation strategy). Strategija buvo paruošta kartu bendradarbiaujant su Jungtinių Tautų aplinkos apsaugos programa (angl. United Nations Environment Programme (UNEP)), Pasaulio gamtos fondu (angl. World Wide Fund for Nature (WWF)), Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacija ((angl. United Nations Food and Agriculture Organization (FAO)) ir su Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO)).⁵² Strategijos tikslas - siekti darnaus vystymosi tausojant gamtos išteklius, t. y.: 1. Paaikškinti gamtos išteklių išsaugojimo indėlį į žmogaus išlikimą ir darnų vystymąsi; 2. Nustatyti prioritetines gamtos apsaugos problemas ir pagrindinius reikalavimus joms spręsti; 3. Pasiūlyti veiksmingus būdus strategijos tikslams pasiekti.⁵³

Strategija atkreipia dėmesį į aplinkosaugos problemas ir akcentuoja strateginio planavimo svarbą joms spręsti, t. y. kodėl būtina nustatyti aplinkosaugos priemones:

1. „Žmonijos išlikimui ir tvariam vystymuisi būtini gyvieji ištekliai vis labiau naikinami ir išsekvojami. Tuo pačiu metu žmonių poreikis šiems ištekliais sparčiai auga. Jei dabartinis žemės degradacijos tempas ir toliau tęsis tai per ateinančius 20 metų bus sunaikinta beveik trečdalis pasaulio dirbamos žemės.“⁵⁴

2. „Veiksmai, reikalingi norint išspręsti rimčiausias dabartines aplinkosaugos problemas ir užkirsti kelią dar baisesnėms ateityje. Reikia laiko: laiko planavimui, švietimui, mokymui, geresniam organizavimui ir tyrimams, o kai imamasi tokių veiksmų, reikia laiko kol biosfera

⁴⁹ Mierauskas, *supra note*, 12: 38.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Venckus, *supra note*, 15: 84.

⁵² „Word conservation strategy”, Environment & Society, žiūrėta 2021 m. spalio 16 d., <https://www.environmentandsociety.org/mml/iucn-ed-world-conservation-strategy-living-resource-conservation-sustainable-development>

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Ibid.*

sureaguos – miškai, nualintos žemės, išseikvotos žuvininkystės atsikurs, visa tai nėra akimirksniu atsistatantys procesai.“⁵⁵

3. „Nacionalinė ir tarptautinė aplinkosauga yra blogai organizuota ir susiskaldžius tarp sektorių, tokių kaip žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė ir laukinė gamta, todėl reikia dėti visas pastangas siekiant pašalinti trūkumus. Svarbu, kad vystymosi procesas neblogintų žmonių gyvenimo sąlygų.“⁵⁶

Šia strategija siekiama paskatinti labiau koncentruotą požiūrį į gamtos išteklių išsaugojimą. Joje pateikiamos veiksmų gairės, reikalauja pasaulinio solidarumo įgyvendinant aplinkosaugines programas ir atkreipia dėmesį, kad tobulėjimas ir aplinkosauga yra vienodai reikalingi mūsų išlikimui. Kalbant apie strategijos svarbą paminėtina tai, kad būtent Pasaulio strategija padėjo pamatus darnaus vystymosi strategijai.

Dar vienas svarbus istorinis žingsnis link žaliojo kurso vystymosi buvo Jungtinių Tautų aplinkos ir plėtros komisija (angl. World Commission on Environmental Development (WCED)) (dar vadinama Brundtlando komisija), kuri buvo įkurta 1983 metais.⁵⁷ Komisijai buvo pavesta sudaryti pasaulinio masto ataskaitą „*Mūsų bendra ateitis*“ (angl. „Our Common Future“), dėl ilgalaikių tvarios plėtros įgyvendinimo ir tęstinumo. Rengiant ataskaitą buvo išsikelti šie tikslai:

1. pasiūlyti ilgalaikes aplinkosaugos strategijas tvariai plėtrai pasiekti iki 2000 metų ir vėliau⁵⁸;
2. pasiūlyti būdus glaudesniai bendradarbiavimui tarp šalių, kurios yra skirtingai ekonomiškai ir socialiai besivystančios⁵⁹;
3. pateikti metodus, kaip tarptautinė bendruomenė galėtų veiksmingiau spręsti aplinkosaugos problemas⁶⁰;
4. apibrėžti ilgalaikę aplinkos apsaugos veiksmų darbotvarkę ateinantiems dešimtmečiams ir kokių tikslų turėtų siekti pasaulio bendruomenė gerinant aplinkos apsaugą.⁶¹

1987 m. ataskaita buvo parengta ir išspausdinta dideliu tiražu.⁶² Svarbu paminėti, kad rengiant ataskaitą, būtent ši komisija, vadovaujama Norvegijos aplinkos ministrės Gro Harlem Brundtland, suformavo darnaus vystymosi koncepciją, kurioje ekonominė plėtra, aplinkos apsaugos plėtra ir socialinė plėtra buvo tarpusavyje suderinti ir vienas kitą papildantys reiškiniai⁶³

⁵⁵ Word conservation strategy”, *supra note*, 52.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Mierauskas, *supra note*, 12: 39.

⁵⁸ „Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future“, Un- documents, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.environmentandsociety.org/mml/un-world-commission-environment-and-development-ed-report-world-commission-environment-and>

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

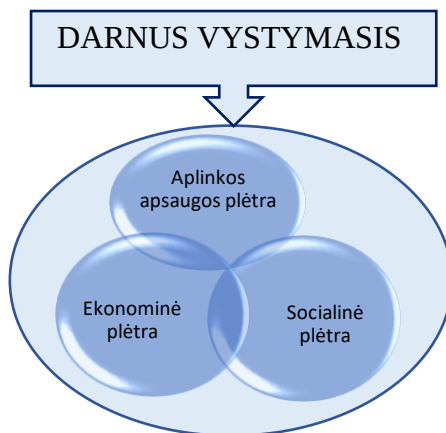
⁶¹ *Ibid.*

⁶² Juknys, *supra note*, 24: 30.

⁶³ Mykolo Romerio Universitetas, *Aplinkos politika ir valdymas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008), 7.

(žr. 1 paveikslą. Darnaus vystymosi elementai). Prof. habil. dr. Romualdo Juknio teigimu, šis dokumentas įtvirtino ir pabrėžė, kad aplinkos apsauga, ekonominis vystymasis ir visuomenės vystymasis yra neatskiriamos sritys.⁶⁴

1 paveikslas. Darnaus vystymosi elementai

Šaltinis: Mykolo Romerio Universitetas, Aplinkos politika ir valdymas⁶⁵ (sudarė darbo autorė)

Ataskaitoje apibrėžta ir darnaus vystymosi sąvoka - „Darnus vystymasis – tai toks vystymasis, kuris leidžia patenkinti dabartinius visuomenės poreikius, nemažinant ateičių kartų galimybių patenkinti savo poreikius.“⁶⁶ Pasak prof. habil. dr. Romualdo Juknio terminas daugelį kartų buvo kritikuojamas, tačiau iki šių dienų yra plačiai naudojamas.⁶⁷

Kalbant apie Brundtlando ataskaitos svarbą reikia paminėti, kad Brundtlando ataskaitos idėjos tapo 1992 m. Rio de Žaneiro konferencijos pagrindu plėtojant aplinkos apsaugos įgyvendinimą.

Svarbus istorinis momentas žaliajo kurso formavimuisi laikoma 1992 m. Jungtinių Tautų Aplinkos ir plėtros konferencija (angl. United Nations Conference on Environment and Development), dar vadinama Rio konferencija. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nuo 1972 m. Stokholmo konferencijos iki 1992 m. Rio de Žaneiro konferencijos buvo įdėta daug pastangų sprendžiant aplinkos problemas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu, tačiau pasaulinės aplinkos problemos nemažėjo, o toliau blogėjo.⁶⁸ Praėjus 20 metų nuo paskutinio tarptautinių atstovų susitikimo, t. y. nuo Stokholmo konferencijos, antrą kartą buvo sukviesti valstybių atstovai aptarti akivaizdžiai blogėjančios aplinkos problemas.⁶⁹ Konferencijos dalyviai įžvelgė, kad

⁶⁴ Juknys, *supra note*, 24: 30.

⁶⁵ Mykolo Romerio Universitetas, *supra note*, 63: 7.

⁶⁶ Juknys, *op. cit.*, 30.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Venckus, *supra note*, 15: 84.

⁶⁹ Mierauskas, *supra note*, 12: 40.

ekonomikos plėtros neįmanoma sukliudyti, todėl aptarė tolimesnius veiksmus, kaip išsaugoti Žemę ateities kartoms toliau plėtojant žmonių veiklą.⁷⁰ Konferencijos metu buvo priimti šie dokumentai:

1. *Rio de Žaneiro deklaracija dėl aplinkos ir plėtros*⁷¹, kurioje įtvirtinti 27 principai, pabrėžiantys darnaus vystymosi įgyvendinimo reikalavimus: „siekiant subalansuotos plėtros, dėmesys sutelkiamas į žmogų, kuris turi teisę į sveiką ir pilnavertį gyvenimą harmonijoje su gamta“⁷², „plėtra turi atitikti dabarties ir ateities kartų raidos ir aplinkos poreikius“⁷³, „siekiant subalansuotos plėtros, aplinkos apsauga negali būti atsieta nuo bendrojo raidos proceso“⁷⁴, „<...> mažinti gyvenimo lygio skirtumus ir tenkinti daugumos pasaulio gyventojų poreikius.“⁷⁵ Nurodo valstybių įsipareigojimus: „<...> bendradarbiauti, siekiant būtinos subalansuotai plėtrai sąlygos <...>“⁷⁶, „<...> bendradarbiauti, kad išlaikytų, apsaugotų ir atstatytų Žemės ekosistemos natūralumą ir vientisumą“⁷⁷, „<...> siekti subalansuotos plėtros ir aukštesnio visų žmonių gyvenimo lygio“⁷⁸, „<...> palaikyti tvarią ir atvirą tarptautinę ekonomikos sistemą, skatinančią ekonomikos augimą ir subalansuotą plėtrą<...>“⁷⁹, „<...> sukurti įstatymus, įteisinančius atsakomybę bei kompensacijas už taršą ir kitokią žalą aplinkai“⁸⁰. Paminėtinas deklaracijos 16 principas, kurio nuostata „teršėjas moka“ - „<...> teršėjas privalo sumokėti už taršą <...>“⁸¹ taikoma ir šiandien.

2. „*Darbotvarkė 21*“ (angl. *Agenda 21*) *subalansuotos plėtros veiksmų programa*.⁸² Tai keturių dalių išsamus veiksmų planas, kuriame buvo nustatytos rekomendacijos šalims kaip įgyvendinti ir užtikrinti subalansuotos plėtros principus.⁸³ Programos kiekviename skyriuje yra išsamiai pateikiami būdai, kaip įgyvendinti atitinkamą programoje nurodytą sritį. Didelis dėmesys buvo skirtas besivystančių šalių aplinkosaugos politikos integravimui į jų nacionalinę politiką. Tačiau pasak Prano Mierauskos, nors ir „<...> minėtoji programa yra gana išsamus dokumentas, jame daugiau nurodytos sprendimų įgyvendinimo gairės, o ne konkretūs veiksmai ar priemonės.“⁸⁴

⁷⁰ Venckus, *supra note*, 15: 84.

⁷¹ „Darbotvarkė 21: Subalansuotos plėtros veiksmų programa. Rio Deklaracija: apie aplinką ir plėtrą. Miškininkystės principai“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/%C5%A0ESD%20apskaitos%20ir%20kt%20ataskaitos/Agenda21.pdf>

⁷² *Ibid.*

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Ibid.*

⁸³ Mierauskas, *op. cit.*, 41.

⁸⁴ *Ibid.*

3. „Miškininkystės principai. Teisiškai neįpareigojantys, autoritetingi visuotinai pripažįstamo visų miškų tipų tvarkymo, apsaugos ir subalansuotos plėtros principai.“⁸⁵ Dokumente įtvirtinti 15 miškininkystės principų, kurių esminis siekis „prisidėti prie miškų tvarkymo, apsaugos, subalansuotos plėtros, parengti visokeriopas jų funkcijas ir teikiamą naudą.“⁸⁶

Taip pat svarbu paminėti, kad Rio konferencijos metu buvo priimti dar du svarbūs dokumentai:

1. Biologinės įvairovės konvencija (angl. Convention on Biological Diversity (CBD)). Konvencija reglamentuoja biologinės įvairovės išsaugojimą, t. y. „<...> visų gyvų organizmų, įskaitant, šalia kitų, antžemines, jūros ir kitų vandenų ekosistemas ir ekologinius kompleksus, kurių dalis jie yra; ši sąvoka jungia rūšių, tarprūšinę ir ekosistemų įvairovę.“⁸⁷ Plėtojant konvencijos nuostatas 2000 m. buvo priimtas Kartachenos protokolas, kurio tikslas išsaugoti biologinę įvairovę nuo biotechnologijos modifikuotų organizmų.

2. Bendroji klimato kaitos konvencija (angl. United Nations Framework Convention on Climate Change UNFCCC)). Šiuo dokumentu buvo siekiama sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą į atmosferą.⁸⁸ Konvencijos nuostatos vėliau davė pagrindą vienam iš svarbių tarptautinių dokumentų - Kioto protokolui⁸⁹ (2012 m. protokolas papildytas Dohos pakeitimu⁹⁰). 1997 m. priimtas Kioto protokolas numatė valstybių įsipareigojimus siekiant sumažinti ŠESD patekimą į atmosferą, kurios prisideda prie klimato kaitos.⁹¹ Tačiau tarptautiniu mastu šis protokolas didelio susidomėjimo nesulaikė, nes ne visos valstybės pritarė šiam įsipareigojimui.

Pasak Prano Mierausko, nors visi šie dokumentai nors ir neturi juridinės galios, tačiau daugelis valstybių dokumentų nuostatas perkėlė į savo nacionalinius teisės aktus ar strateginius dokumentus ir taip prisidėjo prie darnaus vystymosi ir paskatino tarptautinį bendradarbiavimą.⁹²

Pietų Afrikos Respublikoje Johanesburge 2002 m., po dešimties metų nuo Rio de Žaneiro konferencijos, įvyko dar vienas tarptautinis valstybių atstovų susirinkimas - Pasaulio aukščiausiojo

⁸⁵ „Darbotvarkė 21: Subalansuotos plėtros veiksmų programa. Rio Deklaracija: apie aplinką ir plėtrą. Miškininkystės principai“, *supra note*, 71.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ „Biologinės įvairovės konvencija“, LRS, žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvvpvg&documentId=TAIS.19850&category=TAD>

⁸⁸ „Johannesburg Summit on Sustainable Development“. Climate Change: In Context. Encyclopedia, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.encyclopedia.com/environment/energy-government-and-defense-magazines/johannesburg-summit-sustainable-development>

⁸⁹ „Jungtinių Tautų klimato kaitos konvencijos Kioto protokolas“, LRS, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.197965>

⁹⁰ „Kioto protokolas Dohos pakeitimas“, LRS, žiūrėta 2021 m. gruodžio 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7e38552109c011e5b0d3e1beb7dd5516?jfwid=191fum7wmi>

⁹¹ „Kyoto Protocol.“ Environmental Science: In Context. Encyclopedia.com., žiūrėta 2021 m. gruodžio 12 d., <https://www.encyclopedia.com/science-and-technology/biology-and-genetics/environmental-studies/kyoto-protocol>

⁹² Mierauskas, *op. cit.*

lygio susitikimas dėl darnios plėtros, dar vadinamu Johannesburgo susitikimu.⁹³ Pasak Alfonso Vaišnoro, šis susitikimas buvo orientuotas į tai, kaip Rio konferencijos nuostatas sekasi įgyvendinti valstybėms.⁹⁴ Pranas Mierauskas pabrėžia, kad Rio konferencijos metu buvo išsikelti dideli tikslai darnios plėtros įgyvendinimui, tačiau nuveikta kur kas mažiau nei planuota.⁹⁵ Taigi galima teigti, kad toliau didėjant aplinkos problemoms Johannesburgo susitikimas buvo skirtas atnaujinti valstybių įsipareigojimus nustatytus Rio deklaracijoje.⁹⁶

Remiantis Stokholmo ir Rio deklaracijomis Johannesburgo susitikimo metu buvo priimti analogiškos formos dokumentai: Johannesburgo darnaus vystymosi deklaracija ir Johannesburgo įgyvendinimo programa.⁹⁷ Deklaracijoje akcentuojama tai, kad būtina visiems tiek nacionaliniu, tiek pasauliniu mastu prisiimti bendrą atsakomybę ir stiprinti ekonominę vystymąsi, aplinkos apsaugą bei socialinę sritį.⁹⁸ Įgyvendinimo programa numatė įsipareigojimus šiose prioritetinėse srityse: energetikos, žemės ūkio, vandens naudojimo bei sanitarinių sąlygų gerinimo, biologinės įvairovės bei ekosistemų naudojimo ir sveikatos, toksinių medžiagų naudojimo.⁹⁹ Susitikimo metu buvo gvildintos temos susijusios su skurdo mažinimu, gamybos ir vartojimo įpročių keitimu, sveikatos apsauga, darnaus vystymosi įgyvendinimo priemonės.¹⁰⁰ Mažiau ekonomiškai išsivysčiusios šalys išreiškė savo požiūrį į aplinkosaugą ir pažymėjo, kad aplinkos problemos nebus sprendžiamos pasauliniu mastu tol kol ekonomiškai išsivysčiusios valstybės nepradės remti darnaus vystymosi programas. Tačiau būtina atkreipti dėmesį ir susimąstyti, ar teikiama parama išspręsus susidariusias problemas.¹⁰¹

Praėjus 20 metų nuo vykusios Rio de Žaneiro konferencijos Brazilijoje, 2012 m. valstybių atstovai vėl susirinko Rio de Žaneire aptarti kas buvo pasiekta ir įgyvendinta nuo 1992 m. įvykusios konferencijos. Pagrindiniai konferencijos tikslai buvo: atnaujinti politinius įsipareigojimus siekiant tvaraus vystymosi, įvertinti likusias spragas ir padarytą pažangą įgyvendinant įsipareigojimus, o taip pat spręsti naujus kylančius iššūkius. Aplinkos apsaugos ir skurdo mažinimo srityse nuveikta nemažai, tačiau vis dar lieka svarbių neišspręstų pasaulinio masto problemų susijusių su aplinkos apsauga, t. y. pasaulyje vis daugiau išmetama šiltnamio efektą sukeliančių dujų, o taip pat išlieka neracionalus gamtos išteklių naudojimas.

⁹³ Mierauskas, *supra note*, 12: 43

⁹⁴ Vaišnoras, *supra note*, 14: 34.

⁹⁵ Mierauskas, *op. cit.*

⁹⁶ „Johannesburg Summit on Sustainable Development.” *Climate Change: In Context. Encyclopedia*, *supra note*, 88.

⁹⁷ Mierauskas, *op. cit.*, 44.

⁹⁸ Venckus, *supra note*, 15: 85-86.

⁹⁹ Mierauskas, *op. cit.*

¹⁰⁰ Pranas Baltrėnas ir kt., *Aplinkos apsauga* (Vilnius: Technika, 2008), 513.

¹⁰¹ Mierauskas, *op. cit.*, 44-45.

Konferencijos metu buvo priimtas ir patvirtintas teisiškai neįpareigojantis dokumentas „Ateitis, kurios norime“¹⁰², kuris pasak Zenono Venckaus atkartojo 1992 m. Rio konferencijos metu priimtą „Darbotvarkėje 21“ išdėstytas pasaulines aplinkosaugines problemas ir jų sprendimo būdus.¹⁰³ Vis dėlto konferencijos metu, kaip pažymi Pranas Mierauskas, daugelis aktualių anksčiau iškeltų problemų taip ir nebuvo išspręsta,¹⁰⁴ o taip pat ir konkrečių sprendimų ar įsipareigojimų konferencijos metu nebuvo numatyta.¹⁰⁵

Prano Mierausko teigimu, 2015 m. vykusio JT klimato kaitos konferencija Paryžiuje yra vienas iš aktualiausių susitikimų, kurio metu buvo priimtas pirmasis istorijoje teisiškai privalomas tarptautinis susitarimas.¹⁰⁶ Šį susitarimą galima drąsiai vadinti tarptautiniu mastu dideliu žingsniu link planetos išgelbėjimo, kuriuo pasaulio šalys sutarė siekti, „<...> kad vidutinės pasaulio temperatūros didėjimas būtų gerokai mažesnis nei 2 °C.“¹⁰⁷ Pagrindiniai Paryžiaus susitarimo elementai, kuriuos pavyko šalims bendrai susitarti:

- „nustatytas ilgalaikis tikslas dėl vidutinės pasaulio temperatūros didėjimo ribų, siekiant užtikrinti, kad tai sumažintų klimato kaitos sukiamą pavojų ir poveikį;
- susitarta dėl šalių įsipareigojimų ir veiksmų, kuriais siekiama sumažinti šalių išmetamų ŠESD kieki;
- susitarta informuoti apie šalių veiksmus ir tikslų įgyvendinimą, kad būtų užtikrintas skaidrumas ir priežiūra bei nustatomi dar platesnio užmojo tikslai;
- susitarta didinti gebėjimą prisitaikyti prie neigiamo klimato kaitos poveikio ir skatinti atsparumą klimato kaitai ir mažu išmetamų ŠESD kiekiu pasižyminčią plėtrą tokiu būdu, kad nekiltų grėsmė maisto gamybai;
- susitarta užtikrinti, kad skiriamas finansavimas atitiktų išmetamų ŠESD kiekio mažėjimo trajektoriją ir klimato kaitai atsparią plėtrą.“¹⁰⁸

Aplinkos problemos negali būti išsprendžiamos pavienių šalių bei regionų pastangomis, ES tai suprato ir todėl aktyviai dalyvauja daugelyje tarptautinių aplinkos apsaugos konvencijų priimant įsipareigojimus aplinkos apsaugos srityje. Būtent žaliasis kursas ir yra priemonė, kuri padės įgyvendinti Jungtinių Tautų darbotvarkę iki 2030 m., priimtą 2015 m. JT klimato kaitos konferencijoje. Tai akcentuojama Komisijos priimtame Europos žaliojo kurso komunikate:

¹⁰² „Rio +20 outcome document „The future we want“”, UNep, žiūrėta 2021 gruodžio 19 d., <https://www.unep.org/resources/report/rio20-outcome-document-future-we-want>

¹⁰³ Venckus, *supra note*, 15: 87.

¹⁰⁴ Mierauskas, *supra note*, 12: 46

¹⁰⁵ Venckus, *op. cit.*

¹⁰⁶ Mierauskas, *op. cit.*, 47.

¹⁰⁷ „Paryžiaus susitarimas“, LRS, žiūrėta 2021 m. gruodžio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/97065192c1f911e682539852a4b72dd4?jfwid=mmceolbo1>

¹⁰⁸ Justinas Kilpys, Kęstutis Pauša ir Nerijus Jurkus, „Klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos gairės savivaldybėms“, Kauno regioninė energetikos agentūra, žiūrėta 2021 m. gruodžio 20 d., <https://www.krea.lt/images/angle180/klimato-kaita-gaires-savivaldybems.pdf>

„Žaliasis kursas neatskiriamas nuo strategijos, kuria naudodamasi šios sudėties Komisija įgyvendins Jungtinių Tautų darbotvarkę iki 2030 m., darnaus vystymosi tikslus <...>.“¹⁰⁹

Paryžiaus susitarimą, Pranas Mierauskas įvardija, kaip didelį laimėjimą aplinkos apsaugos srityje.¹¹⁰ Jeigu ES sėkmingai įgyvendins iki 2030 m. nustatytus įsipareigojimus numatytus Paryžiaus susitarime, o taip pat ir žaliojo kurso ambicingus tikslus neabejotinai taps pasaulio lydere kovoje su klimato kaita.

2021 m. Škotijos mieste Glazge vyko Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencija, kurioje pirmą kartą istorijoje pasaulio valstybės priėmė susitarimą mažinti anglies naudojimą atsisakant iškastinio kuro subsidijų. Konferencijos metu buvo priimtas Glazgo klimato paktas,¹¹¹ kuriame buvo nustatytos taisyklės, kuriomis remiantis bus pasiekti Paryžiaus susitarimo įsipareigojimai. Konferencijos metu susitarta dėl vidutinės temperatūros kilimo apribojimo iki 1,5 laipsnių, palaipsniui atsisakyti anglies energijos bei subsidijų iškastiniam kurui, mažinti klimato kaitos pažeidžiamumą. Taip pat dar kartą patvirtino pareigą ekonomiškai išsivysčiusioms šalims suteikti paramą besivystančioms šalims kovojant su klimato kaita.¹¹²

Pasak LR Aplinkos apsaugos ministro S. Gentvilo nors galutinės formuluotės buvo sušvelnintos atsižvelgiant į Indijos ir Kinijos spaudimą, tačiau ES savo pozicijos, dėl klimato neutralumo neatsisako nepaisant Glazgo pakte sušvelnintų įgyvendinimo priemonių.¹¹³

Apibendrinant galima teigti, kad tarptautiniais susitarimais yra nustatomos bendros pasauliniu lygiu pripažintos aplinkos apsaugos vertybės, principai bei standartai. Nemažai priimtų tarptautinių dokumentų reglamentuojančių aplinkos apsaugą tapo atspirties tašku nacionalinėms koncepcijoms įgyvendinančioms aplinkos apsaugą. Tačiau valstybės vis dar vengia atsakomybės dėl klimato kaitos. Tarptautinių dokumentų susijusių su aplinkos apsauga gausa sudaro realias prielaidas teigti, kad klimato kaita nacionaliniuose lygmenyse vis dėlto dar tėra diskusijų tema. Tad belieka tikėtis, kad artimiausiu laikotarpiu bus įgyvendintos tarptautiniu mastu numatytos aplinkos apsaugos priemonės.

¹⁰⁹ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų tarybai, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Europos žaliasis kursas COM/2019/640“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2019:640:FIN>

¹¹⁰ Mierauskas, *supra note*, 12: 47.

¹¹¹ „Glasgow Climate Pact“, United Nations Climate Change, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cop26_auv_2f_cover_decision.pdf

¹¹² „The Glasgow Climate Pact – Key Outcomes from COP26“, United Nations Climate Change, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-glasgow-climate-pact-key-outcomes-from-cop26>

¹¹³ „Glazgo klimato pakto pasaulis atsisako iškastinio kuro subsidijų ir naudos mažiau anglies kuro“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/glazgo-klimato-paktu-pasaulis-atsisako-iskastinio-kuro-subsidiju-ir-naudos-maziau-anglies-kuro>

2. EUROPOS SĄJUNGOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS ĮGYVENDINANT ŽALIAJĄ KURSĄ

Kai tarptautiniu mastu imta kalbėti apie ekonomikos ir pramonės augimo sukeltas aplinkos problemas, Europos Sąjunga taip pat neliko abejinga joms ir siekdama efektyviau mažinti globalias aplinkos problemas, aplinkosaugos politiką integravo į visas savo politikos vykdomas sritis.

Esminis ES vykdomos politikos siekis – perduodant valstybėms narėms *acquis communautaire*¹¹⁴ (angl. Community patrimony),¹¹⁵ sukurti bendrą, valstybės narese vienijančią politiką. Atsižvelgiant į tai, kad ES nėra tarptautinė organizacija, todėl kiekviena Europos valstybė prieš tampa ES valstybe nare, privalo suderinti savo nacionalinę teisę su ES teise. Paminėtinas Europos Bendrijos Teisingumo Teismo sprendimas, 1964 m. Costa prieš E.N.E.L byloje, kurioje įtvirtino ES teisės suderinamumo privalomumą – „kitais negu paprastos tarptautinės sutartys, EEB sutartis nustatė savą teisinę sistemą, kuri, Sutarčiai įsigaliojus, buvo integruota į valstybių narių teisinę sistemą ir kurią privalo taikyti jų teismai.“¹¹⁶ Ne išimtis ir 2004 m. įstojusiai į ES Lietuvos Respublika, kuri taip pat privalėjo suderinti savo nacionalinę teisę su ES teise ir priimti visus įsipareigojimus susijusius su aplinkos apsauga.

2.1. Žaliojo kurso teisinio reglamentavimo formavimosi priežastys

XX a. antroje pusėje aplinkosaugos problemos Europoje išryškėjo besivystant pramonei, technikai, vykdam užtikrinant veiklą, na o aplinkos užterštumas neapsiribojo vien tik valstybės teršėjos teritorija ir taip tiesiogiai ar netiesiogiai sukeltos neigiamos pasekmės buvo juntamos kitose valstybėse, tai ir buvo viena iš priežasčių ES aplinkosaugos teisinio reglamentavimo formavimuisi.¹¹⁷ Svarbiausiomis problemomis laikytina: klimato kaita, biologinės įvairovės ir miškų naikinimas, ozono sluoksnio mažėjimas,¹¹⁸ vandens, energijos stygius, atliekų ir pavojingų medžiagų neatsakingas tvarkymas.¹¹⁹ Paminėtina, kad aukščiau išvardintos problemos mes patys ir sukūrėme, o kas liūdniausia, kad daugelis procesų yra negrįžtami.

¹¹⁴ „Acquis communautaire – tai Bendrijų teisės ir jos taikymo praktikos visuma, apimanti visa, kas pasiekta įgyvendinant Bendrijų steigimo sutartis. Acquis communautaire plėtojimas yra vienas iš Europos Sąjungos tikslų ir privalo būti taikomas vienodai visose valstybėse narėse.“ Rasa Raguskytė – Markovienė, *supra note*, 13: 130- 131.

¹¹⁵ *Ibid*, 130.

¹¹⁶ „1964 m. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas sprendime Costa prieš E.N.E.L byloje (6/64, Rink. 1964, p. 1141)“, Curia, žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d., https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-LT-ARRET-C-0006-1964-200406979-05_04.html

¹¹⁷ Raguskytė – Markovienė, *op.cit.*, 16.

¹¹⁸ Vaišnoras, *supra note*, 14: 9.

¹¹⁹ Raguskytė – Markovienė, *op. cit.*, 16-17.

Visgi 1957 m. priimta EEB steigimo sutartis buvo orientuota į ekonomikos plėtrą, o aplinkosauginės problemas pagal savo kompetenciją valstybė narė sprendavo savarankiškai. Tačiau didėjant valstybių sąmojingumui buvo pastebėta, kad pavienių valstybių vykdoma aplinkosaugos politika yra neefektyvi, todėl buvo nuspręsta aplinkosaugos problemas spęsti priimant bendrą ir vieningą aplinkos apsaugos politiką. Kalbant apie aplinkos apsaugos reguliavimo raidą, paminėtinas aspektas, kad nustatant bendrus aplinkosauginius reikalavimus buvo siekiama pašalinti tarp valstybių prekybos kliūtis ir skatinti sąžiningą konkurenciją.¹²⁰ Ypač svarbu buvo nustatyti bendrus aplinkosauginius standartus, nes valstybės siekdamos pritraukti investicijas mažino aplinkos apsaugos standartų normas ir taip skatino įmones perkelti gamybą į tas valstybes, kuriose aplinkosauginės normos yra mažesnės ir kurios neabejotinai turėjo įtakos produkcijos kainai.¹²¹

Aktyviau domėtis ir vykdyti aplinkos apsaugos politiką pradėta nuo 1972 m. įvykusio Bendrijos Viršūnių aukščiausio lygio susirinkimo. Galima teigti, kad 1972 m. Paryžiuje vykęs susitikimas buvo savotiška reakcija ir atsakas į ryškėjančią pasaulinės aplinkos būklės blogėjimą. Taigi, šį susitikimą galime laikyti Europos Sąjungos aplinkosaugos politikos pradžia, kurios metu buvo priimta *I-oji Bendrijos aplinkos apsaugos veiksmų programa*. Nepaisant to, kad veiksmų programa susidūrė su įgyvendinimo sunkumais, tačiau aplinkos apsaugos politikai pažengus į priekį būtent šios programos idėjos tapo pagrindinėmis ir formuojančiomis kitas ES veiklos sritis.¹²²

Bendra ES aplinkosaugos raida atsispindi aplinkos apsaugos veiksmų programose.¹²³ Programos skatino valstybes nars aktyviau siekti bendrų aplinkosauginių tikslų ir taip palaipsniui gerino aplinkosaugos teisinę bazę. Pasak Alfonso Vaišnoro, aplinkos apsaugos programos neturi privalomos teisinės galios,¹²⁴ jos yra daugiau orientacinio pobūdžio, t. y. pateikia problemas ir konkrečias įgyvendinimo priemones, nustato aplinkos politikos kryptį.¹²⁵ Tačiau svarbu paminėti, kad, nors aplinkos apsaugos veiksmų programos ir neturi privalomosios juridinės galios, visgi programose numatyti tikslai, prioritetai atsispindi per ES priimtus teisinę galią turinčius teisės aktus, t. y. per pirminius ir antrinius teisės aktus.

¹²⁰ Eduardas Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), 360.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Suomijos viešojo administravimo institutas (HAUS), *Europos Sąjunga iš arčiau* (Vilnius: Suomijos viešojo administravimo institutas, 2000), 154.

¹²³ Mierauskas, *supra note*, 12: 101-102.

¹²⁴ Vaišnoras, *supra note*, 14: 17.

¹²⁵ Venckus, *supra note*, 15: 104.

2.2. Žaliojo kurso teisinė bazė Europos Sąjungos pagrindiniuose teisės aktuose ir dokumentuose

Žaliojo kurso teisinę bazę sudaro ES pirminiai ir antriniai teisės aktai. ES pirminiai teisės aktai, tai tokie teisės aktai, kuriais grindžiama pačios ES egzistavimas - valstybės vienija bendri tikslai, principai, uždaviniai, tai visi Bendrijai skirti dokumentai: steigiamosios sutartys, įvairūs protokolai, sutarčių priedai, konvencijos ir kiti sudaryti susitarimai tarp valstybių.¹²⁶ Minėti ES pirminiai teisės aktai yra pamatiniai aplinkos apsaugos teisės reglamentavimo įrankiai, o taip pat aktualūs ir aiškinantis žaliojo kurso teisinio reglamentavimo formavimosi etapus. Todėl tikslinga apžvelgti pagrindinius pirminius teisės aktus susijusius su aplinkos apsaugos teisinio reguliavimo formavimusi.

Zenonas Venckus teigia, kad ES aplinkos apsaugos politikos pradžia galime laikyti, 1972 m. įvykus Paryžiaus konferencijai, kurios metu Europos šalių vadovai priėmė I-ąją Bendrijos aplinkos apsaugos veiksmų programą¹²⁷, tačiau esminių pasiekimų aplinkosaugoje nepasiekta.¹²⁸ Esminiu aplinkos apsaugos reglamentavimo proveržiu laikomas 1986 m. priimtas *Suvestinis Europos aktas*¹²⁹ papildęs EB sutartį. Žvelgiant aplinkos apsaugos aspektu, tai laikoma vienu iš svarbiausių EB sutarties papildymų, kuriame aplinkos apsauga tapo ES politikos kompetencijos dalis ir turėjo įtakos aplinkos apsaugos tolimesnei integracijai į kitas Bendrijos politikos sritis. Suvestinis Europos aktas numatė aplinkos apsaugos tikslus, uždavinius, sudaryti tarptautines sutartis susijusias su aplinkos apsauga,¹³⁰ nustatė aplinkos apsaugos principus: „teršėjas moka“, atsargumo, prevencijos ir vengimo, pirminio šaltinio, integravimo.¹³¹ Taip pat įvirtino ir apibrėžė subsidiarumo principo reikšmę - „Bendrija imasi veiksmų tose srityse, kurios nepriklauso jos išimtiniai kompetencijai, imasi tik tuomet, kai siūlomo veiksmo tikslų valstybės narės negali deramai pasiekti, o Bendrija dėl siūlomo veiksmo masto arba poveikio juos gali pasiekti geriau.“¹³² Vėliau šie principai buvo įtraukti ir plėtojami ir kituose ES teisės aktuose.

1992 m. pasirašyta *Mastrichto sutartis*¹³³, kurioje aplinkos apsaugos politiką apibrėžia kaip vieną iš ES vykdomos politikos sričių, be to ši sutartis papildė ir pakeitė Bendrijos steigimo sutartį ir oficialiai įsteigė Europos Sąjungą (Europos Ekonominė Bendrija pervadinta Europos Sąjunga).¹³⁴ Sutartyje nustatyti pagrindiniai uždaviniai: skatinti tarptautinius standartus skirtus

¹²⁶ Walter Cairns, *Europos Sąjungos įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 1999), 100.

¹²⁷ Venckus, *supra note*, 15: 44.

¹²⁸ Vaišnoras, *supra note*, 14: 10.

¹²⁹ „Single European Act“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11986U/TXT>

¹³⁰ Ragulskytė – Markovienė, *supra note*, 13: 23.

¹³¹ Mykolo Romerio universitetas, *Aplinkos politika ir valdymas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008), 17.

¹³² Ragulskytė – Markovienė, *supra note*, 13: 23.

¹³³ „Treaty on European Union (92/C 191/01)“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu/sign>

¹³⁴ Ragulskytė – Markovienė, *op. cit.*, 24.

pasaulinėms aplinkosaugos problemoms spęsti, puoselėti darnios ekonomikos plėtrą atsižvelgiant į aplinkos apsaugą. Įtvirtintas „aukšto aplinkos apsaugos lygio“ principas, kuriuo nustatomi aplinkos apsaugos reikalavimai atsižvelgiant į skirtingą valstybių būklės įvairovę.¹³⁵

Ypatingą reikšmę aplinkos apsaugos politikoje užėmė 1999 m. įsigaliojusi *Amsterdamo sutartis*,¹³⁶ kurios prioritetai vykdant aplinkos apsaugą buvo: integruoti aplinkos apsaugą į kitas politikos sritis, t. y. į ekonominę ir socialinę sritis, kurios neatskiriamos nuo aplinkos.

2001 m. pasirašyta *Nicos sutartis*¹³⁷ detalizavo ES tolimesnę plėtrą vykdant ES institucijų funkcijų reformą, o kartu ir numatant aplinkos apsaugos įgyvendinimo nuostatas.¹³⁸ Rasos Ragulskytės – Markovienės teigimu, šia sutartimi reikšmingų reformų aplinkos apsaugos srityje nebuvo padaryta.¹³⁹ Paminėtina tai, kad tuo pačiu metu buvo paskelbtas vienas moderniausių tarptautinių dokumentų - ES pagrindinių teisių chartija¹⁴⁰, kurios IV skyriaus 37 str. „Aplinkos apsauga“¹⁴¹ nustatė, kad „aukštas aplinkosaugos lygis ir aplinkos kokybės gerinimas turi būti integruotas į Sąjungos politiką ir užtikrintas pagal tvaraus vystymosi principus.“¹⁴² Pasak, Rasos Ragulskytės – Markovienės chartija nėra taikoma tiesiogiai ir nėra privaloma, tačiau laikoma reikšmingu dokumentu deklaruojančiu aplinkos apsaugos reglamentavimo įtraukimą į visas ES vykdomas politikos sritis.¹⁴³ Pažymėtina tai, kad teisiškai, 2007 m. patikslinta ES pagrindinių teisių chartija tapo privaloma 2009 m. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai.¹⁴⁴

2007 m. pasirašyta *Lisabonos sutartis*.¹⁴⁵ Įsigaliojusi Lisabonos sutartis papildė ES aplinkos apsaugos teisinę bazę, kuri davė pagrindą nustatyti teisinį reglamentavimą klimato kaitos srityje. Zenonas Venckus pastebi, kad klimato kaitos problemų sprendimas šioje sutartyje aiškiai įvardintas, kaip vienas iš tikslų.¹⁴⁶ Taip pat šioje sutartyje akcentuojamas darnus Europos vystymosi tikslas, nors šis tikslas jau ne kartą buvo įvardintas ankstesnėse sutartyse, tačiau šioje sutartyje jis tiksliau ir griežčiau apibrėžiamas.¹⁴⁷

¹³⁵ Ragulskytė – Markovienė, *supra note*, 13: 24.

¹³⁶ „Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (97/C 340/01)“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>

¹³⁷ „Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (2001/C 80/01)“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/nice/sign>

¹³⁸ Mykolo Romerio universitetas, *supra note*, 131: 15.

¹³⁹ Rasa Ragulskytė - Markovienė, „Europos Sąjungos Aplinkos Teisė: Raida Ir Perspektyvos.“ *Teisė* 78 (2011): 95, <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB4337097>

¹⁴⁰ Monkevičius ir kt., *supra note*, 120: 366.

¹⁴¹ „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016/C 202/02)“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ Ragulskytė – Markovienė, *op. cit.*, 27.

¹⁴⁴ Ragulskytė – Markovienė, *op. cit.*, 95.

¹⁴⁵ „Lisabonos sutartis (2007/C 306/01)“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT&qid=1646497103901>

¹⁴⁶ Venckus, *supra note*, 15: 109.

¹⁴⁷ *Ibid.*

Sutartyje išskiriami ES aplinkos apsaugos vykdomos politikos tikslai: 2 str. 3 d. „<...> siekia Europos, kurioje vystymasis būtų tvarus, pagrįstas subalansuotu ekonomikos augimu <...>, bei aukšto lygio aplinkos apsauga ir aplinkos kokybės gerinimu.“¹⁴⁸ 10a str. 2 d. d) p. „skatinti besivystančių šalių ekonominį, socialinį ir aplinkos apsaugos tvarų vystymąsi, pirmiausia siekdama panaikinti skurdą,“¹⁴⁹ to paties straipsnio ir dalies f) p. „prisidėti prie tarptautinių priemonių, skirtų aplinkos kokybės išsaugojimui ir gerinimui bei pasaulio gamtos išteklių tausojančiam valdymui, siekiant užtikrinti tvarų vystymąsi, kūrimo.“¹⁵⁰ 174 str. a) „remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti, visų pirma kovai su klimato kaita.“¹⁵¹

Apžvelgus pirminius ES teisės aktus ir išskyrus esminius požymius susijusius su žaliojo kurso teisinio reglamentavimo formavimusi svarbu apžvelgti ir antrinius ES teisės aktus, kurie laikytini aplinkos apsaugos ir žaliojo kurso teisinio reglamentavimo baze.

Taigi, kalbant apie antrinius ES teisės aktus svarbu pažymėti, kad remiantis pirminiais ES teisės aktais yra priimami, teisinę galią turintys ES antriniai teisės aktai. Aplinkos apsaugą reglamentuoja gan didelė teisės aktų gausa. Šiuo metų aplinkos apsauga įgyvendinama vadovaujantis daugiau kaip 350 įvairių teisės aktų, t. y. direktyvomis, reglamentais, sprendimais.¹⁵²

Direktyva apibūdinama kaip „<...> privaloma kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta, rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu, bet nacionalinės valdžios institucijos pasirenka jos įgyvendinimo formą ir būdus.“¹⁵³ Alfonso Vaišnoras teigimu, ES aplinkos apsaugos įgyvendinimui dažniausiai yra taikomos direktyvos, nustatant tvarką ir reikalavimus skirtinguose aplinkos sektoriuose, kurios turi atitikti bendrosiose direktyvose nustatytus principus (pvz: Bendrijos vandens pagrindų direktyva 2000/60/EB,¹⁵⁴ direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinti kai kurias direktyvas,¹⁵⁵ miesto nuotėkų valymo direktyva (91/271/EEB),¹⁵⁶ direktyva 2011/92/ES dėl

¹⁴⁸ „Lisabonos sutartis (2007/C 306/01)“, *supra note*, 145.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Vaišnoras, *supra note*, 14: 18.

¹⁵³ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija 2012/C 326/01“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>

¹⁵⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/2014-11-20>

¹⁵⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB, 2008 m. lapkričio 19 d. dėl atliekų ir panaikinti kai kurias direktyvas“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02008L0098-20180705>

¹⁵⁶ „Tarybos Direktyva 91/271/EEB dėl miesto nuotėkų valymo“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A01991L0271-20140101>

tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo,¹⁵⁷ dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių direktyva (91/676/EEB)¹⁵⁸ ir kt.).¹⁵⁹

Reglamento sampratą įtvirtinta Europos Sąjungos sutartyje dėl veikimo 288 str. 2 d. - „reglamentas yra taikomas visuotinai. Jis privalomas visas ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse.”¹⁶⁰ Pasak Alfonso Vaišnoro ES aplinkos apsaugos teisę reglamentuoja apie 10 % reglamentų, kurie taikomi norint sukurti bendrą teisinį reguliavimą tokiose srityse, kaip pvz.: atliekų ar pavojingų atliekų, medžiagų importą ar eksportą (reglamentas 1013/2006¹⁶¹), nykstančių augalų ar gyvūnų rūšių prekybą (reglamentas 338/97¹⁶²), dėl visuomenės teisės gauti informaciją, dalyvauti priimant sprendimus aplinkosaugos klausimais, o taip pat ir teisės kreiptis į teismą dėl aplinkosaugos teisės normų pažeidimų (reglamentas 1367/2006¹⁶³) ir kt.¹⁶⁴

Europos Sąjungos sutartyje dėl veikimo 288 str. 4 d. numato dar vieną Sąjungos privalomą teisės aktą – sprendimą, kuris „<...> yra privalomas visas. Sprendimas, kuriame nurodomi jo adresatai, yra privalomas tik tiems adresatams.”¹⁶⁵ Iš pateikto apibrėžimo matyti, kad sprendimas skirtingai nei direktyvos ir reglamentai yra privalomas numatytam, konkrečiam subjektui, tačiau tiesiogiai taikomas kaip ir direktyvos ar reglamentai. Paminėtina tai, kad sprendimais atnaujinami direktyvos ar reglamento techniniai aspektai, o taip pat nustatomi smulkūs administraciniai reikalavimai.¹⁶⁶

Europos Sąjungos sutartyje dėl veikimo (toliau – ESV) 288 str. 5 d. išskiriamos ir neprivalomos teisės aktų rūšys – rekomendacijos ir nuomonės.¹⁶⁷ Prie teisiškai neįpareigojančių dokumentų taip pat priskiriamos: rezoliucijos, veiksmų programos, komunikatai, pranešimai ir kt.¹⁶⁸ Pažymėtina, kad šie dokumentai yra teisiškai neįpareigojantys, tačiau nėra nereikšmingi,

¹⁵⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES 2011 m. gruodžio 13 d. dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo”, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02011L0092-20140515>

¹⁵⁸ „Tarybos Direktyva 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių”, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A01991L0676-20081211>

¹⁵⁹ Vaišnoras, *supra note*, 14: 18.

¹⁶⁰ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija 2012/C 326/01”, *supra note*, 153.

¹⁶¹ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1013/2006 2006 m. birželio 14 d. dėl atliekų vežimo”, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02006R1013-20210111>

¹⁶² „Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 338/97 dėl laukinės faunos ir floros rūšių apsaugos kontroliuojant jų prekybą”, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A01997R0338-20220119>

¹⁶³ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1367/2006 dėl Orhuso konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais nuostatų taikymo”, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02006R1367-20211028>

¹⁶⁴ Vaišnoras, *op. cit.*

¹⁶⁵ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija 2012/C 326/01”, *op. cit.*

¹⁶⁶ Vaišnoras, *op. cit.*, 19.

¹⁶⁷ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija 2012/C 326/01”, *op. cit.*

¹⁶⁸ Monkevičius ir kt., *supra note*, 120: 383.

privalu yra atsižvelgti į nuomones ir rekomendacijas, jeigu jos tiesiogiai susijusios ir jomis aiškinami privalomojo pobūdžio teisės aktai.¹⁶⁹

2.3. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos teisinis reglamentavimas tarptautinių aplinkos apsaugos sutarčių kontekste

Kalbant apie ES aplinkos apsaugos sritį santykiyje su tarptautinėmis aplinkosaugos sutartimis, kaip ir anksčiau buvo minėta, kad ES dalyvauja įvairiuose tarptautiniuose aplinkosauginiuose susitarimuose. Remiantis ESV sutarties 4 str. 2 d. e) p. nurodoma, kad „pasidalijamajai Sąjungos ir valstybių narių kompetencijai <...>“¹⁷⁰ viena iš sričių yra priskiriama aplinkosauga. Tos pačios sutarties 191 str. 1 d. nurodo kaip vieną iš ES aplinkos politikos tikslų - „remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti, visų pirma kovai su klimato kaita“,¹⁷¹ bei to paties straipsnio 4 d. įtvirtinta, kad „atitinkamose savo kompetencijos srityje Sąjunga ir valstybės narės bendradarbiauja su trečiosiomis šalimis ir kompetentingomis tarptautinėmis organizacijomis. <...> nepažeidžia valstybių kompetencijos vesti derybas tarptautinėse institucijose ir sudaryti tarptautinius susitarimus.“¹⁷² Taigi, darytina išvada, kad norint aplinkos apsaugos srityje įtvirtinti tarptautinio susitarimo reglamentavimą, būtinas valstybių narių įsitraukimas į tarptautinius susitarimus, o Sąjungai teisė sudaryti tarptautines sutartis turi atsirasti iš kitų Sutartyje numatytų nuostatų.¹⁷³

Paminėtina, kad ESV sutarties 3 str. 2 d. numato Sąjungos išimtinę kompetenciją sudarant tarptautines sutartis: „<...> tarptautiniams susitarimams sudaryti, kai jų sudarymas yra numatytas Sąjungos teisėkūros procedūra priimtame akte arba yra būtinas, kad Sąjunga galėtų naudotis savo vidaus kompetencija, arba jei jų sudarymas gali daryti poveikį bendroms taisyklėms ar pakeisti jų taikymo sritį.“¹⁷⁴ 1971 m. Tarptautinis Teismas byloje ERTA¹⁷⁵ nurodė, kad „ES įgyja išimtinę kompetenciją sudaryti tarptautinius susitarimus, jei jų sudarymas gali daryti poveikį bendroms ES taisyklėms ar pakeisti jų taikymo sritį.“¹⁷⁶

¹⁶⁹ Monkevičius ir kt., *supra note*, 120: 383.

¹⁷⁰ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija 2012/C 326/01“, *supra note*, 153.

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ Monkevičius ir kt., *op. cit.*, 372.

¹⁷⁴ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija 2012/C 326/01“, *op. cit.*

¹⁷⁵ „1971 m. kovo 31 d. Teisingumo Teismo sprendimas. Europos Bendrijų Komisija prieš Europos Bendrijų Tarybą. Byla 22-70“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61970CJ0022&from=LT>

¹⁷⁶ Limantas, Manfredas, "Mišrių Susitarimų Ir Europos Sąjungos Kompetencijos Suteikimo Principo Santykis." Teisė 80 (2011): 85, <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB59632187>

2.4. Žaliojo kurso konceptas

Siekiant atskleisti žaliojo kurso įgyvendinimo teorinius ir praktinius aspektus svarbu aptarti kas yra žaliasis kursas, kokia jo paskirtis ir reikšmė.

Vis ryškėjant klimato kaitai ir aplinkosauginėms problemoms Europos Komisija ėmėsi lyderės vaidmens ir 2019 metais pristatė strateginių veiksmų gaires – Europos žaląjį kursą (angl. *European green deal*) - „tai nauja augimo strategija, kuria siekiama pertvarkyti ES į teisingą ir klestinčią visuomenę, pasižyminčią modernia, efektyviai išteklius naudojančia ir konkurencinga ekonomika, kurioje 2050 m. visai nebus grynojo išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio, o ekonomikos augimas bus atsietas nuo išteklių naudojimo.“¹⁷⁷ Taigi, iš aukščiau pateiktos informacijos galime matyti, kad tai ambicingiausia veiksmų strategija, kuria bus siekiama pakeisti nusistovėjusią tvarką pakeičiant vartojimo įpročius. ES siekia dirbti teisingesnės, švaresnės ir tvaresnės ateities link. Suprantama, kad 2019 m. gruodžio mėnesį žaliojo kurso užsibrėžtą tikslą kiek pakoregavo koronaviruso pandemija, tačiau kalbant apie aplinkosaugos įsipareigojimus ir lūkesčius jie išlieka tokie pat dideli. 2020 m. rugsėjį Ursula Von der Leyen, kalbėdama apie Sąjungos padėtį, atskleidė Komisijos ketinimą padidinti išmetamų šiltnamio dujų efektą mažinimo tikslą nuo 40 % iki mažiausiai 55%, kad iki 2050 m. įvykdytų Paryžiaus susitarimo numatytus įsipareigojimus. Tačiau norint įgyvendinti šį tikslą reikės daug pastangų ir investicijų daugelyje sričių. Žengiant link švaresnės, ekologiškesnės ateities parengti pertvarkymo planai energetikos, pramonės, ūkininkavimo, maisto ir biologinės įvairovės srityse. Europos žaliasis kursas yra daugiau nei klimato strategija, ji taip pat yra naujoji ES augimo strategija.¹⁷⁸

2.5. Žaliojo kurso įgyvendinimo tikslas ir uždaviniai

Norint geriau suvokti žaliojo kurso įgyvendinimo siekius, tikslinga aptarti išsikeltą žaliojo kurso tikslą ir uždavinius. Pagrindiniu žaliojo kurso tikslu galima laikyti - „<...> kad Europa taptų pirmuoju neutralaus poveikio klimatui žemynu.“¹⁷⁹ Siekiant įgyvendinti išsikeltą tikslą, Europos žaliajame komunikate¹⁸⁰ yra nurodomi šie pagrindiniai uždaviniai:

¹⁷⁷ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų tarybai, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Europos žaliasis kursas COM/2019/640“, *supra note*, 109.

¹⁷⁸ Thomas Gerassimos, „EU Proposals to Advance Its Green Deal to Come in Summer 2021,“ *International Tax Review* 31, no. 4 (Autumn 2020): 18, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Print?public=true&handle=hein.journals/intaxr31&div=132&start_page=18&collection=journals&set_as_cursor=1&men_tab=srchresults&print=section&format=PDFsearchable&submit=Print%2FDownload

¹⁷⁹ „Europos žaliojo kurso įgyvendinimas“, Europos Komisija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_lt

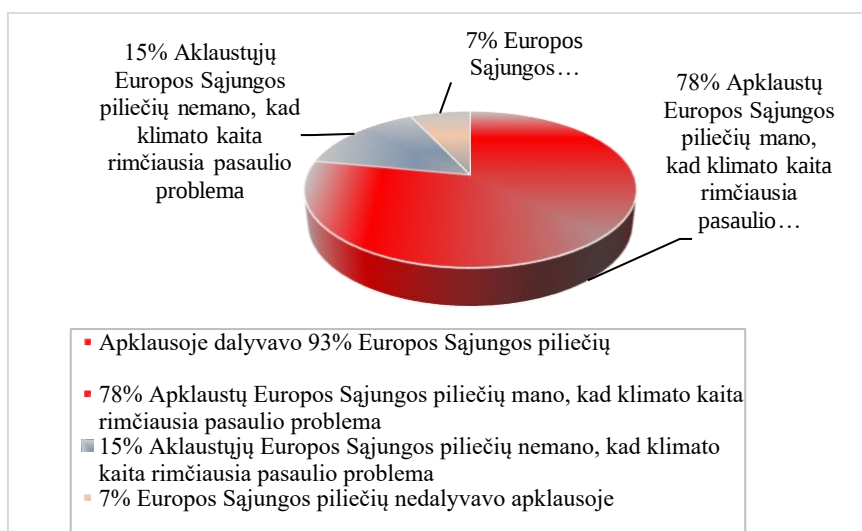
¹⁸⁰ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų tarybai, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, Europos žaliasis kursas COM/2019/640“, *op. cit.*

1. „užtikrinti, kad iki 2050 m. nebūtų išmetama grynojo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio;
2. didinti efektyvų išteklių naudojimą pereinant prie švarios, žiedinės ekonomikos;
3. atkurti biologinę įvairovę ir mažinti taršą.”¹⁸¹

Kalbant apie žaliojo kurso įgyvendinimą svarbu paminėti aktualią įgyvendinimo priemonę – finansinę paramą. Akivaizdu, kad išsikeltas ambicingas tikslas taptų realybe reikalauja nemažai investicijų, tad Europos Komisija per ateinantį dešimtmetį užsibrėžė tikslą skirti mažiausiai 1 trilijoną eurų investicijoms.¹⁸² Finansine parama bus teikiama tam, kad valstybės nares paskatinti pereiti prie ūkinės veiklos, kuri neturėtų neigiamo poveikio aplinkai, o taip pat mažintų anglies dioksido išmetimo į atmosferą kiekį.¹⁸³ Ypač didelis dėmesys skiriamas tiems narių regionams, kuriuose dauguma darbuotojų dirba iškastinio kuro sektoriuje, o taip pat ir tuose regionuose kur užfiksuojama didžiausia anglies dioksido tarša.¹⁸⁴

Atsižvelgiant į klimato kaitos svarbą paminėtinas 2021 m. liepos mėnesį Eurobarometro atliktas tyrimas,¹⁸⁵ kuris liudija, kad Europos Sąjungos piliečiai klimato kaitą vertina kaip vieną iš rimčiausių pasaulio problemų (žr. 1 diagramą. Europos Sąjungos piliečių nuomonė apie klimato kaitą).

1 diagrama. Europos Sąjungos piliečių nuomonė apie klimato kaitą

Šaltinis: Eurobarometer „Climate Change”, Europos Sąjunga¹⁸⁶ (sudarė darbo autorė)

¹⁸¹ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų tarybai, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Europos žaliasis kursas COM/2019/640”, *supra note*, 109

¹⁸² „Paaiškinta Europos žaliojo kurso investicijų plane ir teisingo pereinamojo laikotarpio mechanizme”, Europos Komisija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_24

¹⁸³ „Teisingos pertvarkos mechanizmas. Siekis užtikrinti, kad niekas neliktų nuošalyje”, Europos Komisija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_lt#finansavimas

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ Eurobarometer „Climate Change”, Europos Sąjunga, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273>

¹⁸⁶ *Ibid.*

2.6. Žaliojo kurso įgyvendinimo teisinės priemonės

Siekiant įgyvendinti žaliojo kurso tikslą bei išsaugoti lyderės poziciją tarptautiniuose įsipareigojimuose klimato kaitos srityje, ES priėmė strategiją - žaliajį kursą. Šia strategija siekiama užtikrinti dabartinės ir ateities kartų gerovę, o taip pat, kad būtų užtikrinta: švaresnė energija, grynas oras, sveikas dirvožemis, švarus vanduo, biologinė įvairovė, sveiki bei įperkami maisto produktai, energiją tausojantys pastatai, pakartotiniai ir ilgalaikiškesni gaminiai, konkurencinga pramonė ir kt.¹⁸⁷ Įgyvendinant klimato kaitos poveikio mažinimą numatomas teisinio reguliavimo integravimas tokiose srityse kaip: transportas, žemės ūkis, energetika, pramonė, atliekos, biologinės įvairovės. Tam, kad suvokti žaliojo kurso teisinį reguliavimą, tikslinga apžvelgti esmines strategijas, kuriomis siekiama teisiškai sureguliuoti visuomeninius santykius.

Paminėtinas *Europos klimato teisės aktas* (reglamentas (ES) 2021/1119).¹⁸⁸ Svarbu akcentuoti tai, kad šis teisės dokumentas yra reglamentas ir kaip jau anksčiau buvo aptarta jis „<...> yra taikomas visuotinai. Jis privalomas visas ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse.“¹⁸⁹ Teisės akto tikslas yra teisiškai įpareigoti valstybes nares pasiekti Paryžiaus susitarime nustatytų įsipareigojimų (sumažinti išmetamo ŠESD kiekį) bei pasiekti žaliojo kurso tikslą sudarant nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus.¹⁹⁰ Svarbu akcentuoti, kad šio teisės akto preambulėje, visos žemiau aptartos strategijos, įvardijamos kaip pagrindinės priemonės, kurias įgyvendinus būtų pasiektas pagrindinis tikslas - „<...> kad Europa taptų pirmuoju neutralaus poveikio klimatui žemynu.“¹⁹¹

2030 m. ES biologinės įvairovės strategija.¹⁹² Numato ilgalaikius ir plataus užmojo, išsamius planus kaip pagerinti gamtos apsaugos bei ekosistemų būklės. Strategijos įgyvendinimas glaudžiai susijęs su kitomis strategijomis, tokiomis kaip „Nuo ūkio iki stalo“, žiedinės ekonomikos strategija. Taip pat svarbu paminėti, kad biologinės įvairovės strategija yra Europos žaliojo kurso viena iš numatytų pagrindinių įgyvendinimo uždavinių kur įgyvendinimo veiksmai atitinka

¹⁸⁷ „Europos žaliasis kursas“, Europos Komisija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_lt

¹⁸⁸ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1119, 2021 m. birželio 30 d. kuriuo nustatoma poveikio klimatui neutralumo pasiekimo sistema ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 401/2009 ir (ES) 2018/1999 (Europos klimato teisės aktas)“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>

¹⁸⁹ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija 2012/C 326/01“, *supra note*, 153.

¹⁹⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1119, 2021 m. birželio 30 d. „kuriuo nustatoma poveikio klimatui neutralumo pasiekimo sistema ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 401/2009 ir (ES) 2018/1999 (Europos klimato teisės aktas)“, *op. cit.*

¹⁹¹ „Europos žaliojo kurso įgyvendinimas“, Europos Komisija, *supra note*, 179.

¹⁹² „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui 2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą COM/2020/380“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>

numatytiems įsipareigojimams Paryžiaus klimato susitarimui.¹⁹³ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad strategijoje pabrėžiama, jog „pagal galiojančius ES teisės aktus, t. y. ES Paukščių direktyvą (2009/147/EB), Buveinių direktyvą (92/43/EEB), Vandens pagrindų direktyvą (2000/60/EB), Potvynių direktyvą (2007/60/EB) ir Jūrų strategijos pagrindų direktyvą (2008/56/EB), jau iš dalies reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi gamtos atkūrimo veiksmų. Tačiau *daryti pažangą trukdo reikšmingos įgyvendinimo ir reglamentavimo spragos*. Pavyzdžiui, valstybėms narėms nėra nustatytas reikalavimas parengti biologinės įvairovės atkūrimo planus. Ne visada nustatyti aiškūs ar privalomi tikslai ir terminai, taip pat nėra ekosistemų atkūrimo ar tausaus jų naudojimo apibrėžties ar kriterijų.”¹⁹⁴ Atsižvelgiant į strategijoje nurodytas biologinės įvairovės teisinio reguliavimo spragas nurodomos ir priemonės kaip pašalinti teisinio reguliavimo trūkumus – teisiškai nustatyti privalomus ES gamtos atkūrimo tikslus, nustatyti teisės aktų įgyvendinimo terminus, padidinti teisės aktų realizavimo mastą.¹⁹⁵

*Strategija „Nuo ūkio iki stalo.“*¹⁹⁶ Šia strategija siekiama „užtikrinti pakankamai įperkamo ir maistingo maisto pagal planetos galimybes, perpus sumažinti pesticidų bei trąšų naudojimą ir antimikrobinių medžiagų pardavimą, padidinti ekologiniam ūkininkavimui skirtos žemės dalį, skatinti tvaresnį maisto vartojimą ir sveiką mitybą, mažinti maisto nuostolius ir švaistymą, kovoti su sukčiavimu maisto tiekimo grandinėje, didinti gyvūnų gerovę.”¹⁹⁷ Atsižvelgiant į minėtus tikslus EK įgyvendinant strategiją numato: galiojančių teisės aktų tolimesnį vykdymą, nustatyti teisinį reguliavimą dėl maisto švaistymo mažinimo, tvarių maisto produktų sistemą ir ženklumą, ekologinio ūkininkavimo, peržiūrėti teisės aktus reglamentuojančius gyvūnų gerovę, maisto saugą visuomenės sveikatai, importuojamo maisto produktų standartus.¹⁹⁸

¹⁹³ „2030 m. biologinės įvairovės strategija”, Europos Komisija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_lt

¹⁹⁴ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui 2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą COM/2020/380”, *supra note*, 192.

¹⁹⁵ *Ibid.*

¹⁹⁶ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Sąžininga, sveika ir aplinkai palanki maisto sistema pagal strategiją „Nuo ūkio iki stalo“ COM/2020/381“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1590404602495&uri=CELEX%3A52020DC0381>

¹⁹⁷ „Strategija „Nuo ūkio iki stalo““, Europos Vadovų Taryba, Europos Sąjungos Taryba, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/from-farm-to-fork/>

¹⁹⁸ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Sąžininga, sveika ir aplinkai palanki maisto sistema pagal strategiją „Nuo ūkio iki stalo“ COM/2020/381“, *op. cit.*

*Nauja Europos pramonės strategija.*¹⁹⁹ Tikslas – tapti konkurencinga ir pirmaujančia pramone pasaulyje, kuri būtų neutralaus poveikio klimatui.²⁰⁰ Paminėtina, kad ši strategija glaudžiai koreliuoja su žiedinės ekonomikos veiksmų planu ir Energetikos sistemos integravimo strategija. Žiedinės ekonomikos veiksmų planas numato tvarių gaminių įgyvendinimo sistemą, kuri leistų didinti konkurencingos ir mažiau taršios pramonės įgyvendinimą.²⁰¹ Įgyvendinus energetikos strategiją pramonėje sumažėtų priklausomybė iškastinio kuro naudojimui. Tam, kad užtikrinti tinkamą pramonės strategijos įgyvendinimą, Europos Komisija pramonės strategijoje pabrėžia, kad svarbu peržiūrėti esamą teisinį reglamentavimą ir nustatyti tinkamą, visiems vienodą teisinį reguliavimą, pašalinti kliūtis teisės aktų įgyvendinimui.²⁰²

*Žiedinės ekonomikos veiksmų planas.*²⁰³ Žaliojo kurso tikslo įgyvendinimui daug dėmesio yra skiriama žiedinei ekonomikai, nes būtent žiedinė ekonomika koreliuoja su visomis strategijomis. Žiedinės ekonomikos veiksmų planas tai esminis žingsnis link ES ambicingo tikslo – klimato neutralumo, nes pusę visų išmetamo ŠESD sukelia atliekama gamtos išteklių gavyba ir perdirbimas, todėl siekiant iki 2050 m. tapti neutraliu klimato poveikiui žemynui būtina pereiti prie visiškos žiedinės ekonomikos.²⁰⁴ Plane įtvirtinta konkreti veiksmų programa ir priemonės.²⁰⁵ Nustatant teisinį reglamentavimą numatomi ilgalaikiai tikslai, taisyklės bei atsakomybė atliekų (baterijos ir akumuliatoriai, sąvartyno atliekos, pasibaigusios eksploatuoti transporto priemonės, kasybos ir pakuočių atliekos, nuotekų dumblas ir kt.)²⁰⁶ mažinimo, perdirbimo, pakartotinio panaudojimo bei galutinio sunaikinimo srityje.

*ES Energetikos sistemos integravimo strategija.*²⁰⁷ Tikslas integruoti atsinaujinančių energijos šaltinius į visus sektorius, kad sumažėtų ES ekonomikos priklausomybė nuo iškastinio kuro naudojimo, o taip pat padidinti energetinį konkurencingumą bei saugumą. Strategija numato

¹⁹⁹ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Nauja Europos pramonės strategija COM/2020/102“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1593086905382&uri=CELEX%3A52020DC0102>

²⁰⁰ *Ibid.*

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Naujas žiedinės ekonomikos veiksmų planas, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos COM/2020/98“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0098>

²⁰⁴ *Ibid.*

²⁰⁵ „Žiedinė ekonomika miestuose“, Europos Komisija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/priority-themes-eu-cities/circular-economy-cities_lt

²⁰⁶ „Aplinka“, Europos Komisija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://ec.europa.eu/environment/topics/waste-and-recycling/waste-law_en

²⁰⁷ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Neutralaus poveikio klimatui ekonomikos stimuliavimas: ES energetikos sistemos integravimo strategija COM/2020/299“, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0299>

tiesinio reguliavimo įgyvendinimą tokiose srityse kaip transportas, atsinaujinančių energijos šaltinių įdiegime bei vartojime, pastatų renovacijoje, nuotekų ir biologinių atliekų srityje ir kt.²⁰⁸ Paminėtina tai, kad būtent vienas iš žaliojo kurso siekių ir yra turėti švarią ir įperkamą energiją.²⁰⁹

Aplinkos apsaugos teisinis reglamentavimas yra nuolat kintantis ir platus, todėl darbo autorė II skyriuje aptarė esminius teisės dokumentus susijusius su žaliojo kurso formavimusi. Nepaisant gausaus teisinio reglamentavimo aplinkos apsaugos srityje, šiandien drąsiai galima teigti, kad ES demonstruoja lyderės vaidmenį aplinkos apsaugos srityje. Įgyvendinus žaliojo kurso tikslą ir uždavinius tiek Lietuvoje, tiek ir visoje ES būtų pasiektas racionalus gamtos išteklių naudojimas, konkurencinga ekonomika, kurioje nebūtų išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų, o tai apsaugotų piliečių sveikatą ir gerovę nuo rizikos ir poveikio susijusio su aplinkos pokyčiais. Tačiau žaliojo kurso įgyvendinimas priklauso nuo valstybių ir jos piliečių sąmoningumo. Europos Parlamento nario Andriaus Kubiliaus teigimu „<...> Europa turėtų siekti įgyvendinti žaliąjį kursą kaip vieną svarbiausių priemonių, <...>.“²¹⁰ Numatyti tikslai ir uždaviniai leidžia teigti, kad tinkamai įgyvendinus žaliąjį kursą ES taptų pirmu neutralaus poveikio klimatui žemynu.

²⁰⁸ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Neutralaus poveikio klimatui ekonomikos stimuliavimas: ES energetikos sistemos integravimo strategija COM/2020/299“, *supra note*, 207.

²⁰⁹ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų tarybai, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Europos žaliasis kursas COM/2019/640“, *supra note*, 109.

²¹⁰ „Andrius Kubilius. „Gazprom“ prieš Europos Žaliąjį Kursą („Green Deal“): kas laimės?“, LRT, žiūrėta 2022 m. vasario 8d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1609383/andrius-kubilius-gazprom-pries-europos-zaliaji-kursa-green-deal-kas-laimes>

3. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI REGLAMENTUOJANTYS ŽALIOJO KURSO ĮGYVENDINIMĄ

Nuo Europos žaliojo kurso komunikato paskelbimo praėjo du metai, tačiau vis dar trūksta išsamių teorinių ir praktinių įgyvendinimo vertinimų. Todėl tam, kad geriau suprasti žaliojo kurso teisinio reglamentavimo vystymąsi svarbu apžvelgti Lietuvos Respublikos nacionalinį aplinkos apsaugos teisinio reglamentavimo sąsajas su priimtu žaliojo kurso įgyvendinimo teisinėmis priemonėmis.

Pasak Prano Mierausko, dėl skirtingų aplinkosaugos specialistų požiūrių į aplinkos apsaugos politiką sunku nustatyti pirmąsias aplinkos apsaugos ištakas Lietuvoje. Todėl dauguma aplinkosaugos mokslininkų ir specialistų LR aplinkos apsaugos pradžią sieja su Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo metu priimtais įstatymais, kurie padėjo aplinkos apsaugos politinius pagrindus ir suteikė pagrindą tolimesniam aplinkosaugos teisiniui vystymuisi.²¹¹

3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija

Lietuvai pasitraukus iš Tarybų Sąjungos atsirado pareiga nustatyti savo šalies teisinę bazę, o tame tarpe numatyti ir aplinkos apsaugos pagrindus. Pagrindinis aukščiausios teisinės galios aktas – LR Konstitucija, kuri yra visos teisinės sistemos centras, o jame reglamentuojamos normos ir principai nustato teisinio reglamentavimo kryptis ir turinį.²¹² Pažymėtina tai, kad įgyvendinant žaliojo kurso tikslą ir uždavinius yra remiamasi 1992 m. priimtos LR Konstitucijos nuostatomis,²¹³ kuriomis yra siekiama sureguliuoti aplinkos elementų tinkamą apsaugą ir naudojimą.²¹⁴ Vadovaujantis šiomis konstitucinėmis normomis LR įgyvendina žaliojo kurso išsikeltą tikslą:²¹⁵ „18 straipsnis, žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės. 19 straipsnis, žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. 23 straipsnis 1 dalis, nuosavybė neliečiama. 46 straipsnis 1 dalis, Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise. 47 straipsnis, Lietuvos Respublikai išimtinė nuosavybės teise priklauso: žemės gelmės, taip pat valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai ir kt. 53 straipsnis 3 dalis, valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių. 54 straipsnis, draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją.“²¹⁶

²¹¹ Mierauskas, *supra note*, 11:40.

²¹² Mykolas Romeris universitetas, *Lietuvos Konstitucinė teisė* (Vilnius: VI Registrų centras, 2017), <https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Lietuvos%20konstitucine%20teis%C4%97%20teis%C4%97.pdf>

²¹³ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 4 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>

²¹⁴ Gintaras Gaidys, „Žmogaus Teisės į Sveiką Aplinką Statuso Identifikavimo Problemos.“ *Socialinių Mokslų Studijos*, no. 1 (2009): 55, <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB2852133>

²¹⁵ Monkevičius ir kt., *supra note*, 120: 37.

²¹⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *op. cit.*

Svarbu akcentuoti Konstitucijos 6 str. nuostatą, kuri nurodo, kad „Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas.“²¹⁷ Konstitucinis Teismas ne kartą savo nutarimuose yra konstatavęs, kad „Konstitucija – vientisas aktas. Konstitucijos principai ir normos sudaro darnią sistemą ir jokios Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes taip būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra (Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr.14/02)“²¹⁸. Paminėti ir Konstitucijoje įtvirtinti principai kurie pasak dr. Egidijaus Kūrio „<...> yra teisės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika, bendrasis ir individualusis teisinis reguliavimas bei teisės realizavimas.“²¹⁹ Atskleidus principų reikšmingumą, svarbu įvardyti ne tik Konstitucijoje įtvirtintų teisinės valstybės principus, t. y. teisingumo, proporcingumo ir protingumo principus *inter alia* ir aplinkos apsaugą bei žaliąjį kursą formuojančius Konstitucinio Teismo suformuotus principus:²²⁰ „aplinkos apsauga yra valstybės ir kiekvieno gyventojo rūpestis bei pareiga; viešieji ir privatūs interesai turi būti skirti aplinkos kokybei gerinti; neigiamo poveikio aplinkai mažinimas; gamybos ekologizavimas; racionalus ir kompleksiškas gamtos išteklių naudojimas; <...> aplinkos išsaugojimas t. y. išlaikyti status quo, ekologinės pusiausvyros atkūrimas ir aplinkos gerinimas.“²²¹ Rasos Ragulskytės – Markovienės teigimu, šie reikalavimai yra lygiaverčiai ir esminiai principai tarptautinės ir ES vykdomos aplinkos apsaugos politikos siekis.²²²

3.2. Lietuvos Respublikoje ratifikuotos tarptautinės sutartys

Analizuojant Lietuvos santykį su tarptautinėmis aplinkosauginėmis sutartimis svarbu paminėti, kad Lietuvai būnant Tarybų Sąjungoje, dėl buvusios politinės padėties neturėjo galimybės dalyvauti tarptautiniuose aplinkosauginiuose susitikimuose,²²³ tačiau atkūrus nepriklausomybę, buvo pradėti formuoti tarptautiniai aplinkos apsaugos santykiai, t. y. prisijungta prie pagrindinių aplinkosauginių tarptautinių sutarčių, konvencijų, organizacijų veiklos, priimti tarptautiniai įsipareigojimai sprendžiant problemas ir taip tarptautinė aplinkosauga tapo LR

²¹⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 213.

²¹⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 14/02 „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos respublikos Konstitucijai, 2005 m. gegužės 13 d.“, LRKT, žiūrėta 2022 m. sausio 4 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content>

²¹⁹ Lietuvos Teisės universitetas, *Lietuvos Konstitucinė teisė* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002) https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15418/konstitucine_teise.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²²⁰ Ragulskytė – Markovienė, *supra note*, 13: 103.

²²¹ *Ibid.*

²²² *Ibid.*, 104.

²²³ Mierauskas, *supra note*, 11: 36.

vykdomos politikos dalimi.²²⁴ Taigi, remiantis LR Konstitucijos 138 str. 3 d. nuostata, kuri sako, kad „Tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“²²⁵, vertinant minėtos nuostatos svarbą LR teisiniame reglamentavime, svarbu paminėti Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. (byla Nr. 8/95) nutarimą kuriame konstatavo, kad „<...> Lietuvos Respublikoje pasirinkta tarptautinės ir vidaus teisės derinimo sistema yra grindžiama taisykle, kad tarptautinės sutartys transformuojamos šalies teisinėje sistemoje (inkorporuojamos į ją). Toks tarptautinių sutarčių įgyvendinimo būdas yra įtvirtintas ir Konstitucijoje, <...>. Konstitucijoje nustatyta, kad ratifikuotos tarptautinės sutartys yra vidaus teisinės sistemos sudedamoji dalis, <...> reiškia, kad Lietuvos Respublikoje kuriamas teisinis mechanizmas, su kurio pagalba Lietuvos Respublikos vidaus teisėje įgyvendinami jos tarptautiniai įsipareigojimai.“²²⁶ Vykdam aplinkosaugos tarptautinį bendradarbiavimą Lietuva yra ratifikavusi šias aplinkos valdymo srityje aplinkosaugines konvencijas ir susitarimus²²⁷: 1991 m. Jungtinių Tautų (JT) aplinkos programa, 1994 m. Vienos konvencija dėl ozono sluoksnio apsaugos ir Monrealio protokolas dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų, 1993 m. Konvencija dėl tarptautinės reikšmės šlapžemių, ypač vandens paukščių buveinių (Ramsaro konvencija), 1993 m. Tolumų oro teršalų pernašų konvencija, 1995 m. JT bendroji klimato kaitos konvencija, 1995 m. Biologinės įvairovės konvencija, 1996 m. Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos konvencija (Berno konvencija), 1997 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos (Helsinkio konvencija), 1998 m. Bazelio konvencija dėl pavojingų atliekų tarpvalstybinių vežimų bei jų tvarkymo kontrolės, 1999 m. Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniu kontekstu (ESPO konvencija), 2000 m. Tarpvalstybinių vandentakių ir tarptautinių ežerų apsaugos ir naudojimo konvencija, 2001 m. Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencija (Vašingtono konvencija, CITES), 2001 m. Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (Orhuso konvencija) ir jos protokolas dėl išleidžiamų ir perduodamų teršalų registrų, 2001 m. Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencija (Bonos konvencija), 2001 m. Susitarimas dėl šikšnosparnių apsaugos Europoje, 2003 m. JT konvencija dėl kovos su dykumėjimu šalyse, kurios patiria dideles sausras ir (ar) dykumėjimą, ypač esančiose Afrikoje, 2002 m. Orhuso konvencija, 2003 m. Roterdamo konvencija dėl sutikimo, apie kuri pranešama iš anksto, procedūros, taikomos tam tikroms pavojingoms cheminėms medžiagoms ir

²²⁴ Venckus, *supra* note, 15: 116.

²²⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra* note, 213.

²²⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 8/95 dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, LRKT, žiūrėta 2022 m. sausio 4 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teisimo-aktai/paieska/135/ta434/content>

²²⁷ Vaišnoras, *supra* note, 14: 26.

pesticidams tarptautinėje prekyboje, 2003 m. Biologinės įvairovės konvencijos Kartachenos biosaugos protokolas, 2004 m. Susitarimas dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių išsaugojimo, 2005 m. Susitarimas dėl mažųjų banginių apsaugos Baltijos ir Šiaurės jūrose, 2006 m. Stokholmo konvencija dėl patvariųjų organinių teršalų, 2006 m. Stokholmo konvencija dėl patvariųjų organinių teršalų, 2008 m. Tarptautinė konvencija dėl banginių medžioklės reguliavimo ir jos protokolas, 2013 m. Tarpvyriausybinių platforma dėl biologinės įvairovės ir ekosisteminių paslaugų (IPBES), 2015 m. Kioto protokolo Dohos pakeitimas, 2016 m. Paryžiaus susitarimas.²²⁸

Akcentuotinas Prano Mierausko teiginys, kad ratifikuotos tarptautinės sutartys kaip teisės dokumentas yra skirtas valstybei tam, kad jos būtų taikomos fiziniams ir juridiniams asmenims, todėl svarbu yra priimti nacionalinius teisinius dokumentus įteisinančius pasirašytas tarptautines sutartis. Taip pat svarbu paskirti atsakingas institucijas už tarptautinių sutarčių įgyvendinimą, įvardinti įgyvendinimo priemones ir t. t.²²⁹ Atkreiptinas dėmesys į tai kada esant teisės kolizijai tarp nacionalinės teisės ir tarptautinės sutarties yra taikomos tarptautinės sutarties nuostatos.²³⁰ Šiuo klausimu yra pasisakęs Konstitucinis Teismas savo sprendime 2016 m. gegužės 9 d. Nr. KT12-S5/2016, teismas pažymėjo, kad „– Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys įgyja įstatymo galią; ši doktrininė nuostata negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą Lietuvos Respublika gali nesilaikyti savo tarptautinių sutarčių, jeigu jos įstatymuose ar konstituciniuose įstatymuose nustatytas teisinis reguliavimas yra kitoks negu nustatytasis tarptautinėse sutartyse; tais atvejais, kai nacionalinės teisės aktu (aišku, išskyrus pačią Konstituciją) nustatytas teisinis reguliavimas konkuruoja su nustatytuoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis <...>.”²³¹ Pažymėtina, kad ratifikuotos tarptautinės sutartys turi gana didelę įtaką nacionaliniai teisei,²³² tai pažymi ir Konstitucinis Teismas anksčiau minėtoje bylos Nr. KT12-S5/2016 sprendime, „Konvencijos normos turi būti realiai įgyvendinamos, o joje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimas negali būti aiškinamas taip, esą valstybės įstatymai numato ką kitą; valstybė Konvencijos dalyvė turi užtikrinti Konvencijos normų taikymą savo vidaus teisinėje sistemoje <...>.”²³³

²²⁸ „Narystės tarptautinėse organizacijose”, LR aplinkos ministerija žiūrėta 2022 m. sausio 4 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautines-organizacijos-1>

²²⁹ Mierauskas, *supra* note, 12: 82.

²³⁰ Mykolo Romerio universitetas, *supra* note, 212: 46.

²³¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas Nr. KT12-S5/2016 „Dėl atsisakymo nagrinėti pareiškėjo Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 22 straipsnio atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai”“, LRKT, žiūrėta 2022 m. sausio 4 d., https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2016/05/2016-05-09_kt12-s5.pdf

²³² Mykolo Romerio universitetas, *op. cit.*, 47.

²³³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas Nr. KT12-S5/2016 „Dėl atsisakymo nagrinėti pareiškėjo Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 22 straipsnio atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai”“, *op. cit.*

Svarbią reikšmę vykdant tarptautinę aplinkos apsaugą turi ir tarptautinės sutartys, kurių nereikia ratifikuoti, o nustatyta tvarka užtenka prisijungti. Tarptautinių sutarčių nuostatas reglamentuoja LR tarptautinių sutarčių įstatymas. Paminėtina, kad Konstitucija *expressis verbis* tiesiogiai nereglamentuoja tokių sutarčių, tačiau tai nesudaro prielaidos, kad tokių sutarčių galima nesilaikyti. Remiantis konstituciniu principu *pacta sunt servanda* jas būtina taikyti ir vykdyti.²³⁴ Dėl neratifikuotų tarptautinių sutarčių padėties LR teisinėje sistemoje pasisakė Konstitucinis Teismas byloje Nr. 8/95 - „<...> neratifikuotų Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių teisinė galia nelieka neapibrėžta,<...>. Jos turi kiekvienam teisės aktui būdingą teisinių santykių subjektams privalomąją galią. Tačiau jų juridinė galia nuo ratifikuotų sutarčių skiriasi tuo, kad jos neturi prieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir įstatymams.“²³⁵ Taigi, kalbant apie Lietuvos tarptautinį bendradarbiavimą aplinkosaugos teisiniame reglamentavime, paminėtina tai, kad Lietuva yra sudariusi aplinkos apsaugos sutartis su tokiais valstybėmis kaip Švedija, Suomija, Norvegija, Danija, Estija, Latvija, Lenkija ir kt.,²³⁶ taip pat aktyviai dalyvauja įvairiuose tarptautiniuose susirinkimuose sprendžiant aplinkosauginius klausimus.

Tarptautinį bendradarbiavimą aplinkos apsaugos srityje reglamentuoja ir LR aplinkos apsaugos įstatymo IX skyrius „Lietuvos Respublikos tarptautinis bendradarbiavimas aplinkos apsaugos srityje“,²³⁷ kuriame apibrėžiamos prioritetinės bendradarbiavimo sritys aplinkos apsaugoje ir nurodo tarptautinių aplinkos apsaugos sutarčių svarbą ir vietą LR aplinkos apsaugos teisiniame reguliavime.

Paminėtinas ir LR Konstitucijoje įtvirtintas LR Konstitucinis aktas dėl LR narystės ES.²³⁸ Konstitucinio akto 6 d. 1 p. nurodo, kad „Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės įsipareigojimus šiose srityse <...>.“²³⁹ Vadinas, vadovaujantis šia norma ES pagal kompetenciją yra suteikiama teisė sudaryti sutartis, kurias LR privalo tinkamai įgyvendinti.

²³⁴ Mykolo Romerio universitetas, *supra note*, 212: 770.

²³⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 8/95 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 1995 m. spalio 17 d., *supra note*, 226.

²³⁶ „Tarpvyriausybinių ir žinybinių susitarimai“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2022 m. sausio 5d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautiniai-susitarimai>

²³⁷ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2022 m. sausio 5d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>

²³⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu "Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje" ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas 2004 m. liepos 13 d. Nr. IX-2343 Vilnius“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7BBBC89D161E>

²³⁹ *Ibid.*

3.3. Žaliojo kurso teisinio reglamentavimo formavimasis Lietuvos Respublikos aplinkosauginiuose teisiniuose dokumentuose

Tam, kad geriau suvokti žaliojo kurso teorinį įgyvendinimo vystymąsi, svarbu apžvelgti nacionalinius esminius teisinius dokumentus, kurie reglamentuoja žaliojo kurso įgyvendinimo formavimąsi. Pastaruoju metu žaliojo kurso strategija *inter alia* ir jo nauda vis dažniau minima kuriant ir aiškinant LR nacionalinę teisę ir pripažįstama, kad žaliasis kursas yra vienas iš nacionalinės teisės tikslų. Siekiant atskleisti žaliojo kurso įgyvendinimo teisinę bazę LR esminiuose aplinkos apsaugos teisiniuose dokumentuose akcentuotina tai, kad 1992 m. LR Konstitucija suteikė pamatines nuostatas toliau savo nacionalinėje teisėje plėtoti aplinkos apsaugos nuostatas, kurios būtų nukreiptos į visuomeninių ir privačių interesų derinimą, taip išvengiant neigiamo poveikio aplinkai.

Pagrindinis įstatymas, kuris reglamentuoja Lietuvos aplinkos apsaugą, o kartu ir žaliojo kurso įgyvendinimą – *Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas*.²⁴⁰ Jo pagrindu yra priimami įstatymai ir kiti teisės aktai kurie reglamentuoja gamtos išteklių apsaugą ir naudojimą. LR aplinkos apsaugos 2 str. nuostata aiškiai apibrėžia įstatymo paskirtį ir svarbą - „<...> reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant Lietuvos Respublikai būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą Lietuvos Respublikoje, jos teritoriniuose vandenyse, kontinentiniame šelfe ir ekonominėje zonoje, atsakomybę, ekonomines sankcijas už juridinių asmenų padarytus aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus siekiant veiksmingos šių pažeidimų prevencijos ir nuostatas dėl bylų dėl ekonominių sankcijų skyrimo teisenos. Šio įstatymo pagrindu priimami kiti gamtos išteklių naudojimą bei aplinkos apsaugą reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai. Šis įstatymas skirtas užtikrinti Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, įgyvendinimą.“²⁴¹ Svarbu pažymėti, kad Aplinkos apsaugos įstatymas atskirų gamtos išteklių naudojimo ar apsaugos sąlygų nereguliuoja, būtent šių santykių reglamentavimą numato atskiri įstatymai, t. y. Žemės gelmių, Laukinės gyvūnijos, Miškų, Vandens ir kt. įstatymai.²⁴²

Pasak Prano Mierausko aplinkos apsaugos įstatymas pirmas teisinis dokumentas Lietuvoje, kuris reglamentuoja aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimą²⁴³ ir kuris padėjo pagrindus tolimesniam aplinkos apsaugos teisinio reglamentavimo vystymuisi.²⁴⁴

²⁴⁰ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, *supra note*, 237.

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² Mykolo Romerio universitetas, *supra note*, 212: 395.

²⁴³ Mierauskas, *supra note*, 11: 40.

²⁴⁴ *Ibid.*

1992 m. suformuota *Lietuvos aplinkos apsaugos programa*, kuri nustatė to meto svarbiausias problemas, numatė kryptingus sprendimo būdus.²⁴⁵ Pranas Mierauskas pažymi, kad programa nenumatė aplinkos politikos tikslų, principų ir kryptų, todėl šią programą reiktų vertinti kaip strateginį įgyvendinimo dokumentą neturinčią politikos formavimo aspektų.²⁴⁶

Nesuvaldomai kintant aplinkos problemoms programa nebeatitiko to meto aplinkosaugos problemų reguliavimo, todėl remiantis šiuo aspektu buvo parengta 1996 m. Valstybinė aplinkos apsaugos strategija.²⁴⁷ 1996 m. *Valstybinė aplinkos apsaugos strategija*²⁴⁸ galima pavadinti realiu impulsu pradedančiu formuoti aplinkos politiką Lietuvoje. Tai vienas svarbiausių valstybės dokumentų, kuris numatė aplinkos apsaugos ilgalaikius tikslus, politikos prioritetus įgyvendinant veiksmų programą gamtos išteklių, oro kokybės, atliekų tvarkymo, vandens kokybės, biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir kt. apsaugą.²⁴⁹ Strategijos 6 skyrius numatė šias įgyvendinimo priemones: teisinį administracinį reguliavimą, ekonomines priemones, finansines priemones, aplinkos monitoringą, mokslinius tyrimus, informacijos fondą, teritorijų planavimą, visuomenės informavimą ir švietimą aplinkosaugos klausimais.²⁵⁰

Aplinkos apsaugos strategija įteisino Rio de Žaneiro deklaracijos priimtus principus ir remiantis jais, bei EB aplinkos apsaugos principais toliau buvo vystoma aplinkos apsaugos teisinis reglamentavimas.²⁵¹ Pasak, Alfonso Vaišnoras būtent šioje strategijoje pirmą kartą oficialiai buvo įvardyta darnaus vystymosi sąvoka ir principai, kurie turėjo įtakos formuojant kitų sričių strategijas, t. y. Energetikos strategija, Biologinės įvairovės išsaugojimo strategija, Visuomenės aplinkos apsaugos strategija ir kt., o taip pat nemažai dėmesio skyrė būtent nacionalinės teisės aktų suderinamumui su ES direktyvų nuostatomis.²⁵² Strategijos aktualumą pabrėžia ir tai, kad joje buvo ne tik įvardinta esama aplinkos būklė, bet ir suformuoti aplinkos apsaugos politikos principai - subalansuota plėtra (darnus vystymasis), aplinkosaugos politikos integravimas, tolygi plėtra, teršėjas (vartotojas) moka, atsargumo principas, geriausios praktiškai įgyvendinamos technologijos naudojimas, prevencija, partnerystės ir atsakomybės pasidalijimas, informacijos viešumas, subsidiarumo principas, subalansuotos plėtros įvertinimas.²⁵³ Taip pat svarbu paminėti tai, kad įgyvendinti šią strategiją buvo priimta Veiksmų programa, kuri numatė veiksmų atlikimo terminus ir atsakingas institucijas.²⁵⁴ Prano Mierausko teigimu strategijoje numatyti veiksmai

²⁴⁵ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, LRS, Žiūrėta 2022 m. sausio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.32105/>

²⁴⁶ Mierauskas, *supra note*, 11: 40.

²⁴⁷ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, dėl Valstybinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, *op. cit.*

²⁴⁸ *Ibid.*

²⁴⁹ *Ibid.*

²⁵⁰ *Ibid.*

²⁵¹ Venckus, *supra note*, 15: 113.

²⁵² Vaišnoras, *supra note*, 14: 24.

²⁵³ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, dėl Valstybinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, *op. cit.*

²⁵⁴ Mierauskas, *supra note*, 11: 41.

buvo skirti dešimties metų laikotarpiui, o suėjus numatytam terminui turėjo būti atnaujinti. Tačiau, dėl tam tikrų susiklosčiusių priežasčių tai pavyko įgyvendinti tik 2015 m.²⁵⁵

Atsižvelgiant į žaliojo kurso teisinio reglamentavimo vystymąsi, taip pat svarbu apžvelgti ir 2003 m. priimtą *Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją*.²⁵⁶ Vadovaujantis Europos Tarybos rekomendacijomis ir 2002 m. Johanesburgo konferencijos metu priimtu Įgyvendinimo plano 162 punktu, LR Vyriausybė patvirtino – Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją,²⁵⁷ kurią 2009 m., atsižvelgiant į ES darnaus vystymosi strategiją buvo nuspręsta atnaujinti.²⁵⁸ Strategija numatė ilgalaikius, trumpalaikius bei vidutinės trukmės tikslus, uždavinius, o taip pat numatė ir įgyvendinimo priemones ir vykdytojus.²⁵⁹

Strategijos II skyriaus 11 d. nurodo pagrindines prioritetines sritis įgyvendinančias Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją: „<...> klimato kaita ir švari energijos gamyba (tokia energijos gamyba, kai į aplinką išmetama nedaug teršalų, įskaitant ir šiltnamio efektą sukeliančias dujas), darnus transportas, darnus vartojimas ir gamyba, gamtos išteklių apsauga ir valdymas, visuomenės sveikata, socialinė įtrauktis, demografija ir migracija, skurdas pasaulyje ir darnaus vystymosi iššūkiai. <...> Strategijoje suformuluoti du nauji prioritetai – tausojantis vartojimas ir vystomasis bendradarbiavimas – prioriteto „Skurdas pasaulyje ir darnaus vystymosi iššūkiai“ atitikmuo, atspindintis svarbiausius Lietuvos įsipareigojimus taikos užtikrinimo pasaulyje ir skirtumų tarp išsivysčiusių ir besivystančių valstybių mažinimo srityse.“²⁶⁰ Taip pat paminėtini ir II skyriuje 19 d. įvardinti šie aplinkos apsaugos politiką formuojantys principai: „1) pagrindinių teisių rėmimo ir apsaugos, 2) vienodų sąlygų visų kartų ir tos pačios kartos atstovams sudarymo, 3) atviros ir demokratinės visuomenės, 4) piliečių dalyvavimo, 5) įmonių ir socialinių partnerių dalyvavimo, 6) politikos nuoseklumo ir reglamentavimo, 7) strategijos integravimo, 8) pasinaudojimo geriausiomis turimomis žiniomis, 9) atsargumo, 10) atsakomybės (teršėjas moka), 11) ekologinio efektyvumo, 12) pakeitimo, 13) mokslo ir žinių bei technologinės pažangos.“²⁶¹ Pasak Prano Mierausko, ši strategija svarbi tuo, kad pažymi įvairių ekonomikos sričių veiklos įgyvendinimą integruojant aplinkos apsaugos bei darnios plėtros principus.“²⁶²

²⁵⁵ Mierauskas, *supra note*, 12: 113.

²⁵⁶ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“, LRS, žiūrėta 2022 m. sausio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.217644/asr>

²⁵⁷ Vytautas Naruševičius ir Irmantas Lazdinis, *Darnaus vystymosi politika ir valdymas* (Vilnius: MRU, 2011), 74.

²⁵⁸ Audronė Žemėckė, "Darnaus Vystymosi Realizavimo Indikacijos Problematika." Visuomenės Saugumas Ir Viešoji Tvarka (11) : Mokslinių Straipsnių Rinkinys = Security of Society and Public Order : Proceedings of Scientific Articles (11) 11 (2014): 264, <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB3283172>

²⁵⁹ *Ibid*, 259.

²⁶⁰ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“, *op. cit.*

²⁶¹ *Ibid*.

²⁶² Mierauskas, *supra note*, 11: 47.

Analizuojant žaliojo kuro įgyvendinimo formavimąsi svarbu apžvelgti 2015 m. priimtą *Nacionalinę aplinkos apsaugos strategiją*.²⁶³ Pranas Mierauskas teigia, kad tai šiuolaikinę aplinkosaugos politiką atitinkanti strategija, parengta remiantis tarptautiniais ir ES aplinkos apsaugos rekomendacijomis, nutarimais, strategijomis.²⁶⁴ Strategijos I skyrius 2 d. nurodo strategijos tikslą - „<...> pasiekti, kad Lietuvos aplinka būtų sveika, švari ir saugi, darniai tenkinanti visuomenės, aplinkosaugos ir ekonomikos poreikius.“²⁶⁵ To paties skyriaus 4 dalis išskiria šias aplinkos apsaugos prioritetines sritis: „<...> darnaus gamtos išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo; aplinkos kokybės gerinimo; ekosistemų stabilumo išsaugojimo; klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos keliamų aplinkos pokyčių.“²⁶⁶ Strategijos II skyrius nurodo principus, kuriais remiantis yra vykdoma aplinkos apsaugos politika: 1) taršos prevencijos taikymas, 2) žalos šaltinio, 3) atsargumo, 4) ekologinio efektyvumo siekimas, 5) atsakomybės („teršėjas moka“), 6) aplinkos apsaugos politikos integravimas, 7) subsidiarumo, 8) visuomenės dalyvavimo ir informavimo, 9) pakeitimo, 10) geriausios praktiškai įgyvendinamos technologijos naudojimo, 11) partnerystės ir atsakomybės pasidalijimo.²⁶⁷ Akcentuotinas Prano Mierausko teiginys, kad išvardinti principai yra tie patys arba panašūs kaip Valstybinėje aplinkos apsaugos strategijoje, bet svarbu atkreipti dėmesį į naują principą - „<...> aplinkos apsaugos politikos integravimas. Norint, kad Lietuvos plėtra būtų darni, aplinkosaugos priemonės turi tapti visų šalies ūkio sektorių, teritorijų vystymo proceso dalimi ir negali būti nuo jo atsietos. Tam būtinas integruotas požiūris – šalies ūkio sektoriai (transporto, pramonės, energetikos, statybos, žemės ūkio, būsto, turizmo, sveikatos apsaugos ir kiti) turi būti plėtojami taip, kad darytų kuo mažesnę neigiamą poveikį aplinkai<...>,”²⁶⁸ šiuo principu akcentuojamas sėkmingas aplinkosaugos politikos įgyvendinimas, tik tokiu atveju jeigu ekonominės sritys nusistatys aplinkos apsaugos priemones, tikslus bei principus.²⁶⁹

3.4. XVIII Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa žaliojo kuro įgyvendinimo kontekste

Kaip ankščiau buvo minėta, kad LR tapusi ES valstybe nare prisiėmė įsipareigojimą vykdyti bendrą ES politiką, todėl remiantis LR Vyriausybės įstatymo 51 str. „Vyriausybė pagal savo kompetenciją yra atsakinga už Europos Sąjungos teisės perkėlimą į nacionalinę teisę ir jos

²⁶³ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“, *supra note*, 256.

²⁶⁴ Mierauskas, *supra note*, 11: 42

²⁶⁵ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo““, LRS, žiūrėta 2022 m. sausio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609a6f82ea4e11e4ada6f94d34be6d75/asr>

²⁶⁶ *Ibid.*

²⁶⁷ *Ibid.*

²⁶⁸ *Ibid.*

²⁶⁹ Mierauskas, *op. cit.*, 47.

įgyvendinimą.”²⁷⁰ Taigi remiantis šia norma galima teigti, kad 2020 m. gruodžio mėn. 11 d. LR Seimo patvirtintoje XVIII LR Vyriausybės programoje,²⁷¹ Vyriausybė sudarydama savo veiklos programą, žaliojo kurso įgyvendinimą integravo į visas veiklos sritis ir žaliąjį kursą įvardijo kaip vieną iš prioritetų.²⁷² Žaliąjį kursą kaip vieną iš prioritetinių sričių apibrėžia Vyriausybė savo programoje išskirdama VII skyriuje „Misija – Lietuvos žaliasis kursas.“²⁷³ Įgyvendinant žaliąjį kursą Vyriausybė numato pasiekti kad:

1. *„Lietuvos ekonomika laipsniškai taptų neutralaus poveikio klimatui ir žiedinė;*
2. *mūsų miestai ir miesteliai taptų kokybiško gyvenimo centrais;*
3. *mūsų buitį ir verslą būtų aprūpinami tik žaliaja energija ir šiluma;*
4. *Lietuvos gamtos įvairovė būtų apsaugota nuo klimato kaitos ir žmogaus veiklos keliamų pavojų;*
5. *gyventojams pateikiamas maistas būtų vietinis, ekologiškas ir nesukeltų neigiamo poveikio aplinkai;*
6. *aplinkosauga taptų kiekvieno gyventojo ir įmonės prioritetu.*“²⁷⁴

Atsižvelgiant į numatytus tikslus įgyvendinant žaliąjį kursą, programa numato aktualiausias įgyvendinimo priemones aplinkos srityje – VII skyriaus II skirsnis „Vyriausybės prioritetai,”²⁷⁵ kurį sudaro šešios projektų programos: žaliąji energija, žiedinė ir neutralaus poveikio klimatui ekonomika, tvarios žemės ūkio, akvakultūros ir maisto gamybos sistema, gamtinio kapitalo apsaugos ir tvarus naudojimas, tvarūs ir pasiekiami miestai, visuomenė - žaliojo kurso transformatorės partnerė.²⁷⁶ Paminėtina, kad detalesnis Vyriausybės žaliojo kurso projektų įgyvendinimas, veiksmai, sėkmės rodikliai numatyti LR Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane, VI skyriuje „Misija (prioritetas) – Lietuvos žaliasis kursas.“²⁷⁷

Paminėtinas Konstitucinio Teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos 7 skyrius Vyriausybė,²⁷⁸ kuriame KT pažymi, kad „Seimas, pritardamas Vyriausybės programai, Vyriausybei suteikia įgaliojimus veikti,”²⁷⁹ bei, kad „Vyriausybės programa – teisinis

²⁷⁰ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas“, LRS, žiūrėta 2022 m. sausio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5807/asr>

²⁷¹ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, LRS, žiūrėta 2022 m. sausio 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>

²⁷² „Žaliasis kursas – tarp trijų pagrindinių Vyriausybės prioritetų“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2022 m. sausio 7 d. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/zaliasis-kursas-tarp-triju-pagrindiniu-vyriausybes-prioritetu>

²⁷³ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *op. cit.*

²⁷⁴ *Ibid.*

²⁷⁵ *Ibid.*

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas, dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2022 m. sausio 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef7d43286fe11eb998483d0ae31615c?jfwid=72zogvklp>

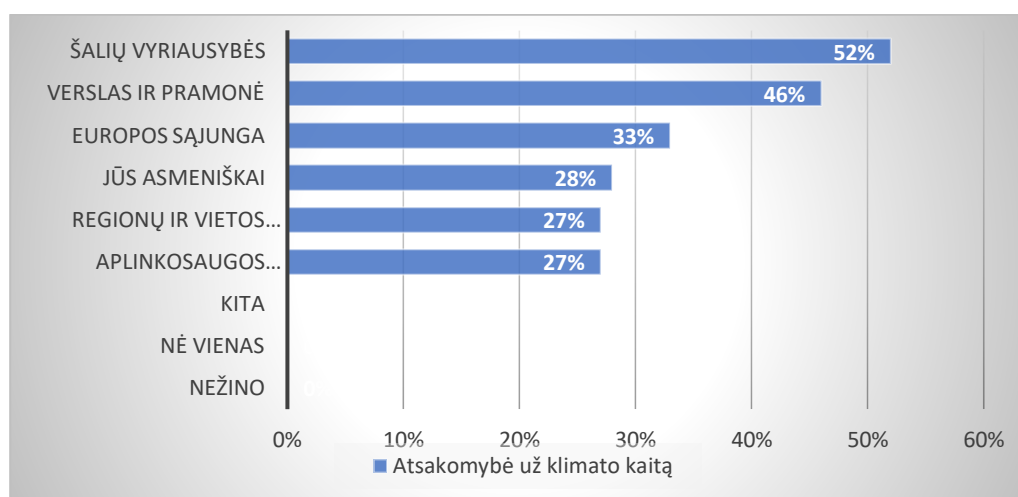
²⁷⁸ Oficiali konstitucinė doktrina „Vyriausybė“, LRKT, žiūrėta 2022 m. sausio 7 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/oficialioji-konstitucine-doktrina/704>

²⁷⁹ *Ibid.*

dokumentas, kuriame išdėstytos tam tikro laikotarpio valstybės veiklos gairės.“²⁸⁰ Tačiau doktrinoje Konstitucinis Teismas pabrėžė ir tai, kad „Seimo pritarimas Vyriausybės programai, kuriuo išreiškiamas pasitikėjimas Vyriausybe ir jai suteikiami įgaliojimai įgyvendinti šios programos nuostatas, negali būti laikomas Vyriausybę saistančiu norminio pobūdžio Seimo pavedimu. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, tiesioginius norminio pobūdžio pavedimus Vyriausybei Seimas gali duoti tik įstatymų leidybos tvarka.“²⁸¹

Kalbant apie klimato kaitos svarbą reikėtų atkreipti dėmesį į Eurobarometro 2021 m. atliktą apklausą „Klimato veiksmai ir aplinka.“²⁸² Iš 1024 apklausoje dalyvavusių Lietuvos respondentų daugiau nei pusė vis dėlto mano, kad nacionalinės vyriausybės privalo priimti atsakomybę už veiksmus klimato kaitos srityje (žr. 2 diagramą. Atsakomybė už klimato kaitą.).

2 diagrama. Atsakomybė už klimato kaitą.

Šaltinis: Eurobarometer „Climate Action and Environment (Climate Change – Country Factsheets Lithuania – lt)“²⁸³

Atsižvelgiant į apklausos rezultatus ir Vyriausybės sudarytos programos nuostatų įgyvendinimo planą darytina išvada, kad Vyriausybės vaidmuo formuojant žaliojo kurso įgyvendinimą ir aplinkos apsaugos politiką yra labai svarbus.

Analizuojant LR Vyriausybės poziciją įgyvendinant žaliajį kursą, paminėtinas ir LR Aplinkos apsaugos įstatymas.²⁸⁴ Įstatymo 6 str. nurodo, kad Vyriausybė tiesiogiai įgyvendina šias aplinkos apsaugos funkcijas: „1) Nacionaliniame pažangos plane nustato aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srities strateginius tikslus ir (arba) pažangos uždavinius, šiuos

²⁸⁰ Oficiali konstitucinė doktrina „Vyriausybė“, *supra note*, 278.

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² Eurobarometer „Climate Action and Environment (Climate Change – Country Factsheets Lithuania – lt)“, Europos Sąjunga, 2021 m. liepos mėn., žiūrėta 2022 m. sausio 8 d., <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273>

²⁸³ *Ibid.*

²⁸⁴ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, *supra note*, 237.

uždavinius įgyvendinančias nacionalines plėtros programas, nacionalinių darbotvarkių planus, valstybines gamtos išteklių naudojimo ir aplinkos apsaugos schemas;

2) įstatymų nustatyta tvarka formuoja valstybės institucijų, įgyvendinančių aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politiką, sistemą;

3) koordinuoja valstybės ir vietos savivaldos valdymo institucijų veiklą aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje;

4) sudaro ir įgyvendina Lietuvos Respublikos tarpvalstybines sutartis aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje;

5) vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas.²⁸⁵

Siekiant atskleisti LR Vyriausybės požiūrį į žaliajo kurso nuostatų įgyvendinimą, paminėtinos ministerijų įžvalgos dėl žaliajo kurso įgyvendinimo, kurios buvo išsakytos „2020 m. Lietuvai aktualiausių ES darbotvarkės klausimų“²⁸⁶ sąvade. Aplinkos apsaugos ministerija dėl Europos žaliajo kurso pareiškė, kad „pritariame tikslui iki 2050 m. pasiekti ekonomikos neutralumą klimatui. Svarbu, kad klimato ir aplinkosaugos tikslai būtų integruojami į visų sektorių politiką, o priimti įsipareigojimai nesumažintų sektorių konkurencingumo, būtų atsižvelgiama į valstybių narių galimybes bei specifiką. Nors ES įsipareigojimai yra patys ambicingiausi pagal Paryžiaus susitarimą, tačiau vien ES pastangomis klimato kaitos sustabdyti nepavyks: ambicijų didinimas būtinas viso pasaulio mastu.“²⁸⁷ Finansų ministerija palaiko „<...> priemones, kurios padėtų valstybėms narėms perėjime prie klimatui neutralios ekonomikos patiriamus socialinius bei ekonominius kaštus. Svarbu, kad įgyvendinant Europos žaliąjį kursą būtų skiriamas pakankamas dėmesys aplinkosaugos ir klimato tikslų integravimui į kitas sektorines politikas. Svarbu, kad visos siūlomos iniciatyvos būtų tvarios ir padėtų siekti išsikeltus tikslus.“²⁸⁸ Žemės ūkio ministerija palaiko „<...> kryptį neleisti importuoti maisto produktų, netenkinančių atitinkamų. Pritariame būtinybei dėti pastangas, kad maisto produktų kainos dėl aplinkai tvarių gamybos metodų taikymo būtų adekvačios vartotojų pajamoms ir maistas būtų įperkamas. Pritariame Komisijos siekiui nustatyti priemones sumažinti pesticidų, antibiotikų ir sintetinių trąšų naudojimą, įsiklausius į moksliskai pagrįstus siūlymus dėl tinkamų alternatyvių technologinių sprendinių, leidžiančių subalansuoti derliaus ir kaštų pokyčius.“²⁸⁹ Energetikos ministerija: „sveikiname EK ketinimą parengti Pažangiojo sektorių integravimo strategiją. Svarbu, kad būtų tęsiama ES Energetikos

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ „2021 m. Lietuvai aktualiausių ES darbotvarkės klausimų sąvadas“, LRV, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d., https://lr.lt/uploads/main/meetings/docs/1926287_imp_dc8e6c29d7e5f757e2650425f489c9ba.docx

²⁸⁷ *Ibid.*

²⁸⁸ *Ibid.*

²⁸⁹ *Ibid.*

sąjungos integracija. Siekiant proveržio pažangiose žaliosios energetikos technologijose ir sektorių integravime, būtinas proveržis inovacijose.”²⁹⁰

Atsižvelgiant į ministerijų pasisakymus dėl žaliojo kurso įgyvendinimo darytina išvada, kad dabartinė Vyriausybė teigiamai vertina ambicingus uždavinius įgyvendinančius pagrindinį žaliojo kurso tikslą - tapti pirmuoju neutralaus poveikio klimatui žemynu.

2020 m. rugsėjo mėn. Vyriausybė priėmė 2021–2030 m. nacionalinį pažangos planą, kuris 2021 m. spalio mėn. buvo pakeistas, siekiant įgyvendinti naujos XVIII Vyriausybės numatytus planus.²⁹¹ „2021–2030 metų nacionalinis pažangos planas (toliau – Planas) rengiamas siekiant nustatyti pagrindinius ateinančių dešimtmetį valstybėje siekiamus pokyčius, užtikrinančius pažangą socialinėje, ekonominėje, aplinkos ir saugumo srityse.”²⁹² Plano IV skyriuje yra numatyta 10 tikslų (žr. 2 paveikslą. Nacionalinės pažangos programos tikslai) ir uždavinių.

2 paveikslas. Nacionalinės pažangos programos tikslai

Šaltinis: 2021- 2030 metų nacionalinis pažangos planas²⁹³

Plano II skyriuje, trečiame skirsnyje pabrėžiamos problemos susijusios su aplinkosauga. Akcentuojama viena opiausių aplinkosauginių problemų - ŠESD išmetamo kiekis. Remiantis aplinkos apsaugos duomenimis „2020 m. Lietuvoje į atmosferą buvo išmesta 20,2 mln. tonų

²⁹⁰ „2021 m. Lietuvai aktualiausių ES darbotvarkės klausimų sąvadas, *supra note*, 286.

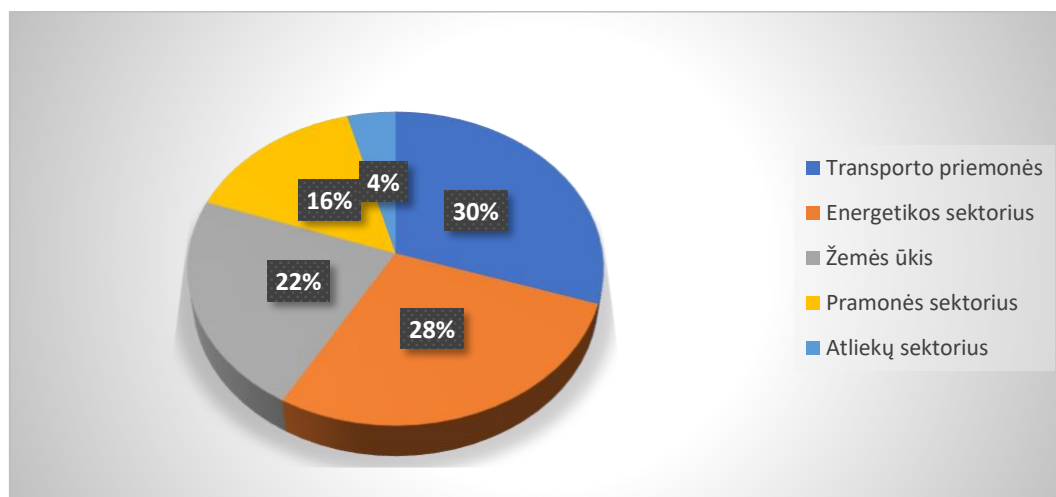
²⁹¹ „2021 – 2020 m. nacionalinis pažangos planas”, LRV, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/xvii-vyriausybe/strateginis-valdymas/2021-2030-m-nacionalinis-pazangos-planas>

²⁹² „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas, dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=32wf90sn>

²⁹³ „2021- 2030 metų nacionalinis pažangos planas”, *op. cit.*

šiltnamio efektą sukeliančių dujų – apie 1 proc. mažiau nei 2019 m. “²⁹⁴ Žemiau pateiktoje diagramoje (žr. 3 diagramą. 2020 m. veiklos sritys daugiausiai išmetančios ŠESD) nurodomos probleminės veiklos sritys, kurios 2020 m. daugiausiai išmetė ŠESD kieki. Iš pateiktų duomenų darytina išvada, kad didžiausias dėmesys turi būti skirtas transporto sektoriui.

3 diagrama. 2020 m. veiklos sritys daugiausiai išmetančios ŠESD

Šaltinis: ŠESD apskaitos ir prognozių ataskaitos, nacionaliniai pranešimai²⁹⁵

Siekiant sumažinti ŠESD išmetamą kiekį į atmosfera yra numatyta įvairi finansinių priemonių sistema. Esminis teisės aktas reglamentuojantis finansinius teisinius santykius aplinkos teršimo srityje²⁹⁶ – Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas.²⁹⁷ Įstatymo paskirtį apibrėžia 1 str. 2 d. įtvirtinta nuostata - „<...> ekonominėmis priemonėmis siekti mažinti aplinkos teršimą, riboti aplinką teršiančių medžiagų gamybą ir pardavimą, skatinti naudoti naujas, aplinką tausojančias technologijas, remti tvarią ekonomikos plėtrą, vykdyti atliekų prevenciją ir tvarkymą, skatinti gaminių daugartinį naudojimą, užtikrinti, kad nebūtų viršyti nustatyti teršalų išmetimo į aplinką normatyvai, taip pat sudaryti sąlygas iš mokesčio už aplinkos teršimą kaupti lėšas aplinkos apsaugos priemonėms įgyvendinti.“²⁹⁸ Iš pateiktos nuostatos darytina išvada, kad ekonominėmis priemonėmis siekiama sumažinti aplinkos teršimą bei neviršyti išmetamų teršalų į aplinką nustatytą ribą. Paminėtina tai, kad LR Aplinkos ministerija paruošė Motorinių transporto

²⁹⁴ „ŠESD apskaitos ir prognozių ataskaitos, nacionaliniai pranešimai“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/sesd-apskaitos-ir-prognoziu-ataskaitos-nacionaliniai-pranesimai>

²⁹⁵ *Ibid.*

²⁹⁶ Monkevičius ir kt., *supra note*, 120: 275.

²⁹⁷ „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FFF9AE9162EE/asr>

²⁹⁸ „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas“, *supra note*, 297.

priemonių registracijos mokesčio įstatymo pakeitimo taršos mokesčio įstatymo projektą.²⁹⁹ Numatyto teisės akto projekto tikslas nustatyti LR „kelių transporto priemonių registre įregistruotos motorinės transporto priemonės („M₁ klasei (lengvieji automobiliai) ar N₁ klasei (krovininiai automobiliai) priskirtos motorinės transporto priemonės su vidaus degimo varikliu”³⁰⁰), kuriai leidžiama dalyvauti viešajame eisme”³⁰¹ taršos mokesčių tvarką. Tačiau kol kas atidėtas, nes LR Seimo nario J. Razmos teigimu „<...>Aplinkos ministerijos siūlomas taršių automobilių apmokestinimas turėtų būti koreguojamas.“³⁰² Pasak Zenono Venckaus, aplinkos oro kokybės blogėjimą lemiančios taršios transporto priemonių problema liečia ne tik Lietuvos Respubliką, bet ir Europą.³⁰³

Remiantis Aplinkos ministerijos pateiktais duomenimis šiuo metu numatyti šie aplinkosauginiai mokesčiai:

- „Mokestis už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių;
- Mokestis už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių;
- Mokestis už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis;
- Mokestis už aplinkos teršimą gaminių atliekomis;
- Mokestis už naudingųjų iškasenų, vandens, statybinio grunto ir medžiojamųjų gyvūnų išteklius;
- Mokestis už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis;
- Mokestis už angliavandenių išteklius;
- Motorinių transporto priemonių registracijos mokestis.“³⁰⁴

Akcentuotina tai, kad įgyvendinant žaliąjį kursą, Lietuva yra įsipareigojusi nuo 2021 m. iki 2030 m. sumažinti suvartojamų degalų kiekį transporto sektoriuje.³⁰⁵ Todėl labai svarbu paskatinti keisti piliečių elgseną ir rinktis mažiau taršius automobilius. Šiuo metu yra vykdomos šios klimato kaitos programos atsižvelgiant į ŠESD išmetamo kiekio mažinimą transporto srityje:

1. „Kvietimas kompensacijoms sunaikinus taršų automobilį ir įsigijus mažiau taršų automobilį ar registruojamą elektrinę L klasės transporto priemonę.

²⁹⁹ „Dėl Lietuvos Respublikos motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymo Nr. XIII-2690 pakeitimo įstatymo projekto“, LRS, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/d3488b1042ea11eca8a1caec3ec4b244>

³⁰⁰ *Ibid.*

³⁰¹ *Ibid.*

³⁰² „Taršių automobilių mokesčio projektas kuriam laikui atidėtas“, Verslo žinios, žiūrėta 2022 m. sausio 10 d., <https://www.vz.lt/transportas-logistika/2021/12/15/tarsiu-automobiliu-mokescio-projektas-atidetas>

³⁰³ Zenonas, *supra note*, 15: 120.

³⁰⁴ „Aplinkosauginiai mokesčiai“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2022 m. sausio 10 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/aplinkosauginiai-mokesčiai>

³⁰⁵ „Automobilių taršos mokestis: dažniausiai užduodami klausimai“, LR aplinkos ministerija žiūrėta 2022 m. sausio 10 d., <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/automobiliu-tarsos-mokestis-dazniausiai-uzduodami-klausimai-1>

2. Kvietimas kompensacijoms sunaikinus taršų automobilį ir įsigijus dviratį, paspirtuką, viešojo transporto ar dalijimosi paslaugas.
3. Kvietimas įsigytiems naujiems ir naudotiems elektromobiliams kompensuoti.”³⁰⁶

Paminėtinas LR aplinkos oro apsaugos įstatymas.³⁰⁷ Tai teisės aktas nustatantis „<...> asmenų teises į švarų orą, pareigas saugoti aplinkos orą nuo taršos, susijusios su žmonių veikla, ir mažinti jos daromą žalą žmonių sveikatai bei aplinkai <...> nustato priemones, ribojančias aplinkos oro taršą ir mažinančias jos neigiamą poveikį žmonių sveikatai bei aplinkai.“³⁰⁸ Įstatymo 3 str. nurodo šio įstatymo prioritetinius veiksmus: „energijos naudojimo veiksmingumo didinimas <...>”³⁰⁹, „transporto priemonių sukeltos taršos mažinimas <...>”³¹⁰, „geriausių prieinamų gamybos, darnaus susisiekimo paslaugų organizavimo būdų ir technologijų diegimas.”³¹¹

Tiek pasaulyje, tiek ir Lietuvoje energijos poreikis auga ir augimo tempas nemažėja. Iš 3 diagramoje pateiktų duomenų matyti, kad antras pagal didžiausią ŠESD išmetamo kiekį yra energetikos sektorius. Energijos poreikis didėja ne vien augant pramonei, bet ir dėl kasdieninių mechanizmų naudojimo, maisto vartojimo, atliekų didėjimo ir kt.³¹² Vienas svarbiausių teisės aktu reglamentuojančių atsinaujinančius išteklius laikomas LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas,³¹³ kurio tikslas apibrėžtas 1 str. 2 d. - „<...> užtikrinti darnią atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo plėtrą ir integraciją į energetikos sistemą, skatinti tolesnį naujų technologijų vystymąsi ir diegimą bei pagamintos energijos vartojimą, ypač atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus, aplinkos apsaugos, iškastinių energijos išteklių tausojimo, priklausomybės nuo iškastinių energijos išteklių ir energijos importo mažinimo<...>”³¹⁴ bei siekiama nustatyti „<...> bendroji skatinimo vartoti atsinaujinančių išteklių energiją Lietuvos Respublikoje sistema.”³¹⁵

Paminėtinas ir 2018 m. LR Seimo nutarimas dėl nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos pavirtinimas.³¹⁶ Strategijos V skyrius I skirsnis 21 d. nurodo strategijos tikslą - „<...> atsinaujinančių energijos išteklių srityje – toliau didinti atsinaujinančių

³⁰⁶ „Kviečiame aktyviau naudotis galimybe gauti paramą žaliajam transportui”, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2022 m. sausio 10 d., <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/kvieciame-aktyviau-naudotis-galimybe-gauti-parama-zaliajam-transportui>

³⁰⁷ „Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.90063/asr>

³⁰⁸ *Ibid.*

³⁰⁹ *Ibid.*

³¹⁰ *Ibid.*

³¹¹ *Ibid.*

³¹² Šešelgis, *supra note*, 1: 90.

³¹³ „Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.398874/asr>

³¹⁴ *Ibid.*

³¹⁵ *Ibid.*

³¹⁶ „Lietuvos Respublikos Seimas, nutarimas dėl Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.429490/asr>

energijos išteklių dalį Lietuvos vidaus energijos gamyboje ir galutiniame energijos suvartojimo balanse, taip mažinant priklausomybę nuo iškastinio kuro importo ir didinant vietinės elektros energijos gamybos pajėgumus.”³¹⁷ Strategijos V skyriaus I skirsnio 25.1. p. nurodo ambicingą uždavinį - „didinti vartojamos elektros energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su galutiniu elektros energijos suvartojimu, iki 30 proc. 2020 metais, 45 proc. - 2030 metais ir 100 proc. - 2050 metais.“³¹⁸ Remiantis strategijoje nustatytais laikotarpiais yra numatyta kiekvieno laikotarpio išsikeltas tikslas ir uždaviniai³¹⁹, kurie turi užtikrinti Jungtinių Tautų Paryžiaus susitarimo ir žaliojo kurso užsibrėžtų tikslų įgyvendinimą energetikos srityje.

2018 m. įsigaliojus Energetikos Sąjungos Valdymo reglamentui (ES) 2018/1999,³²⁰ kuriuo vadovaujantis kiekviena ES valstybė narė privalėjo parengti ir pateikti Europos Komisijai nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus. Lietuva parengė privalomą Nacionalinį Energetikos ir klimato srities veiksmų planą³²¹, kurį patvirtino LR Vyriausybė. Plane yra numatyti svarbiausi penki tarpusavyje susiję elementai, kuriais siekiama sumažinti poveikį klimatui energetikos srityje (žr. 3 paveikslą. Energetikos veiksmų planas). Kiekvienoje veiksmų kryptyje nurodomos esamos priemonės kurios užtikrina tikslų pasiekimą bei pateikiami pasiūlymai, kuriais būtų galima efektyviau įgyvendinti užsibrėžtus tikslus.

3 paveikslas. Energetikos veiksmų planas

Šaltinis: Nacionalinis energetikos ir klimato kaitos srities veiksmų planas 2021 – 2031 m.³²²

³¹⁷ „Lietuvos Respublikos Seimas, nutarimas dėl Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos patvirtinimo“, *supra note*, 316.

³¹⁸ *Ibid.*

³¹⁹ „Bendrieji energetikos strateginiai dokumentai“, LR energetikos ministerija, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., <https://enmin.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/bendrieji-energetikos-strateginiai-dokumentai>

³²⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, (ES) 2018/1999, 2018 m. gruodžio 11 d. dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 663/2009 ir (EB) Nr. 715/2009, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/22/EB, 98/70/EB, 2009/31/EB, 2009/73/EB, 2010/31/ES, 2012/27/ES ir 2013/30/ES, Tarybos direktyvos 2009/119/EB ir (ES) 2015/652 ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013“, EUR-Lex, žiūrėta 2022 m. kovo 1 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02018R1999-20210729>

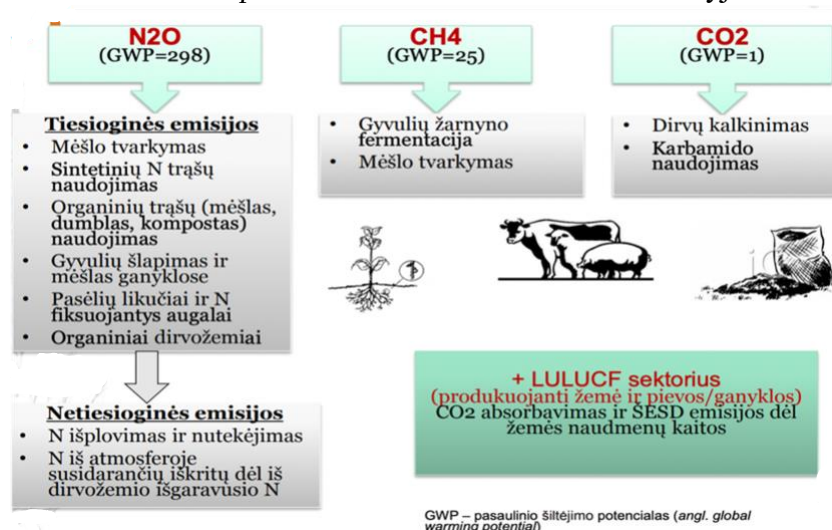
³²¹ „Bendrieji energetikos strateginiai dokumentai“, LR energetikos ministerija, žiūrėta 2022 m. kovo 1 d., <https://enmin.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/bendrieji-energetikos-strateginiai-dokumentai>

³²² „Nacionalinis energetikos ir klimato kaitos srities veiksmų planas 2021 – 2031 m.“, LR aplinkos apsaugos ministerija, žiūrėta 2022 m. kovo 1 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/nacionalinis-energetikos-ir-klimato-srities-veiksmu-planas-2021-2030-m>

LR Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane, VI skyriuje „Misija (prioritetas) – Lietuvos žaliasis kursas,“³²³ siekiant įgyvendinti žaliojo kurso tikslą, numato: „<...> tobulinti teisinį reglamentavimą, siekiant ir toliau skatinti žalios elektros energijos generavimą“, „pakeisti Elektros energetikos įstatymą ir nustatyti reguliavimą, skatinantį bendruomeninę energetiką <...>, „parengti ir patvirtinti nacionalines vandenilio plėtros Lietuvoje gaires ir jų įgyvendinimo priemonių planą bei įgyvendinti kitus Lietuvos vandenilio platformos tikslus“, „priimti Elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymą, kuris įtvirtintų teisinį reguliavimą, skatinantį vartotojus dalyvauti teikiant elektros energetikos sistemos lankstumo paslaugas“, o taip pat sudaryti sąlygas rinkos dalyviams kurti ir diegti inovatyvius sprendimus, produktus ir technologijas vartotojams,“³²⁴ ir kt. Žvelgiant į numatytus žaliojo kurso įgyvendinimo planus energetikos sektoriuje matyti, kad siekiant sumažinti ŠESD kiekį energetikoje numatyta skatinti atsinaujinančių energijos šaltinių bei inovatyvių technologijų diegimą.

Remiantis 3 diagramoje pateiktais duomenimis matyti, kad žemės ūkio sektorius užima trečią vietą pagal daugiausiai išmetamų ŠESD kiekį. Pažymėtina, kad žemės ūkio veiklą apima: žemės dirbimas, tręšimas, augalininkystė, gyvulininkystė. Atkreiptinas dėmesys, kad paminėtos vykdomos ūkinės veiklos ne tik sukelia ŠESD išmetimą į atmosferą bet ir teršia paviršinius ir požeminius vandenis, naikina biologinę įvairovę, skatina dirvožemio degradaciją. Pagrindiniai ŠESD šaltiniai Lietuvos žemės ūkyje (žr. 4 paveikslą. ŠESD šaltiniai žemės ūkyje).

4 paveikslas. ŠESD šaltiniai žemės ūkyje

Šaltinis: Lietuvos šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaita³²⁵

³²³ „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, *supra note*, 277.

³²⁴ *Ibid.*

³²⁵ „Lietuvos šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaita“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2022 m. sausio 10 d., https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/1_%20Lietuvos%20%C5%A0ESD%20apskaita.pdf

Paminėtinas Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas,³²⁶ kurį galima laikyti vienu iš pamatinių teisės aktu reglamentuojančiu žemės ūkio veiklą, nes remiantis šio įstatymo 1 str. 1 d. „nustato žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros politikos tikslus, Lietuvos Respublikos valstybės, Europos Sąjungos paramos žemės ūkiui, maisto ūkiui ir kaimo plėtrai (toliau – valstybės ir Europos Sąjungos parama) įgyvendinimo principus, valstybės ir Europos Sąjungos paramos priemonės, šias priemones ir žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros politiką įgyvendinančias bei žemės ūkio, maisto ūkio oficialiąją statistiką ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registrą tvarkančias valstybės ir savivaldybių institucijas, įstaigas ir kitus juridinius asmenis“³²⁷ bei „šiuo įstatymu įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai, <...>“³²⁸

Siekiant geriau suvokti žaliajo kurso įgyvendinimo teisinį reguliavimą paminėtinas LR žemės ūkio ministerijos parengtas strateginio plano projektas - „Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtra 2023 – 2027 m.“,³²⁹ kuriame numatyti strategijos tikslai ir įgyvendinimo būdai, kuriais bus siekiama įgyvendinti Europos žaliajo kurso strategiją „Nuo ūkio iki stalo“. Pirmasis tikslas - „apsirūpinimas tvariais metodais užauginta žemės ūkio produkcija, sektoriaus pridėtinės vertės ir konkurencingumo didinimas“,³³⁰ kuriuo bus siekiama: remti ūkininkus, kurie tvariais metodais užaugina žemės produkciją, skatinti gamybos plėtrą kaime, kad savo produkcija aprūpintų vietos gyventojus, remti rizikos valdymo priemonės, teikti finansines paramą išteklių perdirbimui bei jaunųjų ūkininkų ekologinių priemonių įsigijimą, skatinti trumpa tiekimo grandinę ir perdirbimą.³³¹ Antras tikslas - „prisitaikymas prie klimato kaitos ir gamtinių išteklių saugojimas.“³³² Šiuo tikslu siekiama: įpareigoti lakyti reikalavimų susijusių su augalų sveikata, gyvūnų gerove, visuomenės sveikata bei su klimatu ir aplinka, skatinti ekologinį ūkininkavimą, miškų plėtrą, siekiama išlaikyti gerą agrarinę ir aplinkosaugos būklę, užtikrinti vykdomos žemės ūkio veiklos esminius reikalavimus, kad sumažėtų neigiamas poveikis aplinkai ir klimatui.³³³ Trečias tikslas - „gyvybingo ir ūkininkavimui, verslui patrauklaus kaimo kūrimas.“³³⁴ Siekiant įgyvendinti šį tikslą numatoma: skirti daugiau lėšų jauniems ūkininkams, skatinti smulkių ir

³²⁶ „Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas“, LRS, žiūrėta 2022 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171174/asr>

³²⁷ *Ibid.*

³²⁸ *Ibid.*

³²⁹ „LT - Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023– 2027 m. strateginis planas“, projektas, LR žemės ūkio ministerija, žiūrėta 2022 m. kovo 2d.,

https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT%20strateginio%20plano%20projektas_pateiktas_EK.pdf

³³⁰ *Ibid.*

³³¹ „LT - Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023– 2027 m. strateginis planas“, projektas, *supra note*, 329.

³³² *Ibid.*

³³³ *Ibid.*

³³⁴ *Ibid.*

vidutinių ūkių bendradarbiavimą ir kooperaciją, rengti ūkininkų mokymus ir konsultacijas, stiprinti ryšius tarp praktikos ir mokslinių tyrimų.³³⁵

LR Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane, VI skyriuje „Misija (prioritetas) – Lietuvos žaliasis kursas,“³³⁶ 6.5. d. tvarios žemės ūkio, akvakultūros ir maisto gamybos sistema numato: „parengti ir patvirtinti dirvožemio tvaraus naudojimo veiksmų planą bei pradėti diegti organizacines ir technines priemones,“³³⁷ „plėsti gyvulininkystėje pažangias technologijas, mažinančias ŠESD emisijas, oro taršą, kvapus ir paviršinio vandens taršą, gerinančias dirvožemio struktūrą ir užtikrinančias gyvūnų gerovę bei sveikatą,“³³⁸ „parengti ir patvirtinti teisės aktų projektus, nustatančius tvarios gamybos žemės ir maisto ūkio bei žuvininkystės sektoriuje kriterijus, siekiant įtvirtinti tvarų ūkininkavimą kaip prioritetinę kryptį,“³³⁹ „atnaujinti Nacionalinę maisto produktų kokybės sistemą reglamentuojančius teisės aktus, siekiant įtraukti sveikatai palankios mitybos, tvarios gamybos aspektus.“³⁴⁰

Apžvelgus žemės ūkio sektoriuje numatytus tikslus ir uždavinius darytina išvada, kad jeigu pavyktų juos įgyvendinti, užtikrintume labai prastėjančios biologinės įvairovės išsaugojimą, sumažintume dirvožemio, vandens ir oro taršą. Apie šių sričių prastą būklę kalbama ir Vyriausybės priimtame 2021–2030 m. nacionalinį pažangos plane³⁴¹ – „aplinkos kokybės blogėjimas pastebimas tokiose srityse kaip biologinės įvairovės nykimas, paviršinio vandens kokybė, dirvožemio derlingumo praradimas ar gamtos išteklių pereikvojimas <...>, Lietuvoje nepakankamai užtikrinama gera aplinkos kokybė, taip pat neužtikrinamas ekosistemų ir kraštovaizdžio savitumo išsaugojimas bei biologinės įvairovės stabilumas. Dėl nedarnios urbanizacijos ir priemiesčių plėtros, aplinkos taršos, neracionalaus gamtos išteklių naudojimo, invazinių rūšių plitimo ir klimato kaitos veiksnių darytina šalies kraštovaizdis, nyksta biologinė įvairovė, didėja buveinių ir rūšių populiacijų fragmentacija ir sutrinka ekosistemų funkcijos bei jų paslaugų teikimas. Tai kelia pavojų visuomenės gerovei ir sveikatai, daro žalą ekonomikai, ir jau šiandien reikia didelių išlaidų invazinėms rūšims valdyti, ekosistemoms atkurti, infrastruktūrai apsaugoti ir gamtinių grėsmių padariniams šalinti.“³⁴²

Pramonės sektorius pagal Aplinkos ministerijos duomenis³⁴³ užima ketvirtą vietą pagal ŠESD išmetimo kiekį. Pramonės sektorius teikia ekonominės ir socialinės naudas: kuriamos darbo

³³⁵ „LT - Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginis planas“, projektas, *supra note*, 326.

³³⁶ „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, *supra note*, 277.

³³⁷ *Ibid.*

³³⁸ *Ibid.*

³³⁹ *Ibid.*

³⁴⁰ *Ibid.*

³⁴¹ „2021 – 2030 m. nacionalinis pažangos planas“, *supra note*, 291.

³⁴² *Ibid.*

³⁴³ „ŠESD apskaitos ir prognozių ataskaitos, nacionaliniai pranešimai“, *supra note*, 294.

vietos, gaminami produktai ir prekės, mokesčiais papildomas valstybės biudžetas. Tačiau nepaisant pramonės naudos galima matyti ne tik ŠESD neigiamą poveikį, bet ir neigiamą poveikį aplinkai – vandens, dirvožemio tarša, atliekų susidarymas, energijos suvartojimas.³⁴⁴

Pramonės gamybos technologijos nėra tobulos, kad veiktų be atliekų ir neterštų aplinkos bei nekenktų žmonių sveikatai.³⁴⁵ Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija parengė veiksmų planą - „Lietuvos pramonės perėjimo prie žiedinės ekonomikos gaires ir veiksmų planą.“³⁴⁶ LR ekonomikos ir inovacijų ministerijos internetiniame puslapyje³⁴⁷ teigiama, kad planą planuoja parengti 2021 m. IV ketv., tačiau susisiekus su LR ekonomikos ir inovacijų ministerijos, pramonės politikos skyriaus atsakingu asmeniu, šis informavo, kad Lietuvos pramonės perėjimo prie žiedinės ekonomikos gairės yra paruoštos, bet dar viešai neskelbiamos, o veiksmų planas dar derinimo stadijoje.

LR Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano³⁴⁸ VI skyrius numato, pramonės sektoriaus perėjimo link žaliojo kurso tikslą - „skatinti pramonės įmones diegti žiedinės ekonomikos (ciklo uždarymo) sprendimus, taikyti atliekų kiekį mažinančias, taip pat perdirbti tinkamų atliekų kiekį ir (arba) gaminių sudėtyje naudojamų antrinių žaliavų kiekius didinančias technologijas, steigti aukštą pridėtinę vertę kuriančias darbo vietas arba perkvalifikuoti darbuotojus,“³⁴⁹ „atlikti Lietuvos perėjimo prie neutralios klimatui ekonomikos iki 2050 m. galimų scenarijų ir jų poveikio atskiriems ūkio sektoriams (transporto, pramonės, žemės ūkio, atliekų tvarkymo, energetikos) vertinimą ir pateikti galimas politikos įgyvendinimo alternatyvas.“³⁵⁰ Paminėtina tai, kad norint pasiekti žaliojo kurso tikslo įgyvendinimą pramonės sektoriuje būtina skatinti naujų novatoriškų technologijų diegimą, kurios padėtų keisti veiklos praktiką bei požiūrį.

Vystantis globalizacijai kartu didėja gamyba, o su ja kartu ir atliekų problemos - jų perdirbimas, pakartotinis panaudojimas bei galutinis sunaikinimas. Remiantis 3 diagramoje pateiktais duomenimis atliekų sektorius mažiausiai išmeta ŠESD kiekį. Atliekų sektoriuje didžiausias ŠESD kiekio išmetamo šaltiniais laikomi: atliekas šalinimas deginant, biologiškai

³⁴⁴ „Pramonė“, Europos aplinkos agentūra, žiūrėta 2022 m. kovo 3 d., <https://www.eea.europa.eu/lt/themes/industry/intro>

³⁴⁵ Baltrėnas ir kt, *supra note*, 100: 74.

³⁴⁶ „Lietuvos pramonės perėjimo prie žiedinės ekonomikos kelrodis“, LR ekonomikos ir inovacijų ministerija, žiūrėta 2022 m. kovo 3 d., <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/pramone/ziedine-ekonomika-klimato-kaita/lietuvos-pramones-perejimo-prie-ziedines-ekonomikos-kelrodis>

³⁴⁷ *Ibid.*

³⁴⁸ „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, *supra note*, 277.

³⁴⁹ „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, *supra note*, 277.

³⁵⁰ *Ibid.*

skaidžių atliekų kompostavimas, nuotekų valymas bei išleidimas, atliekų šalinimas sąvartynuose.³⁵¹

Atliekų tvarkymą Lietuvoje reglamentuoja Atliekų tvarkymo įstatymas.³⁵² Šis įstatymas numato „<...> bendruosius atliekų prevencijos ir tvarkymo reikalavimus, kad būtų išvengta atliekų neigiamo poveikio visuomenės sveikatai ir aplinkai; sąlygas, kai medžiaga ar daiktas gali būti nelaikomi atliekomis; atliekų tvarkymo valstybinį reglamentavimą; pagrindinius atliekų tvarkymo sistemų organizavimo ir planavimo principus; reikalavimus atliekų turėtojams ir atliekų tvarkytojams; atliekų tvarkymo ekonomines ir finansines priemones; alyvų, elektros ir elektroninės įrangos, transporto priemonių, apmokestinamųjų gaminių, iš aerobiškai skaidaus plastiko pagamintų gaminių, vienkartinių plastikinių gaminių, žvejybos įrankių, kurių sudėtyje yra plastiko, ir pakuočių gamintojų, importuotojų, platintojų teises ir pareigas.“³⁵³ Atkreiptinas dėmesys į įstatymo 1 str. 3 d. 1 p. kuris nurodo, kas šis įstatymas netaikomas nuotekų atliekomis. Nuotekų atliekų tvarkymui taikomi kiti teisės aktai.³⁵⁴

Paminėtinas ir šiuo metu paruoštas Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021-2027 metų plano projektas,³⁵⁵ kurio tikslas - „<...> nustatyti atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetus, tikslus, uždavinius ir priemones, būtinas užsibrėžtiems tikslams pasiekti, valstybines atliekų prevencijos ir tvarkymo užduotis savivaldybėms, nacionalinės ir Europos Sąjungos struktūrinės paramos finansavimo kryptis, Plano įgyvendinimo vertinimo kriterijus, kad praktiškai būtų įgyvendintas atliekų prevencijos ir tvarkymo eiliškumas.“³⁵⁶ Plano I skyriaus 5 d. nurodoma kokių atliekų šis planas neapima – nuotekų, radioaktyvių atliekų, netinkamų naudoti sprogmenų, mėšlo ir srutų, nepaskerstų gyvūnų gaišenų ir kt.

Žvelgiant į Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą matyti, kad siekiant sumažinti ŠESD bus siekiama: „skatinti pramonės įmones diegti žiedinės ekonomikos (ciklo uždarymo) sprendimus, taikyti atliekų kiekį mažinančias, taip pat perdirbti tinkamų atliekų kiekį ir (arba) gaminių sudėtyje naudojamų antrinių žaliavų kiekius didinančias technologijas, steigti

³⁵¹ I. Konstantinavičiūtė, „Nacionalinių išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio prognozių rengimo metodinių gairių parengimas“ (Kaunas: LEI, 2016), https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/KLIMATO%20KAITA/Studijos%2C%20metodin%C4%97%20med%C5%BEiaga/Galutine_ataskaita_20170109.pdf

³⁵² „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2022 m. kovo 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>

³⁵³ *Ibid.* <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>

³⁵⁴ *Ibid.*

³⁵⁵ „Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021-2030 metų plano projektas“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2022 m. kovo 5 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/atliekos/valstybinio-atlieku-prevencijos-ir-tvarkymo-2021-2027-metu-plano-projektas/valstybinio-atlieku-prevencijos-ir-tvarkymo-2021-2027-metu-plano-projektas-1>

³⁵⁶ „Valstybinis atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021-2030 metų planas“, LR aplinkos ministerija, žiūrėta 2022 m. kovo 5 d., https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/VAPTP%202021-2027%20projektas_vie%C5%A1inimui.pdf

aukštą pridėtinę vertę kuriančias darbo vietas arba perkvalifikuoti darbuotojus“³⁵⁷, „sukurti ir įgyvendinti finansavimo priemonės, skatinančias atliekų prevenciją, pakartotinį naudojimą <...> perdirbimą ir antrinių žaliavų naudojimą“³⁵⁸, „sukurti ir įgyvendinti finansavimo priemonę, skatinančią diegti žaliasias inovacijas ir mažataršius sprendimus <...>“³⁵⁹, „parengti ir priimti Atliekų tvarkymo įstatymo ir Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo pakeitimo įstatymų projektus – išplėsti gamintojo atsakomybės principo taikymo sritis <...> ir sustiprinti jo įgyvendinimą <...>“³⁶⁰, „parengti teisės aktų pakeitimus, suteikiančius savivaldybėms teisę rengti kokybinius savivaldybių vystymosi planus, kuriuose būtų nustatytos tvarių miestų vystymosi gairės dėl gyvenamosios aplinkos kokybės gerinimo, želdynų gausinimo, darnaus judumo, atsakingo ir tvaraus vartojimo skatinimo, atliekų, oro, vandens, garso taršos ir poveikio klimato kaitai mažinimo“³⁶¹, „peržiūrėti teisinę bazę, susijusią su tinkamo vartoti maisto panaudojimo ir paskirstymo galimybėmis, ir nustatyti reikalavimus, užtikrinančius maisto švaistymo ir atliekų prevenciją.“³⁶²

Paminėtina, kad žaliojo kurso tikslo įgyvendinimui, daug dėmesio yra skiriama žiediniai ekonomikai. Žiedinės ekonomikos veiksmų planas tai vienas esminis žingsnis link ŠESD kiekio mažinimo atliekų sektoriuje. Plane įtvirtinta konkreti veiksmų programa ir priemonės, aprėpiančios visą ciklą – pradedant gamyba ir vartojimu lyg atliekų tvarkymu bei antrinių žaliavų rinkos.³⁶³ Nustatant teisinį reglamentavimą numatomi ilgalaikiai tikslai, taisyklės bei atsakomybė atliekų (baterijos ir akumulatoriai, sąvartyno atliekos, eksploatuoti pasibaigusios transporto priemonės, kasybos ir pakuočių atliekos, nuotekų dumblas ir kt.)³⁶⁴ mažinimo, perdirbimo, pakartotinio panaudojimo bei galutinio sunaikinimo srityje. Pažymėtina, kad Lietuva būdama ES nare formuoja ir įgyvendina žiedinės ekonomikos politiką. Žiedinės ekonomikos įgyvendinimą kaip vieną iš uždavinių numatytas ir 2020 m. gruodžio mėn. 11 d. LR Seimo patvirtintoje XVIII LR Vyriausybės programoje, parėžiama, kad „planu siekiama įgyvendinti žaliąjį kursą – skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos, didinti išteklių produktyvumą, mažinti ekonominio vystymosi neigiamą poveikį aplinkai <...>“.³⁶⁵

³⁵⁷ „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, *supra note*, 277.

³⁵⁸ *Ibid.*

³⁵⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, *supra note*, 277.

³⁶⁰ *Ibid.*

³⁶¹ *Ibid.*

³⁶² *Ibid.*

³⁶³ „Žiedinė ekonomika miestuose“, *supra note*, 205.

³⁶⁴ „Aplinka“, *supra note*, 206.

³⁶⁵ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *supra note*, 271.

LR Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas numato šiuos veiksmus įgyvendinančius žiedinę ekonomiką: „skatinti pramonės įmones diegti žiedinės ekonomikos (ciklo uždarymo) sprendimus, taikyti atliekų kiekį mažinančias, taip pat perdirbti tinkamų atliekų kiekį <...>“³⁶⁶, „<...> parengti ir Vyriausybės nutarimu patvirtinti Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos <...> iki 2035 m. veiksmų planą“³⁶⁷, „remti žaliąsias iniciatyvas, kurių tikslas – šalinti konkrečias aplinkosaugos ar taršos problemas, ir projektus, prisidedančius prie žiedinės ekonomikos ir (ar) neutralius klimatui turistų vykimo vietose.“³⁶⁸

Apibendrinant galima teigti, kad visi darbe aptarti nacionaliniai teisiniai dokumentai reziumuoja žaliajo kurso tikslo formavimąsi. Nustatyti tikslai ir uždaviniai parodo kryptingą formavimąsi link žaliajo kurso tikslo. Vyriausybė ryžtingai nusiteikusi įgyvendinti žaliąjį kursą. Žaliajo kurso įgyvendinimo priemonės tinkamai integruotos visose vykdomos politikos srityse, tačiau trūksta kryptingo ir proporcingo priemonių įgyvendinimo nuoseklumo.

³⁶⁶ „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, *op. cit.*

³⁶⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, *supra note*, 277.

³⁶⁸ *Ibid.*

IŠVADOS

1. Atskleidus esminius tarptautinius dokumentus, turėjusius įtakos žaliojo kurso teisinio reglamentavimo vystymuisi, galima daryti išvadą, kad tarptautiniu mastu aplinkos apsaugos teisinis reguliavimas vystėsi gana vangiai. Nors ir besivystanti visuomenė vis labiau domėjosi ryškejantiomis aplinkos problemomis, tačiau panašu, kad vis dėl to ekonomikos ir pramonės augimas buvo prioritetinga sritis. Pasaulio valstybės vengė ir vis dar vengia atsakomybės dėl klimato kaitos. Deja, aplinkosauginės problemos tėra diskusijų tema. Reaguojant į klimato kaitą ir susidariusias aplinkos apsaugos problemas būtina pasauliniu mastu nustatyti teisinį reguliavimą, nes kaip jau ir darbe buvo paminėta „<...> aplinka neturi sienų – upių vanduo nenustoja tekėti, migruojantys gyvūnai nesustoja prie valstybių sienos, oro tarša gali būti pernešama šimtus ar net tūkstančius kilometrų.“³⁶⁹
2. Išanalizavus Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą įgyvendinantį žaliajį kursą ir jo įgyvendinimą formuojančius teisinius dokumentus darytina išvada, kad Europos Sąjunga ėmėsi lyderės vaidmens kovoje su klimato kaita. Prisiimdama Paryžiaus susitarimo įsipareigojimus, 2019 m. pristatė strateginių veiksmų gaires – Europos žaliajį kursą. Žvelgiant į ambicingą ir optimistišką žaliojo kurso strategiją matyti kad, strategija turės poveikį tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygiu, nes drąsi ir ryžtinga pozicija link pertvarkos aplinkos apsaugos teisiniame reguliavime palies vartotojų elgseną visose srityse, t. y. transporto, žemės ūkio, pramonės, energetikos ir kitose srityse. Dėl, palyginus neseniai paskelbto žaliojo kurso užmojų, sunku vertinti kokį poveikį turės numatytas teisinis reguliavimas, tačiau visiems akivaizdu, kad turime imtis įgyvendinti numatytus uždavinius siekiant išsaugoti sveiką aplinką ir „<...> ateities kartoms perduoti ne tik pažangias technologijas, bet ir švarią, saugią žmogaus aplinką“³⁷⁰.
3. Išanalizavus žaliojo kurso įgyvendinimo reglamentavimą esminiuose Lietuvos Respublikos dokumentuose galima teigti, kad aplinkos apsaugos teisinis reglamentavimas Lietuvoje pradėtas įgyvendinti 1990 m. po Nepriklausomybės atkūrimo. Lietuvai pasitraukus iš Tarybų Sąjungos atsirado galimybė dalyvauti aplinkosauginėse tarptautinėse sutartyse, nustatyti savo šalies aplinkos apsaugos teisinę bazę ir siekti narystės Europos Sąjungoje. Atlikta analizė parodo, kad nacionaliniai teisiniai dokumentai kryptingai formavosi link žaliojo kurso tikslo.
4. Atskleidus žaliojo kurso teisinio reguliavimo įtaka nacionaliniame lygmenyje matyti, jog Lietuva palaiko žaliojo kurso tikslą – Europai tapti klimatui neutraliu žemynu iki 2050 m. ir jo

³⁶⁹ Kraulišė, *supra note*, 5.

³⁷⁰ Mierauskas, *supra note*, 12: 102.

įgyvendinimą nukreipia į visas vykdomas politikos sritis. XVIII LR Vyriausybė ryžtingai nusiteikusi įgyvendinti žaliąjį kursą ir įgyvendinimo priemonės tinkamai integruoja į visas vykdomas politikos sritis, tačiau trūksta kryptingo ir proporcingo priemonių įgyvendinimo nuoseklumo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės aktai

1. „Jungtinių Tautų Chartija“. LRS. Žiūrėta 2021 m. spalio 10 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.160266?jfwid=pd6eq7mgf>
2. „Report of the united nations conference on the human environment, Stockholm, 5-16 June 1972 “. Un-document. Žiūrėta 2021 m. spalio 16 d. <https://digitallibrary.un.org/record/523249#record-files-collapse-header>
3. „World conservation strategy“. Enviroment & Society. Žiūrėta 2021 m. spalio 16 d. <https://www.environmentandsociety.org/mml/iucn-ed-world-conservation-strategy-living-resource-conservation-sustainable-development>
4. „Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future“. Un- documents. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
5. „Darbotvarkė 21:Subalansuotos plėtros veiksmų programa. Rio Deklaracija: apie aplinką ir plėtrą. Miškininkystės principai“. LR aplinkos ministerija. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d. <https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/%C5%A0ESD%20apskaitos%20ir%20kt%20ataskaitos/Agenda21.pdf>
6. „Biologinės įvairovės konvencija“. LRS. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvpvg&documentId=TAIS.19850&category=TAD>
7. „Jungtinių Tautų klimato kaitos konvencijos Kioto protokolai“. LRS. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.197965>
8. „Kioto protokolai Dohos pakeitimas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 12 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7e38552109c011e5b0d3e1beb7dd5516?jfwid=191fum7wmi>
9. „Rio +20 uotcome document „The future we want“ “. UNep. Žiūrėta 2021 gruodžio 19 d. <https://www.unep.org/resources/report/rio20-outcome-document-future-we-want>
10. „Paryžiaus susitarimas“. LRS Žiūrėta 2021 m. gruodžio 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/97065192c1f911e682539852a4b72dd4?jfwid=mmceolbo1>
11. „Glasgow Climate Pact“. United Nations Climate Change. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cop26_auv_2f_cover_decision.pdf

Europos Sąjungos teisės aktai

1. „Single European Act”, EUR-Lex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11986U/TXT>
2. „Treaty on European Union (92/C 191/01)”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu/sign>
3. „Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (97/C 340/01)”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>
4. „Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (2001/C 80/01)“. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/nice/sign>
5. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016/C 202/02)”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>
6. „Lisabonos sutartis (2007/C 306/01)”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT&qid=1646497103901>
7. „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija 2012/C 326/01”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>
8. „Tarybos Direktyva 91/271/EEB, dėl miesto nuotėkų valymo”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A01991L0271-20140101>
9. „Tarybos Direktyva 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A01991L0676-20081211>
10. „Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 338/97 dėl laukinės faunos ir floros rūšių apsaugos kontroliuojant jų prekybą”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A01997R0338-20220119>
11. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/2014-11-20>
12. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1013/2006 dėl atliekų vežimo”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02006R1013-20210111>

13. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1367/2006 dėl Orhuso konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančioms sprendimams ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais nuostatų taikymo”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02006R1367-20211028>
14. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB, 2008 m. lapkričio 19 d. dėl atliekų ir panaikinti kai kurias direktyvas”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02008L0098-20180705>
15. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES 2011 m. gruodžio 13 d. dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02011L0092-20140515>
16. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1119, 2021 m. birželio 30 d. kuriuo nustatoma poveikio klimatui neutralumo pasiekimo sistema ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 401/2009 ir (ES) 2018/1999 (Europos klimato teisės aktas)”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>
17. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, (ES) 2018/1999, 2018 m. gruodžio 11 d. dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 663/2009 ir (EB) Nr. 715/2009, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/22/EB, 98/70/EB, 2009/31/EB, 2009/73/EB, 2010/31/ES, 2012/27/ES ir 2013/30/ES, Tarybos direktyvos 2009/119/EB ir (ES) 2015/652 ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013”. EUR-Lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 1 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02018R1999-20210729>
18. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų tarybai, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Europos žaliasis kursas COM/2019/640”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 20 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2019:640:FIN>
19. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Nauja Europos pramonės strategija COM/2020/102“. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1593086905382&uri=CELEX%3A52020DC0102>
20. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Naujas žiedinės ekonomikos veiksmų planas, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos COM/2020/98“. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m.

[content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0098](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0098)

21. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui 2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą COM/2020/380“. EUR-Lex. žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>
22. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Neutralaus poveikio klimatui ekonomikos stimuliavimas: ES energetikos sistemos integravimo strategija COM/2020/299“. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0299>

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. TAR. Žiūrėta 2022 m. sausio 4 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>
2. „Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu "Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje" ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. sausio 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7BBBC89D161E>
3. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“. LRS. Žiūrėta. 2022 m. sausio 5d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>
4. „Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.90063/asr>
5. „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2022 m. kovo 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>
6. „Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas“. LRS, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.398874/asr>
7. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FFF9AE9162EE/asr>
8. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2022 m. sausio 6 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5807/asr>
9. „Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2022 m. sausio 10 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171174/asr>

10. „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“ “. LRS. Žiūrėta 2022 m. sausio 6 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609a6f82ea4e11e4ada6f94d34be6d75/asr>
11. „Nutarimas „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ “. LRS. Žiūrėta 2022 m. sausio 6 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.217644/asr>
12. „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“ “. LRS. Žiūrėta 2022 m. sausio 6 d. <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.32105/>
13. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ “. LRS. Žiūrėta 2022 m. sausio 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>
14. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ “. LRS. Žiūrėta 2022 m. sausio 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef7d43286fe11eb998483d0ae31615c?jfwid=72zogvklp>
15. „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos patvirtinimo“ “. LRS. Žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.429490/asr>
16. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“ “. LRS. Žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=32wf90sn>
17. „2021 – 2020 m. nacionalinis pažangos planas“. LRV. Žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://lr.lv.lt/aktuali-informacija/xvii-vyriausybe/strateginis-valdymas/2021-2030-m-nacionalinis-pazangos-planas>
18. „LT - Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023– 2027 m. strateginis planas“, projektas“. LR žemės ūkio ministerija. Žiūrėta 2022 m. kovo 2d. https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT%20strateginio%20plano%20projektas_paiteiktas_EK.pdf
19. „Lietuvos pramonės perėjimo prie žiedinės ekonomikos kelrodis“. LR ekonomikos ir inovacijų ministerija. Žiūrėta 2022 m. kovo 3 d. <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/pramone/ziedine-ekonomika-klimato-kaita/lietuvos-pramones-perejimo-prie-ziedines-ekonomikos-kelrodis>
20. „Nacionalinis energetikos ir klimato kaitos srities veiksmų planas 2021 – 2031 m.“. LR aplinkos apsaugos ministerija. Žiūrėta 2022 m. kovo 1 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/nacionalinis-energetikos-ir-klimato-srities-veiksmu-planas-2021-2030-m>

21. „Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021-2030 metų plano projektas”. LR aplinkos ministerija. Žiūrėta 2022 m. kovo 5 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/atliekos/valstybinio-atlieku-prevencijos-ir-tvarkymo-2021-2027-metu-plano-projektas/valstybinio-atlieku-prevencijos-ir-tvarkymo-2021-2027-metu-plano-projektas-1>
22. „Valstybinis atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021-2030 metų planas”. LR aplinkos ministerija. Žiūrėta 2022 m. kovo 5 d. https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/VAPTP%202021-2027%20projektas_vie%C5%A1inimui.pdf
23. „Dėl Lietuvos Respublikos motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymo Nr. XIII-2690 pakeitimo įstatymo projekto”. LRS. Žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/d3488b1042ea11eca8a1caec3ec4b244>

Moksliniai šaltiniai

1. Gaidys, Gintaras. „Žmogaus Teisės į Sveiką Aplinką Statuso Identifikavimo Problemos." *Socialinių Mokslų Studijos*, no. 1 (2009): 55. <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB2852133>
2. Karosevičienė, Kristina ir Erika Matulionytė-Jarašūnė. „Biologinės įvairovės Išsaugojimo Teisinio Reguliavimo Ypatumai." *Visuomenės Saugumas Ir Viešoji Tvarka* : Mokslinių Straipsnių Rinkinys = Security of Society and Public Order : Proceedings of Scientific Articles 13 (2015): 70. <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB8735311>
3. Limantas, Manfredas. „Mišrių Susitarimų Ir Europos Sąjungos Kompetencijos Suteikimo Principo Santykis." *Teisė* 80 (2011): 85. <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB59632187>
4. Mikalauskaitė - Šostakienė, Kristina. "Administracinių Teisinių Ginčų, Kylančių Aplinkosaugos Srityje, Neteisminio Nagrinėjimo Problemos." *Visuomenės Saugumas Ir Viešoji Tvarka* (6) : Mokslinių Straipsnių Rinkinys 6 (2011): 177. <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB3021029>
5. Mierauskas, Pranas. "Aplinkos Apsaugos Politikos Formavimas Ir Jos įgyvendinimas Lietuvoje." *Viešoji Politika Ir Administravimas* 18, no. 1 (2019): 36-51. <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB36074079>
6. Ragulskytė - Markovienė, Rasa. „Europos Sąjungos Aplinkos Teisė: Raida Ir Perspektyvos." *Teisė* 78 (2011): 95. <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB4337097>
7. Žemeckė, Audronė. „Darna Vystymosi Realizavimo Indikacijos Problematika." *Visuomenės Saugumas Ir Viešoji Tvarka* (11) : Mokslinių Straipsnių Rinkinys = Security of Society and

Specialioji literatūra

1. Baltrėnas, Pranas, Donatas Butkus, Vytautas Oškinis, Saulius Vasarevičius, ir Aušra Zigmontienė. *Aplinkos apsauga*. Vilnius: Technika, 2008.
2. Cairns, Walter. *Europos Sąjungos įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 1999.
3. Dambrauskienė, Genovaitė, Antanas Marcijonas, Eduardas Monkevičius, Pranas Petkevičius, Vytautas Piesliakas, Juozas Šatas, Egidijus Šileikis, Virginijus Valančius, Alfonsas Vileita, Dainius Žalimas, ir Skirgailė Žalimienė. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004.
4. Gražulevičienė, Regina. *Žmogaus ekologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2002.
5. Mierauskas, Pranas. *Aplinkosauga: šiuolaikinio valdymo iššūkiai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017.
6. Juknys, Romualdas. *Aplinkotyra*. Kaunas: VDU, 2005.
7. Kačergienė, N, ir Vernickaitė, R. *Sos gyvybei žemėje*. Vilnius: Diemedis, 1999.
8. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucilijus, 2005.
9. Konstantinavičiūtė, I. *Nacionalinių išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio prognozių rengimo metodinių gairių parengimas*. Kaunas: LEI, 2016.
https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/KLIMATO%20KAITA/Studijos%2C%20metod in%C4%97%20med%C5%BEiaga/Galutine_ataskaita_20170109.pdf
10. Lietuvos Teisės universitetas, *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Vilnius Lietuvos teisės universitetas, 2002.
https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15418/konstitucine_teise.pdf?sequence=1&isAllowed=y
11. Mykolo Romerio universitetas. *Aplinkos politika ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
12. Mykolo Romerio universitetas, *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017.
<https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Lietuvos%20konstitucin%C4%97%20teis%C4%97.pdf>
13. Monkevičius, Eduardas, Algirdas Miškinis, Linas Meškys, Ignas Vėgelė, ir Agnė Murauskaitė. *Aplinkosaugos teisė*. Vilnius: Justitia, 2011
14. Naruševičius, Vytautas, ir Irmantas Lazdinis. *Darnaus vystymosi politika ir valdymas*. Vilnius: MRU, 2011.
15. Oficiali konstitucinė doktrina „Vyriausybė“. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/oficialioji-konstitucine-doktrina/704>

16. Spector, Bertram, Gunnar Sjostedt, and I. William Zartman. *Negotiating International Regimes: Lessons Learned from the United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)*. Austria International Institute for Applied Systems Analysis, 1994.
<http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/3986/1/XB-94-009.pdf>
17. Suomijos viešojo administravimo institutas (HAUS). *Europos Sąjunga iš arčiau*. Vilnius: Suomijos viešojo administravimo institutas, 2000.
18. Šešelgis, Kazys. *Aplinkos apsauga*. Vilnius: Mokslas, 1991.
19. Vaišnoras, Alfonsas. *Europos Sąjungos aplinkos politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
20. Venckus, Zenonas. *Aplinkos politika*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universitetas, 2012.
21. Vitkus, Gediminas. *Politologija*. Vilnius: Danielius, 1997.

Teismų praktika

1. „1964 m. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas sprendime Costa prieš E.N.E.L byloje (6/64, Rink. 1964, p. 1141)”. Curia. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 28 d. https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-LT-ARRET-C-0006-1964-200406979-05_04.html
2. „1971 m. kovo 31 d. Teisingumo Teismo sprendimas. Europos Bendrijų Komisija prieš Europos Bendrijų Tarybą. Byla 22-70”. EUR-Lex. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61970CJ0022&from=LT>
3. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 14/02 „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos respublikos Konstitucijai”, 2005 m. gegužės 13 d.”. LRKT. Žiūrėta 2022 m. sausio 4 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content>
4. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 8/95 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių” 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 1995 m. spalio 17 d.”. LRKT. Žiūrėta 2022 m. sausio 4 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta434/content>
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas Nr. KT12-S5/2016 „Dėl atsisakymo nagrinėti pareiškėjo Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 22 straipsnio atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai” “. LRKT. Žiūrėta 2022 m. sausio 4 d. https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2016/05/2016-05-09_kt12-s5.pdf

Internetiniai šaltiniai

1. „Andrius Kubilius. „Gazprom“ prieš Europos Žaliąjį Kursą („Green Deal“): kas laimės?“. LRT. Žiūrėta 2022 m. vasario 8d. <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1609383/andrius-kubilius-gazprom-pries-europos-zaliaji-kursa-green-deal-kas-laimes>
2. „Aplinka“. Europos Komisija. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. https://ec.europa.eu/environment/topics/waste-and-recycling/waste-law_en
3. „Aplinkosauginiai mokesčiai“. LR aplinkos apsaugos ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 10 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/aplinkosauginiai-mokesčiai>
4. „Automobilių taršos mokestis: dažniausiai užduodami klausimai“. LR aplinkos apsaugos ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 10 d. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/automobiliu-tarsos-mokestis-dazniausiai-uzduodami-klausimai-1>
5. „Bendrieji energetikos strateginiai dokumentai“. LR energetikos ministerija. Žiūrėta 2022 m. kovo 1 d. <https://enmin.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/bendrieji-energetikos-strateginiai-dokumentai>
6. „2030 m. biologinės įvairovės strategija“. Europos Komisija. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_lt
7. „ES aplinkosaugos politika iki 2030 m.: sisteminiai pokyčiai“. Euro Parlamentas. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 d. <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20210701STO07544/es-aplinkos-apsaugos-politika-iki-2030-m-sisteminiai-pokyciai>
8. Eurobarometer „Climate Change“. Europos Sąjunga. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273>
9. „Europos žaliojo kurso įgyvendinimas“. Europos Komisija. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_lt
10. „Europos žaliasis kursas“. Europos Komisija. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_lt
11. „Glazgo klimato paktu pasaulis atsisako iškastinio kuro subsidijų ir naudos mažiau anglies kuro“. LR aplinkos ministerija. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/glazgo-klimato-paktu-pasaulis-atsisako-iskastinio-kuro-subsidiju-ir-naudos-maziau-anglies-kuro>
12. „Johannesburg Summit on Sustainable Development .”Climate Change: In Context. Encyclopedia. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d.

- <https://www.encyclopedia.com/environment/energy-government-and-defense-magazines/johannesburg-summit-sustainable-development>
13. Julija Šakytė. „Pandemija grasina ambicingiems ES planams tapti žaliuoju žemynu – tarša gali tik didėti“. LRT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 11 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1161449/pandemija-grasina-ambicingiems-es-planams-tapti-zaliuoju-zemynu-tarsa-gali-tik-dideti>
 14. Justinas Kilpys, Kęstutis Pauša ir Nerijus Jurkus. „Klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos gairės savivaldybėms“. Kauno regioninė energetikos agentūra. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 20 d. <https://www.krea.lt/images/angle180/klimato-kaita-gaires-savivaldybems.pdf>
 15. „Narystės tarptautinėse organizacijose“. LR aplinkos ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 4 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautines-organizacijos-1>
 16. „Paišykinta Europos žaliojo kurso investicijų plane ir teisingo pereinamojo laikotarpio mechanizme“. Europos Komisija. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_24
 17. Pamela Chasek. „Stockholm and the Birth of Environmental Diplomacy“. International Institute for Sustainable Development. Žiūrėta 2020 m. spalio 10 d. <https://www.iisd.org/articles/stockholm-and-birth-environmental-diplomacy>
 18. Rimantė Kraulišė. „Dr. Indrė Žvaigždienė: „Tai, kokioje aplinkoje gyvensime, priklauso nuo mūsų pačių sąmoningumo“. Teismai.lt, 2020 m. rugpjūčio mėn. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/12/zurnalas_nr22_web.pdf
 19. „Pramonė“. Europos aplinkos agentūra. Žiūrėta 2022 m. kovo 3 d. <https://www.eea.europa.eu/lt/themes/industry/intro>
 20. „Kyoto Protocol“. Environmental Science: In Context. Encyclopedia.com. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 12 d. <https://www.encyclopedia.com/science-and-technology/biology-and-genetics/environmental-studies/kyoto-protocol>
 21. „Kviečiame aktyviau naudotis galimybe gauti paramą žaliajam transportui“. LR aplinkos apsaugos ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 10 d. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/kvieciame-aktyviau-naudotis-galimybe-gauti-parama-zaliajam-transportui>
 22. „2021 m. Lietuvai aktualiausių ES darbotvarkės klausimų sąvadas“. LRV. Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d. https://lrvt.lt/uploads/main/meetings/docs/1926287_imp_dc8e6c29d7e5f757e2650425f489c9ba.docx

23. „Lietuvos šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaita”. LR aplinkos ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 10 d. https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/1_%20Lietuvos%20%C5%A0ESD%20apskaita.pdf
24. „Strategija „Nuo ūkio iki stalo““. Europos Vadovų Taryba, Europos Sąjungos Taryba. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/from-farm-to-fork/>
25. „ŠESD apskaitos ir prognozių ataskaitos, nacionaliniai pranešimai”. LR aplinkos apsaugos ministerija. Žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/sesd-apskaitos-ir-prognoziu-ataskaitos-nacionaliniai-pranesimai>
26. „Tarpvyriausybinių ir žinybinių susitarimai”. LR aplinkos ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 5d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautiniai-susitarimai>
27. „Taršių automobilių mokesčio projektas kuriam laikui atidėtas”. Verslo žinios. Žiūrėta 2022 m. sausio 10 d. <https://www.vz.lt/transportas-logistika/2021/12/15/tarsiu-automobiliu-mokescio-projektas-atidetas>
28. „Teisingos pertvarkos mechanizmas. Siekis užtikrinti, kad niekas neliktų nuošalyje”. Europos Komisija. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_lt#finansavimas
29. Thomas Gerassimos, „EU Proposals to Advance Its Green Deal to Come in Summer 2021.” International Tax Review 31, no. 4 (Autumn 2020): 18. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Print?public=true&handle=hein.journals/intaxr31&div=132&start_page=18&collection=journals&set_as_cursor=1&men_tab=srchresults&print=section&format=PDFsearchable&submit=Print%2FDownload
30. „The Glasgow Climate Pact – Key Outcomes from COP26”. United Nations Climate Change. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-glasgow-climate-pact-key-outcomes-from-cop26>
31. „Žaliasis kursas – tarp trijų pagrindinių Vyriausybės proritėtų”. LR aplinkos ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 7 d. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/zaliasis-kursas-tarp-triju-pagrindiniu-vyriausybes-prioritetu>
32. „Žiedinė ekonomika miestuose”. Europos Komisija. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/priority-themes-eu-cities/circular-economy-cities_lt

SANTRAUKA

Darbo tema – Žaliojo kurso įgyvendinimo teoriniai ir praktiniai aspektai.

Baigiamojo darbo aktualumas. Mokslininkai jau kelis dešimtmečius praneša apie besikeičiantį klimatą, apie žmonių neracionalų gamtos išteklių naudojimą, pramonės keliamos taršos poveikį ekosistemoms, gyviems organizmams ir žmogaus sveikatai. Metų metus nusistovėjusios problemos susijusios su aplinkos apsauga šiuo metu yra sudėtingos - neigiamos pasekmės juntamos jau ir dabar. Norint pasiekti pokyčių reikia gilių sisteminių pokyčių žmogaus veiklos srityse: ekonomikoje, energetikoje, žemės ūkyje, transporto srityje ir t.t.

Baigiamojo darbo objektas - žaliojo kurso įgyvendinimo teoriniai ir praktiniai aspektai.

Baigiamojo darbo tikslas - atskleisti žaliojo kurso teorines ir praktines įgyvendinimo ypatybes. Tyrimo uždaviniai: atskleisti esminius tarptautinius dokumentus nustatančius žaliojo kurso raidą, išanalizuoti Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą įgyvendinantį žaliąjį kursą, pateikti esminius Lietuvos Respublikos teisės dokumentus reglamentuojančius žaliojo kurso įgyvendinimą, atskleisti žaliojo kurso teisinio reguliavimo įtaką, siekiant įgyvendinti tikslą ir uždavinius Lietuvoje.

Analizuojant žaliojo kurso teisinio reglamentavimo formavimąsi buvo nagrinėjami tarptautiniai, Europos Sąjungos ir nacionaliniai dokumentai. Tyrimo rezultatai parodė, kad aplinkos apsaugos teisinis reguliavimas vystėsi gana vangiai, nes panašu, kad ekonomikos ir pramonės augimas buvo prioritetinga sritis. Klimato kaita ir su ja susijusios problemos nėra vien Europos Sąjungos reikalas, tačiau ėmėsi lyderės vaidmens klimato kaitos politikoje ir su savo ambicingu tikslu žengė didelį ir drąsų žingsnį, ir neabejotinai tapo pavyzdžiu tarptautinėje visuomenėje.

Baigiamąjį darbą sudaro: antraštinis lapas, turinys, santrumpų sąrašas, įvadas, trys skyriai: pirmame darbo skyriuje - pateikiami esminiai tarptautiniai dokumentai formuojantys žaliojo kurso teisinį reglamentavimą. Antroje dalyje - analizuojama Europos Sąjungos teisinės sistemos kūrimas bei apžvelgiama žaliojo kurso koncepcija. Trečioje dalyje - pateikiami esminiai LR teisiniai dokumentai ir strategijos formuojantys žaliojo kurso teisinį reglamentavimą. Darbas baigiamas suformuluotomis išvadomis, literatūros sąrašu, santraukomis lietuvių ir anglų kalbomis.

Atliekant tyrimą buvo taikyti šie tyrimo metodai: istorinis metodas taikytas atskleidžiant žaliojo kurso teisinio reglamentavimo raidą. Duomenų analizės metodas taikytas analizuojant tarptautinius, Europos Sąjungos ir nacionalinius teisės aktus. Aprašomasis metodas naudotas aprašant žaliojo kurso sampratą, teises įgyvendinimo priemones. Apibendrinimo metodas taikytas išanalizuotos medžiagos apibendrinimui ir formuojant išvadas.

SUMMARY

Thesis - theoretical and practical implementations of the Green Deal.

The relevance of the thesis. For the last few decades scientists have been informing us about climate changes, humans unreasonable usage of natural resources, and the effect of industrial pollution to ecosystems, living organisms and human health. The environmental problems which have been created through the years are complex and the consequences are now being felt. In order to change this we have to substantially change human activities in areas such as economics, energetics, agriculture, transport, etc.

The objective of the thesis - theoretical and practical implementations of the Green Deal. The aim of the thesis is to develop the characteristics of theoretical and practical implementations. The goal of the research is to study the fundamental international documentation which determines the development of the Green Deal policy, to analyse the European Union regulations which implement the Green Deal, to cover the essential laws of the Republic of Lithuania which regulate the implementation of the Green Deal, and consider the effect of the Green Deal regulations and its implementation in the goal and objectives of Lithuania.

International, European Union, and national documentation was researched in analysing the development of the Green Deal regulations. The result of the research has revealed that the development of environmental protection regulations has been slow and priority has been given to growth of the economy and industry. Although climate change and the problems related to it are not solely the concern of the European Union, it has taken on the leading role in climate change policy and with its ambitious goals has bravely moved forward. There is no doubt that it has become an international example.

The thesis consists of the title page, content, list of abbreviations, introduction, and three chapters. The first chapter contains fundamental international documentation developing the Green Deal policy. The second chapter contains the analysis of the development of the European Union regulations and review of the concept of the Green Deal. The third chapter contains the fundamental regulations of the Republic of Lithuania and the strategies which are establishing the Green Deal regulations. The thesis is completed by producing a formulated conclusion, list of literature and summaries in Lithuanian and English.

The following methods were applied during the research: the historic method was applied when considering the development of the Green Deal regulations. Data analysis method was applied when studying international, European Union, and national regulations. The descriptive research method was used to define the concept of the Green Deal and enforcement measures of the regulations, and the conclusive methodology - to summarise the analysis and reach the conclusions.